

udenrigs

Arabisk opbrud

Det arabiske forår

Tunesien

Yemen

Jordan

Syrien

Iran

Humanitær intervention

Pres på EU's grænser

USA's doktrin

Steffen Gram om *Obamas udfordringer*

Udleveringen af Mladic

Taiwan

Den kolde krig

Europa rundt

2 · 2011

På eget ansvar

På nuværende tidspunkt aner vi ikke, om det arabiske forår går mod sommer og årstidernes normale gang, eller om isvinter sætter ind i nogle af landene. Sikkert er kun, at regionen aldrig bliver den samme igen efter oprud, som ikke kan gøres ugjorte. Opstanden i Syrien kan måske få særlige langsigtede konsekvenser. Ikke kun på grund af Syriens centrale geografiske placering og mulige indflydelse på Libanon, Irak, Jordan og den palæstinensisk-israelske konflikt. Også fordi Syrien er broen, som Irans indflydelse går over til det arabiske Mellemøsten.

Blandt de forbløffende sider af opruddene er deres generelt ringe religiøse karakter og fravær af anti-vestlige manifestationer. Demonstrationerne har ikke vist den store bitterhed over Vestens støtte til deres diktatorer. De har – om vi så må sige – lagt hovedvægt på fælles demokratiske værdier frem for vestlige regeringers tidligere svigt af netop disse værdier i omgangen med regionens diktatorer. Det er forbløffende modent og storladent. Arabiske unge, der er opflasket med såkaldt antiimperialistiske paroler, har vist sig immune over for den aggressive panarabisme, som de er søgt opdraget til.

Demonstrationerne i land efter land har også været enestående på grund af deres fredelige karakter.

Regimers monopol på vold er ikke søgt fravristet dem. I hvert fald har den fredelige protest indtil nu haft overhånden.

Det varsler alt sammen godt for både en ny forståelse imellem Vesten og den muslimske verden samt for bekæmpelse af fundamentalisme og terror. De arabiske opstande slog Osama bin Laden politisk ihjel, før amerikanske kommandosoldater gjorde det fysisk af med ham. Israel kan gennem fred med palæstinerne være med til at svække de rabiater tendenser i den arabiske verden, men for tiden handler Israel under Benjamin Netanyahu imidlertid stik modsat.

Men det samlede resultat af de hidtidige oprud er ødelæggende tab for den rabiater lejr, ledet af Syrien og Iran. Det er en åben udfordring af de dogmer, som har forpestet arabisk politisk kultur og plaget Vesten som fordomme.

Arabiske unge har indset, at de kun kommer videre med selverkendelse, selvrefleksion og egen indsats. Det er nok derfor, de er så overbærende over for Vestens medskyld for deres diktaturers år. Det er i sandhed at tage ansvar for egen skæbne. Man kan kun håbe, at Vesten giver dem al tænkelig støtte til det – og så i øvrigt blander sig udenom.

Redaktionen

Værdig EU-formand?

Én ting er, når en regering foretager sig noget i vore øjne dumt, men har en mening med det, står ved det og forsvarer det.

Noget helt andet er, når den foretager sig noget dumt, som den selv opfatter som en ekspeditionssag, der bare skal listes igennem, men som viser sig i virkeligheden at være en eksplosionssag. En sådan sag er grænseaftalen mellem VKO.

Og vor statsminister glemte øjensynlig at spørge i Udenrigsministeriet, så Lene Espersen måtte vride sig i samtaler med vore tyske og svenske naboer, mens statsminister Lars Løkke Rasmussen signalerede 'kan vi ikke bare lade være med at tale om det' og gjorde alt for at bagatellisere det, som Dansk Folkeparti udbasunerede som en stor sejr for målet at holde udenlandske kriminelle, som især de østeuropæiske lande angiveligt er storleverandører af, ude af kongeriget.

Rumæniens udenrigsminister Teodor Baconschi anklagede under et besøg i København med rette Danmark for at gøre Rumænien til syndebuk: "EU-lande skal vare sig for den populistiske fristelse til at finde syndebukke som falske løsninger på deres reelle problemer", sagde han. Blandt de rigtige løsninger er det

samarbejde mellem dansk og rumænsk politi, som kom i stand med rumænske politibetjentes ankomst til Danmark. Det havde båret frugt med optrævling af flere kriminelle netværk og blev rost af begge parter endnu inden grænseaftalen var i hus.

Baconschi fandt det ekstra beklageligt, at noget sådan kan komme fra et land som Danmark: "Det er overraskende at se et sådant skridt fra et nordisk land, som vi har hyllet for etnisk harmoni og solidaritet, ikke blot i Europa men også over for Tredje Verden".

Han ser det som led i den øgede højreekstremistiske fare, og han har givet vis ret i, at den er skærpet med angsten for alle de flygtninge, som det arabiske forår kunne bringe til EU. Højreekstremismen er ikke taget af, selv om flygtningene fra Mellemøsten og Nordafrika ikke kom i de bebudede flokke.

Som Teodor Baconschi sagde: "Det er vores fælles borgerpligt i EU at reagere hårdt imod alle former for fremmedhad. Det er sund fornuft, at fremmedhadet bringer fred og velfærd i EU i fare".

Blandt de fornuftige i EU blev hele sagen en grim plet på Danmarks image. Og som det skulle vise

sig, da den skærpede grænseovervågning trådte i kraft i juli, blev der trængsel ved vore grænser – ikke af folk, som ville ind, men af journalister fra hele Europa.

Den liberale europaminister i den tyske delstat Hessen, Jörg-Uwe Hahn, opfordrede turister med kurs mod Danmark til at vende om og holde ferie andre steder i Europa. Vor skatteminister Peter Christensen kaldte det en stemme “fra den hysteriske lejr”. Og måske er Hahn lidt småhysterisk, men vi har også hørt reelt liberale stemmer imod. Tarek Al-Wazir fra delstatens næststørste parti, De Grønne, mener, at mange tyskere ser den øgede grænsekontrol som blot det seneste eksempel på “stadig mere højreorienterede nationalistiske signaler” fra Danmark.

Som den rumænske udenrigsminister havde også Al-Wazir tidligere et ganske andet billede af Danmark end det DF’s Pia Kjærsgaards stemme tegner, når den får lov til at bestemme så meget i Dannevang. For få år siden blev Danmark opfattet som “en frihedens fæstning. I dag er der i stedet en lukkethed og frygt for det fremmede”, sagde Al-Wazir.

Og ja, det er signaler fra Danmark til naboerne om, at vi ikke tror på dem og er bange for, hvad de bringer med til landet ud over badedyr til vore strande. Det værste er dog,

at europæiske højreekstremister som Frankrigs Le Pen har klappet i hænderne over det danske initiativ. Ja, de onde lo og de gode græd.

Europa-Kommissionen vil overvåge os nøje og nogle turister vil måske holde sig væk. Den skærpede grænsekontrol er potentielt i strid med Schengen-aftalen, men værst af alt er det nationalistiske mål eller rettere selvmål, som Danmark scorede.

Det ligner en gentagelse af Ungarns skæve skridt op til, at det overtog formandskabet for EU ved årsskiftet til 2011. Selv om Danmark ikke har foretaget så vidtrækkende stramninger i sin lovgivning som Ungarn, så kan der drages en parallel. Danmark vil ved årsskiftet til 2012 overtage formandskabet efter Polen, der ved indledningen til sin formandsperiode har proklameret at ville “kæmpe for at bevare varernes og personernes frie bevægelighed som et af Unionens hævdede principper”.

Er Ungarn værdigt til at beskytte europæiske værdier?, spurgte mange, da Ungarn overtog formandskabet. Efter grænsekontrolballaden vil samme spørgsmål givet blive stillet om Danmarks som formandsland. Det må mildest sagt kaldes bittert.

Navigator

Det elskede og hadede Vesten

Nogle af mine bekendte kan ikke komme sig over, at soldater fra lande i NATO deltog i paraden den 9. maj 2010 på Den Røde Plads. "Hvad sker der?" – udbryder de forarget. "Man har sluppet fjenderne lige ind i Ruslands hjerte, helt frem til Kremles porte!"

Samtidig tager de selv samme mennesker gladelig på ferie i NATO-landene, køber ejendom dér, sender deres børn dertil på uddannelse og er endda fans af fodboldstjerner fra NATO-lande.

Karlovy Vary er uanset Tjekkiets aktive deltagelse i NATO bestandig besat af vore landsmænd. Den centrale havnepromenade på feriestedet genlyder af vores hjemlige melodi: "Hvor er dog aftenerne i Rusland så fortryllende". Skiltene på feriestederne er først skrevet på russisk og så på NATO-sprogene og i restauranterne er menuen tilpasset russisk smag.

I England er næsten halvdelen af slottene blevet vores oligarkers ejendom, på Trafalgar Square hører man vores egne skældsord hyppigere end den lokale 'cockney'. Vores landsmænd haster til Frankrig efter vin, parfumer og oste, i Italien nyder de sangene fra Napoli og belej-

rer butikkerne i Milano. Vores landsmænd taler varmt om Spanien og det velorganiserede Tyskland. De udtrykker respekt for hollandske fodboldtrænere. Som tidligere anser de bulgarerne for brødre og værdsætter de århundredgamle bånd til Grækenland. De foretrækker Tyrkiets feriesteder frem for deres eget Sotji.

USA som magnet

Selv USA, det mindst elskede NATO-medlem i Rusland, tiltrækker som en magnet også et ikke ringe antal russere. Hundredtusinder af vores borgere er flyttet over på den anden side af Atlanterhavet. Blandt immigranterne figurerer hockeystjerner og computerspecialister, komponister og forretningsmænd, sangere og læger, jurister og kokke, forhenværende diplomater og undervisere i Det Sovjetiske Kommunistpartis historie. Hollywoods produkter skyller ind over vores biografteater og tv-skærme.

Samtidig importerer vi fra NATO-landene så livsvigtige varer som medicinsk udstyr, computere, mobiltelefoner, måleinstrumenter, biler, lokomotiver, fly osv.

Vi har kort sagt brug for disse lande, de tiltrækker os. Men hvis det forholder sig sådan, hvorfor hader vi så NATO, der består af de selv samme lande?

Kalder NATO da Rusland for fjende, forbereder NATO et angreb mod vores stat, prøver tjekkerne, danskerne, franskmændene, grækerne, bulgarerne og andre da at tilintetgøre os? Hvis vi virkelig tror på sådan en trussel, så skal vi holde op med at flirte med fjenderne, benytte deres varer og opkøbe slotte og fodboldklubber i Vesten. Vi skal gå over til massivt forsvar, forberede os på krig med dem og indgå i alliancer mod dem med Nordkorea, Iran og i sidste ende med al-Qaeda.

Det gør vi imidlertid ikke; vi fortsætter med at indtage en dobbelt-holdning. På en og samme tid er vi gode venner med Vesten og i konflikt med Vesten, vi elsker og hader Vesten, vi har ikke tillid til Vesten og vi sætter vores lid til den. Hvorfor?

Tilsyneladende spiller en hel række faktorer en rolle: styrken af inertien fra den kolde krig, vores stormagtsstolthed, der er såret af vores militær-politiske svækkelse og kroniske social-økonomiske tilbagesænkning, de civilisatoriske forskelle, Vestens arrogance og mistillid over for os. Også enhver stats (ikke mindst vores) evige ønske om at have fjender spiller øjensynlig ind – de er nødvendige for at holde sammen på nationen og aflede dens opmærksomhed fra indre mangler og stridigheder.

Reelle trusler

Men der er i forvejen nok af reelle trusler. Mens vi forbereder os på at slå mytiske angreb tilbage fra de af os besatte Karlovy Vary og London, har skov- og tørvebrande næsten kvalt millioner af russere. Og, som det viste sig, var der ikke rigtig noget at bekæmpe brandene med.

Der er en overflod af interkontinentale missiler, men akut mangel på brandslukningsudstyr. Og ud over brandene er vi truet af andre reelle ulykker – narkomani, fattigdom, korrupsion, social splittelse og 'specialister' med købte eksamensbeviser. Falsk medicin, rådne madvarer, etniske og konfessionelle stridigheder, drukkenskab, mangel på sygehuse og skoler, terrorister.

De nævnte sygdomme skal bekæmpes, og da nogle af dem også plager NATO-landene, skal det ske sammen med dem.

I vores historie har der jo allerede været tragiske perioder, hvor Rusland har sat alle kræfter ind på kampen mod de ydre fjender og er gået i opløsning på grund af indre ulykker. Sådan var det i 1917. Sådan skete det igen i 1991. Det så ud til, at vi mod slutningen af det 20. århundrede havde produceret så mange missiler, at vi let kunne knuse enhver ydre fjende.

Men missilerne blev stående ubenyttede i affyringsskakterne, og stormagten Sovjetunionen brast sammen under byrden af indre proble-

NOTER I MARGINEN

mer. Det er på tide at tage ved lære heraf og ikke kæmpe mod vindmøller, men mod reelle trusler. Jeg vil i denne forbindelse gentage den franske oplysningsfilosof fra det 18. århundrede, Charles Montesquieu's advarsel, der er blevet bekræftet mange gange i praksis ikke alene i Rusland, men også i andre lande: "Små republikker dør for en ydre fjendes hånd, store af indre sår."

Hvad angår NATO, må man også forstå følgende: hvis denne organisation opløses nu, bliver Europa igen en kedel af kogende lidenskaber og modsætninger. Naboerne på

kontinentet vil før eller senere igen begynde at slås, og som vi og I udmærket ved, lider Rusland altid mest i ethvert europæisk blodbad. Man kan bare tænke på vort folks ofre i to verdenskrige.

Jevgenij Bazjanov har titel af Fortjenstfuld Videnskabsmand i Rusland.

*Artiklen er bragt i den russiske avis "Nesavisimaja Gazeta" (Den Uafhængige Avis).
(Fundet og oversat fra russisk af Lars P. Poulsen-Hansen).*

på gebrokkent engelsk. Han smider sit gamle belgisk producerede 7,62 mm FN-maskingevær på jorden og sætter sig ved siden af mig.

“How are you? Er det dit første besøg i Misurata”, spørger han.

Jeg nikker. Han er så ung, at det skæg, han forsøger at anlægge for at ligne en rigtig hellig kriger, kun er nogle krøllede dun på hagen. Men han har allerede kæmpet imod Gaddafis soldater i tre måneder. Som alle andre vil han vide, hvad jeg tænker, og hvor lang tid, jeg giver Muammar Gaddafi.

“You are from the outside. You know stuff”, siger han med tilstræbt amerikansk accent. Han har aldrig været uden for Libyen. “Er Gaddafi ved at vælte? Vi hører, at den amerikanske udenrigsminister forhandler med folk i hans inderkreds. Hvad siger du?”

“Det kan også være psykologisk krigsførelse”, svarer jeg. “For at få Gaddafis styrker længere oppe ad vejen til at frygte, at han er på vej til at forråde dem bag deres ryg.”

Han nikker og tænker lidt over det: “Så bliver vi sikkert nødt til at kæmpe os frem hele vejen til Tripoli”, siger han uden at fortrække en mine. “Men det kan tage lang tid.”

Oprørerne her i Misurata-området har været belejret af regeringsstyrkerne i månedsvis, og er konstant under bombardement af Gaddafis tunge artilleri og Grad-raketter. Alligevel synes de underligt opstemte og sejrssikre.

I de seneste måneder har oprørerne i Misurata kæmpet en indædt kamp for ikke at blive løbet over ende af regeringsstyrkerne, som både i udrustning og træning er dem langt overlegne. Oprørsstyrkernes eneste fordel – måske i virkeligheden deres hemmelige våben – er deres motivation og visheden om, at deres alternativer er til at overskue. Enten vinder de, eller så dør de. Ingen tror, at de har en chance for at overleve, hvis de bliver taget til fange eller kapitulerer.

“Izzzzzzuuuuuuuuuu... ..buuum!”

Det er ikke bare lyden af Gaddafi-styrkernes granater, der pifter ind over hovederne og eksploderer. Det er også på en vis måde lyden af Det Arabiske Forår. Den lyd foråret har fået her i Libyen.

Undtagelser som Sydsudan

Libyen er blot en af de mange skuepladser, hvor Det Arabiske Forår i øjeblikket udspiller sig. Tunesien, Egypten, Syrien, Bahrain og Yemen er andre. Marokko har valgt en mere lempelig linje, som også er udløst af uroen i regionen; og den mulige forsoning mellem palæstinenserne rivaliserende Hamas- og Fatah-bevægelser hænger også sammen med det. Der er absolut grøde i den mange steder i Mellemøsten i øjeblikket. Ikke alle steder skyldes uroen og ændringerne nødvendigvis Det Arabiske Forår i lige og direkte forstand. For eksempel Sydsudan som

lige er blevet udråbt som en uafhængig stat. Men den politiske dynamik i hele regionen har givetvis også indflydelse på, hvordan tingene udvikler sig i Sudan. Der er også spændinger i Libanon, som har fået en Hizbollah-kontrolleret regering, mens FN nogenlunde samtidigt har udpeget fire Hizbollah-medlemmer som skyldige i mordet på tidligere premierminister Rafiq Hariri i 2005.

Her er der heller ikke nogen direkte forbindelse, men begivenhederne omkring dem spiller alligevel ind, og de unges krav om anstændig regeringsførelse og respekt for loven andre steder i Mellemøsten registreres også af Libanons unge. Desuden vil de sammenstød, der i øjeblikket finder sted i Syrien, som alt andet hos den store nabo altid få betydning for udviklingen i Libanon.

Irans præsident Mahmoud Ahmadinejad er under pres både fra den åndelige leder Ali Khamenei og også fra sit eget bagland i Revolutionsgarden. Det er heller ikke umiddelbart forbundet med Det Arabiske Forår, og alligevel vil begge dele påvirke hinanden. Og på den måde kunne man blive ved.

Hvad er det så der sker, og hvorfor sker det?

Dramatiske historiske begivenheder som revolutioner, opstande og borgerkrige har det altid med at blive personificeret med en enkelt 'helt' eller identificeret med en specifik begivenhed. Det skyldes sikkert både menneskelig natur og aktivist-

ernes behov for et symbol, der kan bruges til at samle folk om banneret og sagen, men det skyldes formentlig også os i medierne, som elsker at kunne sætte ansigter og skæbner på alt.

Derfor kunne jeg naturligvis godt give en malende beskrivelse af den frustrerede, unge tunesiske grønthandler Mohamed Bouazizi, som havde fået nok og brændte sig selv ihjel i protest imod en lokal politibetjent, der konfiskerede hans grøntsagsbod i byen Sidi Bouzid 300 km syd for Tunis, og dermed uden at vide det blev gnisten, der fik den tunesiske revolution til at eksplodere. Eller Khaled Said, der efter en aften i byen med nogle venner i den egyptiske middelhavsby Alexandria uvist hvorfor blev arresteret af politiet og tævet ihjel i en trappeopgang. Hans død bliver kendt igennem Facebookgruppen 'We are all Khaled Said', hvorefter han blev et af den egyptiske revolutions samlende symboler.

Ligheder og unikke grunde

Men det vil jeg dog ikke. For begivenhederne er ikke begrundelsen for revolutionerne i hverken Tunesien eller Egypten. De var maksimalt den gnist, der fik de allerede fyldte krudttønder af vrede og frustration til at eksplodere. Men som symboler var Mohamed Bouazizi og Khaled Said brugbare både for aktivister og journalister, så mange tror, at revolutionerne i Mellemøsten skyldes dem.

TEMA: ARABISK OPBRUD

På overfladen er mange af årsagerne, utilfredsheden og vreden fælles i de arabiske lande, som oplevede demonstrationer, væbnede sammenstød og omvæltninger. Men fokuserer man kun på disse ligheder, mister man fornemmelsen for alle de unikke grunde, der også er i hvert af de samfund, der er blevet fejlet med af Det Arabiske Forår.

Det forår, der begyndte i Tunesien, hvor de daglige optøjer og demonstrationer ret tidligt førte til præsident Zein el-Abedine Ben Alis uværdige flugt først til Frankrig, som vendte ham ryggen, og derefter til Saudi-Arabien. Det fik det til at løbe koldt ned ad ryggen på mange arabisk diktator. Især da uroen bredte sig som en ørkenstorm fra land til land. Egypten, Libyen, Bahrain, Yemen og Syrien. Der er i dag næppe en mellemøstlig præsident, konge, emir, militærdiktator eller autokrat, som ikke i øjeblikket har daglige møder med sine sikkerhedschefer, rådgivere og sammensvorne, for at finde ud af, hvordan de skal ride stormen af, samtidig med at de bare for en sikkerheds skyld forsøger at flytte deres værdier til sikre bankkonti rundt i verden, hvor der ikke stilles ubehagelige spørgsmål om, hvor pengene stammer fra.

I Egypten bliver den tidligere præsident Hosni Mubarak og hans to sønner snart stillet for retten, hvis Mubarak ikke bukker under inden for den cancer, hans forsvarsadvokat påstår, at han lider af. Landets præ-

sident igennem tre årtier kan risikere at blive dødsdømt, hvis anklagemyndigheden formår at bevise, at ordren til at bruge dødelig vold imod demonstranterne kom fra ham.

Libyen er indtil videre reelt blevet delt i to. En østlig del som effektivt er på oprørernes hænder, mens det vestlige Libyen fortsat kontrolleres af en stadigt mere utilregnelig oberst Muammar Gaddafi. Libyen befinder sig i en reel borgerkrig mellem en utrænnet, amatøragtig men højt motiveret oprørshær, der dog næppe ville have en chance, hvis NATO ikke bombarderede Gaddafis militær fra luften. Det Nationale Overgangsråd, som den provisoriske oprørsregering officielt hedder, er ved at løbe tør for penge, og med mindre der snart findes en international politisk løsning på oprørernes finansielle problemer, kan revolutionen bryde sammen, inden den har nået sit mål.

Syrien – langsom massakre

Syrien befinder sig midt i en langsom, rullende massakre på befolkningen, som uanset den brutale vold synes at slutte op om opstanden i stadigt større tal. Præsident Bashar al-Assad, hvis familie har kontrolleret landet i 40 år, synes ubøjelig. Mange siger, at hans styre, som i en vis udstrækning baserer sig på landets alawitiske minoritet, frygter, at de ikke kun kæmper for deres politi-

ske magt, men også for deres egen fysiske overlevelse, og derfor ikke ser nogen mulighed for forsoning og kompromis. Den nationale dialog, regimet netop har indledt, er der ikke mange af de unge aktivister der tror på, selvom nogle gamle oppositionspolitikere deltager i den.

I Yemen har præsident Ali Abdullah Saleh overlevet et attentat, men befinder sig på et saudiarabisk hospital, hvorfra der kommer modstridende oplysninger. Hans eget regime siger, at han vil vende tilbage til Yemen i løbet af kort tid og genindtage præsidentposten. Saudierne synes at mene, at præsidenten er langt hårdere medtaget, og har brug for en mere langstrakt medicinsk behandling. Om Saleh faktisk kun er til hospitalsbehandling eller er i en form for medicinsk semi-husarrest, fordi saudierne vil gennemtvinge en magtoverdragelse i Yemen, er uklart.

På østaten Bahrain er det sunnierne, der udgør minoritetsstyret omkring Khalifa-familien. Her kæmper det shi'itiske befolkningsflertal sammen med moderne og mere liberalt indstillede sunnier for også at få del i vore vestlige liberale frihedsideal. Noget kongefamilien hidtil med held har afværget. Og den holder sig fortsat ved magten med hjælp fra politi og sikkerhedsstyrker, som for en stor dels vedkommende består af jordanere, pakistanere og andre udlændinge, fordi regimet ikke stoler på sin egen shi'itiske befolkning. Når det går rigtig hedt til, sender

Saudi-Arabien sine egne sikkerhedsstyrker i panservogne over til øen for at stive kongen af.

Det ulmer også i en lang række andre arabiske stater. Der har været demonstrationer i Jordan. Libanon er heller ikke stabilt, om end utilfredsheden her har andre rødder. Algeriet og Marokko har også haft sine demonstrationer. Den marokkanske kong Mohammed VI forsøger sig med en fredelig dialog, sindige liberaliseringer og en ny, lidt mere demokratisk forfatning.

Som Berlinmurens fald

Uanset hvordan det ender, vil året 2011 gå over i historiebøgerne. Intet vil være det samme, når støvet lægger sig. Vi er oppe på niveau med Den Islamiske Revolution i Iran i 1979, Seksdageskrigen i 1967 eller Israels oprettelse og det palæstinensiske flygtningeproblems opståen i 1948. Det er ikke uden grund, at mange analytikere og kommentatorer siger, at de dramatiske begivenheder er på niveau med 'Berlinmurens fald' på arabisk. Det vil dog være naivt at tro, at den arabiske verden er blevet fuld af demokratier, når der igen falder ro over regionen.

Hvis blot nogle af de arabiske lande, når røgen letter, er kommet 'på rette vej' med kurs mod mere frihed og folkelig medindflydelse, vil Det Arabiske Forår kunne kaldes en kæmpemæssig succes. Men der vil

under alle omstændigheder være tale om et mentalt-politisk jordskælv af dimensioner i en region, som indtil for kort tid siden syntes upåvirkelig og totalt immun over for frihed, demokrati og respekt for menneskerettighederne.

Vi har også en tendens til at omtale *alle* uroligheder og demonstrationer i den arabiske verden i disse måneder som en del af Det Arabiske Forår, som en del af den samme bølge af vrede og frustrationer, som om demonstranterne fra Tunis til Sana'a er en del af et fælles oprør med ens årsager, samme mål, og inspireret af en fælles ideologi. Det er langt fra tilfældet.

Der er næppe nogen tvivl om at samtidigheden betyder, at den ene opstand rent taktisk og teknisk er blevet inspireret af den anden. Men der er lige så mange årsager og forudsætninger, der *skiller* de forskellige oprør, som der er forhold, der forener dem. Og disse forskellige rødder og forudsætninger betyder også, at landenes chancer for at nå de mål, demonstranterne drømmer om, er ligeså forskellige.

Tuneserne er stort set en nation af rimeligt veluddannede middelklasseborgere, som for en meget stor dels vedkommende er ret vestligt orienterede. Befolkningen er forholdsvis homogen, og tilhører samme, rimeligt moderate udgave af islam. Trods sine mangler og myndighedernes løbske korrupsion var det tunesiske samfund også inden revo-

lutionen ganske velorganiseret. Omkring 80 procent af befolkningen ejer deres eget hus.

Egypten uden for Kairo

Egypten er en kæmpemæssig nation, hvor størstedelen er fattige med en meget sparsom skolegang bag sig, ofte meget fromme muslimer, og selvom vi i omverdenen er rimeligt velinformerede om revolutionen på Tahrirpladsen i Kairo, er der mange egyptere i landsbyerne i deltaet eller i Øvre Egypten, som ikke har oplevet mærkbare forandringer, og det lidt de ved om begivenhederne i Kairo, hører de fra de aktivister fra Det Muslimske Broderskab, som er langt mere aktive i landdistrikterne og fattigkvartererne i storbyerne, end de unge, moderne reformaktivister, der faktisk stod for den egyptiske revolution.

I modsætning til Egypten, som har en distinkt national identitet, der strækker sig årtusinder tilbage i historien, er Libyen en relativ ny nationalstat med en befolkning, der baserer sig på stammer, hvis oprindelse er nomadestammer fra ørkenen. Et stammesystem, som kunne være gradvist forsvundet i takt med urbaniseringen, men som Gaddafi holdt i live i en del og hersk politik.

Og mens både Tunesien og Egypten har relativt veludviklede civilsamfund i betydningen af organisationer, fagforeninger og meget andet (med alle de begrænsninger der

naturligvis følger af at fungere i et ikke-demokratisk samfund), så mangler Libyen fuldstændig denne form for organisering af befolkningen.

I Tunesien er det gamle system næsten blevet luget ud, så befolkningen nu skal til at bygge nye strukturer op fra grunden. Mens Egypten nu ikke ledes af de revolutionære, men tværtimod af militæret, som var en integreret del af det regime, der angiveligt skulle være væltet. Og libyerne, når de kommer til det punkt, hvor Gaddafi er forsvundet, skal lappe landet sammen efter en blodig borgerkrig.

Mens militæret stillede sig på befolkningens side i Tunesien, og ikke har tradition for at spille nogen større politisk rolle, så er de væbnede styrker i Egypten en enorm politisk og økonomisk magtfaktor, og selv om de officielt har stillet sig på befolkningens side og ubestrideligt har været en stabiliserende faktor midt i omvæltningen, så er det stadigvæk et åbent spørgsmål, om det egyptiske militær har forsøgt at beskytte så stor en del af det gamle system som muligt eller blot sine egne investeringer, økonomiske interesser og politiske indflydelse snarere end ærligt at dele demonstranternes ønske om grundlæggende og gennemgribende at reformere det egyptiske samfund.

Og helt anderledes forholder det sig naturligvis med de militære styrkers rolle i Libyen og Syrien. I Liby-

en har store dele af de væbnede styrker skiftet side og kæmper nu sammen med oprørerne. I Syrien er militæret fortsat rimeligt loyalt over for regimet, og oprørerne har ikke haft held til at erobre et egentligt landområde endsige etablere en egentlig oprørsledelse.

Og sådan kunne man blive ved land for land med at fremhæve lige så mange forskelle som ligheder.

Israel og Palæstina

Andre araberes kamp har brudt palæstinenserens monopol på de internationale mediers opmærksomhed. Og Israel er langsomt (*for* langsomt formentlig) ved at indse, at landet i Washington ikke længere udelukkende ses som en strategisk gevinst i Mellemøsten, men i stigende grad i visse situationer også opfattes som en byrde. I en række krisesituationer i Mellemøsten fra Golfkrigen i 1990-91 og frem har Israel ikke kunnet assistere USA. Tværtimod har en israelsk medvirken kunnet sabotere USA's og Vestens forhold til de vestvendte arabiske lande – som vi fejlagtigt har en tendens til at kalde 'moderate' – der i de pågældende situationer har været mere brugbare for Vesten i forsøgene på at løse konflikterne.

Ud over den bratte opvågning til denne nye virkelighed så præsenterer bølgen af revolutioner og systemkritiske optøjer, som lige nu skyller hen over den arabiske ver-

den, naturligvis også Israel – men også palæstinenserne – for en hel række nye, umiddelbare problemer og udfordringer.

På ét niveau er Israel forståeligt nok bekymret for de fredsaftaler, landet har med de umiddelbare naboer Egypten og Jordan. Men Israel følger også nøje situationen i Syrien, som ikke bare er afgørende for stabiliteten langs våbenhvilelinjerne i Golan Højderne, men som også spiller afgørende ind på det, der sker i Libanon. Og ikke mindst følger Israel med i, hvordan Iran ude på sidelinjen stille og roligt øger sin indflydelse i et Mellempøst, hvor det ene arabiske regime efter det andet synes at vakle, og hvor USA's og Vestens indflydelse ikke længere er en given ting.

Ved det egyptiske valg til september får vi at se, om Det Muslimske Broderskab får en så fremtrædende plads i en kommende regering, som det lige nu kunne tyde på. Sker det, frygter Israel både for fredsaftalen og for Egyptens fremtidige politik over for Hamas i Gaza Striben.

En ny meningsmåling i Egypten viser imidlertid, at omkring to tredjedele af egypterne ønsker at bevare fredsaftalen med Israel, mens 'kun' 11 procent vil have den ophævet. Man skal dog ikke altid tage den slags meningsmålinger alvorligt i denne del af verden. Der er også meningsmålinger der viser, at et stort flertal vil have en pluralistisk, demokratisk stat. Og samtidig vil et

stort flertal også have en lovgivning baseret på den islamiske sharialov.

Jordan er endnu forholdsvis rolig. Men den ulmende utilfredshed i landet i mange år synes i lyset af uroen i resten af regionen nu endnu mere truende set fra Jerusalem. Og landet grænser op til Vestbredden, samtidig med at størsteparten af Jordans befolkning er palæstinensisk, så trues kong Abdullahs styre, kan det blive problematisk for Israel. Trues roen og stabiliteten i Jordan, bliver israelerne mindre tilbøjelige til at forhandle om Vestbreddens fremtid som en del af eventuel palæstinensisk stat. For vakler Jordan, så begynder Vestbredden for mange israelere igen at ligne en strategisk nødvendighed som buffer østover.

Israel og Syrien

Selvom den syriske præsident Bashar al-Assad absolut ikke vækker nogen varme følelser i Jerusalem, har både han og hans far i 40 år i det mindste været noget af en konstant, som israelerne kunne kalkulere med. Vælter han, eller vakler hans regime, og tvinges han dermed endnu mere i armene på Iran, kan det få alvorlige konsekvenser for sikkerheden i det nordlige Israel. Både langs våbenhvilelinjen i Golan Højderne ind mod Syrien, men også langs grænsen til det sydlige Libanon, hvor den shi'a-muslimske milits Hizbollah, som støttes af Syrien

og finansieres, udrustes og trænes af Iran, har den reelle kontrol – trods tilstedeværelsen af en 12-14.000 mand stor FN-styrke og libanesiske regeringssoldater.

Roen langs Golan- og Libanon-grænsen er, set fra Jerusalem, et håndtag, som lederne i Damaskus bruger til at skrue op og ned for efter behag. Det fik Israel en forsmag på i maj. Hvert år markerer palæstinenserne 'Den store Katastrofe' – An Naqba – den 15. maj, dagen hvor Israel blev oprettet i 1948. I år lykkedes det underligt nok for tusindvis af palæstinensiske og syriske demonstranter at begive sig igennem de syriske militære linjer i Golan Højderne – en af de mest militariserede dele af Syrien – igennem grænsehegnet, igennem minefeltet, igennem FN-styrkens ingen-mands-land og igennem det israelske grænsehegn, hvorefter de blev mødt af israelske militære styrker, som skød og dræbte flere. Nøjagtig det samme udspillede sig langs grænsen til det Hizbollah-kontrollerede Sybanon. Hele setup'et gentog sig i Golan må-neden efter An-Naqsa-dagen, palæstinenserens markering af nederlaget i '67-krigen.

Hvad Det Arabiske Forår fører til på den palæstinensiske side, får naturligvis også konsekvenser for Israel.

Palæstinensisk kompromis

Urolighederne i Syrien påvirker Hamas, der har sit politiske hovedkvar-

ter i Damaskus. Og Khaled Mashal, organisationens politiske generalsekretær, er blevet endnu stærkere internt i bevægelsen, fordi det også er ad denne vej, Iran kanaliserer sin ganske betydelige finansielle hjælp til Hamas. Frygten for den fremtidige stabilitet i Syrien var uden tvivl en vigtig grund til, at Hamas efter et par års afvisning pludselige ønskede en politisk kompromisløsning med ærkerivalerne i Fatah. En anden grund var, at omvæltningerne i Egypten havde fjernet Hosni Mubarak, som hadede Hamas, og bragte mere samarbejdsvillige og Israel-kritiske folk ind på ledende poster. Derfor blev Egyptens rolle som mægler mellem Hamas og Fatah betydeligt styrket.

Så Det Arabiske Forår har allerede ført til en forsoningsaftale mellem de to rivaliserende palæstinensiske bevægelser og et løfte om, at de vil danne en samlingsregering til at føre det palæstinensiske samfund frem til et valg, så palæstinenserne igen kan få en legitim regering og tale med én stemme. Men trods alle smukke ord så synes forsoningen ikke at være blevet til meget mere end det – smukke ord.

På Fatah-siden fik Det Arabiske Forår straks præsident Mahmoud Abbas til at tale om nye valg. Hans egen præsidentperiode udløb for flere år siden. Da forhandlingerne med Israel har været kørt uhjælpeligt fast siden Benyamin Netanyahu rykkede ind i premierministerens

kontor, førte det til en ny palæstinensisk strategi. Kunne man ikke opnå en tilfredsstillende løsning med Israel, så kunne man unilateralt forberede den palæstinensiske stat, og så bede resten af verden om at anerkende den – *uden om* Israel. Men med de tilsyneladende nye demokratiske vinde, der var begyndt at blæse i den arabiske verden, og de forventninger, det udløste i Vesten, blev et valg og en vis form for legitimitet en nødvendighed. Så det proklamerede præsident Abbas.

Det seneste er dog, at den palæstinensiske præsident nu har meddelt, at der hverken kommer en palæstinensisk samlingsregering eller noget valg inden september, hvor palæstinenserne efter planen vil forsøge at få FN og resten af verden til at anerkende den palæstinensiske stat.

Det er dog i forhold til palæstinenserne værd at huske på, at de allerede *har* været der, hvor de moderne, veluddannede unge i de arabiske lande, som ønsker frie, demokratiske valg, bare kan drømme om at nå til. Palæstinenserne er faktisk det eneste arabiske folk, der allerede har gennemtvunget et politisk systemskifte – ikke ved et militærkup, men ved et frit, demokratisk valg. Det skete i 2005, hvor palæstinenserne efter årtier med Fatahs og PLO's misrøgt og korruption satte de traditionelle magthavere på porten og valgte islamisterne i Hamas. Formentlig mere på grund af Hamas' løfter om ren regeringsførelse og is-

lamisk social retfærdighed end på grund af organisationens terrorkrig imod Israel.

Palæstinenserne – eller deres to ledende politiske organisationer – har så desværre også selv sat det demokratiske forspring, de har haft, over styr ved at kaste deres samfund ud i en lang, blodig og ødelæggende borgerkrig. At denne interne strid har svækket dem og undergraved deres forhandlingsposition over for Israel, får naturligvis mange palæstinensere til at påstå, at det i virkeligheden er Israel, der står bag splittelsen.

Forspildte muligheder

Palæstinenserne klager konstant over israelske regerings manglende fleksibilitet i fredsprocessen og uvilje til at forstå de begrænsninger Det Palæstinensiske Selvstyre opererer under. Men palæstinenserne har også selv ladet en lang række muligheder gå sig forbi. Senest har Israels insisteren på at fortsætte byggerierne i de jødiske bosættelser på trods af USA's indsigelser skabt en helt usædvanlig kulde i det ellers varme forhold mellem Washington og Jerusalem. Det kunne palæstinenserne have udnyttet til at vise sig endnu mere forhandlings- og kompromisvillige. Men muligheden blev forspildt, fordi præsident Abbas troede, at han tværtimod kunne udnytte uenigheden til at stå endnu stejlere på sit krav om et totalt byggestop. Re-

sultatet er, at han intet har at vise frem. Hverken byggestop eller forhandlingssejr.

Palæstinenserne – eller snarere nogle palæstinensere – har taget ved lære af andre arabiske unges taktik. De lært at bruge de sociale medier på internettet og mobiltelefonerne til at koordinere og kommunikere. Og de har også lært, at ikke-voldsmodstand imod veludrustede, regulære sikkerhedsstyrker er en sikker vinder i mediernes dækning, som kan bruges politisk.

Det palæstinenserne *ikke* har taget ved lære af fra Det Arabiske Forår er, at mens de andre arabiske unge har protesteret imod deres *egne* myndigheders onder og deres *egne* samfunds mangler, så bruger palæstinenserne stadigvæk ethvert våben til kampen imod israelerne og ikke til at få deres *egne* samfund rensset ud.

De kunne have udnyttet muligheden til at kræve, at deres egen ledelse lever op til nogle mindstekrav om ordentlig regeringsførelse, respekt for loven, effektiv korruptionsbekæmpelse, at respektere menneskerettighederne og så videre. Den helt uvante *selvkritik*, vi så udspille sig i de andre arabiske samfund, har vi endnu ikke set blandt palæstinenserne. Selvom vi ved, at utilfredsheden og kritikken er der.

Israel forstenet

Situationen i Israel er ikke meget bedre. Her synes regeringen ligeså

forstenet i et for længst forsvundet verdensbillede, uden evne til at fornemme, at verden – ikke mindst den arabiske – har ændret sig.

De arabiske lande har tilbudt Israel fred, anerkendelse og normalisering af forholdene til gengæld for en palæstinensisk stat på Vestbredden, i Gaza-striben og med Østjerusalem som hovedstad samt en “retfærdig løsning på det palæstinensiske flygtningeproblem”. Det er en unik mulighed for en fredsløsning, som blev inkluderet i den såkaldte Køreplan for fred i Mellemøsten. Den chance har Benyamin Netanyahus højre-nationalistiske regering også ladet gå fra sig, fordi den prioriterer fortsatte byggerier i nogle ligegyldige bosættelser højere end en fredsaftale, der bygger på et territorielt kompromis.

Der er ikke mange iagttagere eller analytikere, der er i tvivl om, at når freden en gang kommer, kommer den til at tage udgangspunkt i den såkaldte Clinton-plan fra slutningen af 2000. Det er mere eller mindre også den, præsident Barack Obama henviser til, når han taler om en palæstinensisk stat efter 67-linjerne med mindre variationer. Derfor er det ikke længere spørgsmålet, *om* en sådan løsning kommer. Men mere om Israel får den trukket ned over hovedet, eller om det bliver en, Israel positivt forhandler sig frem til og dermed også får indflydelse på.

Den indflydelsesrige amerikanske *New York Times*-kommentator Tho-

mas L. Friedman er citeret for at have sagt, at Israels premierminister Benjamin Netanyahu er som en mand, der er sprunget ud fra fjerde etage og undervejs i det friefald påstår, at alt er OK, fordi han ikke har mærket nogen smerte, fordi han endnu ikke har ramt jorden. Og det er en meget god analogi.

At Israel bliver nødt til at gennemføre drastiske ændringer af sin politik i forhold til palæstinenserne og fredsprocessen har været åbenbart længe – ikke blot på grund af Det Arabiske Forår.

Befolkningsudviklingen gør, at der nu er lige så mange palæstinensere, som der er jøder i området fra Jordanfloden til Middelhavet – de områder vi normalt omtaler som Israel og de besatte områder – Vestbredden og Gaza-striben. Alene derfor er Israels fremtid truet.

Israel bliver nødt til at finde ud af, hvordan det vil forholde sig til områderne og deres befolkning. Israel erkendte tidligt i landets historie, at de arabere, der ikke flygtede i 1948, måtte blive ligeberettigede borgere med stemmeret, med retten til egne politiske partier og til at stille op og blive valgt. Den samme ret bliver palæstinenserne i de besatte områder nødt til at få, hvis Israel ikke vil opgive områderne. Men sker det, kan palæstinenserne, fordi de snart er et flertal, stemme Hamas' Ismail Haniya eller en anden lignende islamist ind som landets premierminister, og dermed kan Israel næppe

længere siges at være en jødisk stat. Vælger Israel for at undgå dette, at palæstinenserne ikke skal have demokratiske rettigheder, så kan Israel i længden ikke påstå at være en demokratisk stat.

Derfor synes Israels eneste alternativ på længere sigt, hvis israelerne, som meningsmålingerne viser, ønsker at forblive en *jødisk og demokratisk* stat, at være at trække sig ud af de besatte områder.

Det er faktisk i Israels interesse, at der etableres en palæstinensisk stat.

De arabiske lande – eller mange af dem i hvert fald – og også store dele af deres befolkninger har for længst accepteret Israels eksistens. Ikke af lyst, men fordi det er en realitet. Den palæstinensiske sag er ikke længere et semi-religiøst dogme i den arabiske politiske debat, og det giver en fleksibilitet og nogle løsningsmuligheder, som ikke var der tidligere.

Arabisk isvinter?

Det Arabiske Forår har allerede haft indflydelse på situationen mellem Israel og palæstinenserne. Hvordan afhænger af, hvordan 'foråret' udvikler sig. Går 'foråret' over i en dejlig 'sommer', eller kommer en arabisk 'isvinter'. Det er der endnu ikke nogen, der ved. Men går de arabiske omvæltninger godt, så afhænger påvirkningen på Israel-Palæstina-konflikten af, hvor konstruktivt parterne hver især vælger at bruge de erfarin-

ger og udviklinger, der i denne tid kommer til dem fra deres nærmeste nabolag.

Vælger palæstinenserne at bruge læren fra Det Arabiske Forår som et våben imod Israel eller som et redskab til at skabe et bedre Palæstina med en ledelse, som bekymrer sig om sit eget folks velfærd? De unge demonstranter i nabolandene tror ikke længere på deres ledesers propaganda om, at alt ondt skyldes fjender udefra. De ved, at problemet er deres eget, og de forsøger lige nu at løse det. Fremtiden handler ikke om at ødelægge et naboland, men om at bygge sit eget op.

Mange palæstinensere mener allerede, at et talentfuldt folk som dem selv fortjener og burde kunne kræve flere politiske alternativer end et korrupt og råddent Fatah på den ene side og et ubøjeeligt, militant og islamistisk Hamas på den anden. Spørgsmålet er, om de går i gang med at skabe dette alternativ og opbygge et velfungerende samfund indefra, eller om de hellere vil slå med Israel militært og politisk som allerede i årtier.

Og vælger Israel at se ændringerne i de arabiske lande som en mulighed eller som en trussel? Som et udtryk for, at en ung arabisk genera-

tion ønsker et frit, åbent, liberalt samfund i fremskridt som det israelske, og at den udvikling præsenterer en unik mulighed for Israel til at få fred og blive en del af regionen? Eller har Israel i den grad vænnet sig til at have diktatorer og autokrater som naboer, så regeringen i Jerusalem vælger sikkerheden bag mere panser og højere murer snarere end tager risikoen for at kunne få fred og få afsluttet krigstilstanden? Spørgsmålet er endnu en gang, om Israel prioriterer landområder og jødiske bosættelser højere end Israels egen fremtid som en jødisk og demokratisk stat?

Omvæltningerne præsenterer både palæstinenserne og israelerne for et utal af trusler, problemer, udfordringer og muligheder. Indtil videre er der ikke noget der tyder på, at nogen af dem har mod, dristighed eller visioner til at gøre op med den linje, de hver især hidtil har ført. Og når det så ender med at gå galt – hvad det sandsynligvis vil gøre, så vil de igen traditionen tro give hinanden skylden for at drømmene endnu en gang er bristet.

Steffen Jensen er journalist. Han har været TV2's Mellemøstkorrespondent siden stationens start i 1988.

Tunesiens udfordringer

*Rikke Hostrup Haugbølle &
Julie Pruzan-Jørgensen*

Den tunesiske befolkning har med stort mod og værdighed væltet deres diktator fra magten; men vejen til et konsolideret demokrati er lang

Den tunesiske befolkning igangsatte 'det arabiske forår', da de den 14. januar 2011 sendte deres mangeårige diktator Ben Ali i eksil. Men dermed var deres demokratiske transition langt fra sikret. Tuneserne står i dag over for mange og svære udfordringer: Hvordan opbygger man et demokrati i et samfund uden en demokratisk grundlov og uden velfungerende politiske partier? Hvordan skabes der tillid til demokratiske procedurer og aktører efter mange års udhuling? Og, måske allersværest, hvordan skabes der en demokratisk kultur, der giver plads til uenighed og mangfoldighed – og samtidig sikrer politisk og social stabilitet? Dertil kommer de mange og presserende sociale og økonomiske problemer, som oprindeligt udløste det folkelige oprør, og som risikerer at kortslutte den demokratiske proces, hvis de forbliver uløste.

Ben Ali forlod Tunesien den 14.

januar. Derefter fulgte to måneder med fortsatte optøjer, idet mange tunesere havde mistillid til de to første midlertidige regeringer, som var dominerede af folk med nær tilknytning til det tidligere regeringsparti, RCD. Først med udnævnelsen den 3. marts af den 85-årige Béji Caïd Essebsi som premierminister for landets tredje midlertidige regering kom der en vis stabilitet tilbage. Efter tre måneder med oprør og demonstrationer trængte tuneserne til hverdag, og mange indså, at Tunesien gik økonomisk i stå, når tiden blev brugt i gaderne frem for på arbejdspladsen. Denne forandring afspejlede sig i de folkelige paroler som ændrede sig fra *dégage* (skrub af) til *engage* (engager dig).

Det hjalp også på den folkelige tillid, at der samtidig med Essebsis udnævnelse blev fastlagt et spor for den videre demokratiske transition med annonceringen af en dato for

valget til en grundlovgivende forsamling. Denne dato blev oprindeligt fastlagt til den 24. juli 2011, men blev efterfølgende udskudt til den 23. oktober samme år på grund af tekniske vanskeligheder med at nå at registrere vælgere og partier samt uddanne observatører.

Valget til den grundlovgivende forsamling bliver det første af mange i en lang og kompliceret reformproces, idet man i Tunesien (til forskel fra Egypten) har valgt at gennemføre en gennemgribende grundlovsreform. Den grundlovgivende forsamling skal fremkomme med et forslag til en ny grundlov, som efterfølgende skal vedtages ved en folkeafstemning. Først herefter kan der gennemføres parlamentsvalg – og til slut formentlig også et præsidentvalg. Beslutningen om at gå den lange vej gennem en grundlovsændring giver mulighed for at etablere et helt nyt demokratisk regime, men er samtidig behæftet med store risici og store udfordringer.

Politiske udfordringer

De fleste tunesere nærer en stor og velbegrunderet mistillid til partipolitik og til de 'demokratiske institutioner'. Under Ben Ali sikrede valgsvindel og korrupsion massive valgsejre til præsidenten og regeringspartiet RCD. Samtidig forekom der en brutal undertrykkelse af den politiske opposition blandt såvel venstrefløjen som islamister, kritiske journali-

ster og menneskerettighedsforkæmpere. De mere end 1.000 politiske fanger blev betegnet som almindelige kriminelle, mens de få uafhængige civilsamfundsorganisationer blev mistænkeliggjort og chikaneret.

Udhulingen af de demokratiske institutioners legitimitet parallelt med den brutale undertrykkelse af de fleste alternative politiske aktører betyder, at Tunesien i dag står over for gigantiske politiske udfordringer: Først og fremmest skal der på kort tid opbygges demokratiske institutioner og aktører. I skrivende stund er mere end 90 politiske partier etableret, men kun få har et gennemarbejdet program og en landsdækkende organisation. Også medierne står over for store udfordringer. Fra at være rene propagandamarionetter er de med ét blevet helt frie og skal lære at agere kritisk, ansvarligt og professionelt, ikke mindst hvad angår deres brug af kilder.

I tillæg til de institutionelle udfordringer står tuneserne over for den meget store opgave at skabe en demokratisk kultur, der giver plads til uenighed og mangfoldighed, men som samtidig sikrer et minimum af politisk og social stabilitet. Under Ben Ali tegnedes den politiske opposition primært af på den ene side islamistiske aktivister, som først og fremmest var organiseret i *Hizb Annahda* (Renæssance Partiet), og på den anden side de sekulære og venstreorienterede menneskerettighedsaktivister. Ikke mindst fælles li-

delser i fængslerne bragte mange af disse ideologisk uenige aktører nærmere på hinanden i årene op til Ben Alis fald. Efter 14. januar 2011 er sådanne tidligere koalitioner imidlertid blevet opløst.

Dette er en naturlig og nødvendig del af en demokratisk transition, men samtidig har det vist sig ved flere lejligheder, at uenigheden kan vokse til en potentiel fare, når ideologiske forskelle og personlige stridigheder bliver så store og politiserede, at det hindrer en nødvendig konsensus om de overordnede udfordringer og spilleregler (For en uddybende analyse af splittelsen i oppositionen i Tunesien, se Hostrup Haugbølle & Cavatorta "Will the real Tunisian opposition please stand up?", *British Journal of Middle East Studies*, forthcoming, 2011).

Den svære mangfoldighed

Under Ben Ali var der en meget streng kontrol med dem, der praktiserede islam i dagligdagen. Særligt hårdt ramt var medlemmer af *Annahda*, som for en stor dels vedkommende måtte flygte til udlandet for at undgå fængsling. Efter Ben Alis fald er partiets ledere vendt hjem, og partiet er et af de eneste, som har en fungerende organisation, hvorfor det er kommet til at stå relativt stærkt. Partileder Rachid Ghannouchi har gennem et mangeårigt eksil i Storbritannien bevæget sig mod en moderat position. Ghannouchi

har på forhånd erklæret, at han ikke vil opstille til et fremtidigt præsidentvalg, og at *Annahda* kun vil opstille kandidater i 30 pct. af valgkredsene ved et fremtidigt parlamentsvalg. Partiet spænder imidlertid over forskelligartede politiske strømninger, og mange sekulært orienterede tunesere er bekymrede for, om *Annahda* 'taler med to tunger'.

Annahda er langt fra den eneste islamiske aktør, idet en bred vifte af islamiske grupperinger er blevet synlige eller etableret efter Ben Alis fald, bl.a. fem nye partier, der alle inddrager islamiske værdier som en del af deres politiske grundlag.

Den nyvundne ytringsfrihed har endvidere betydet, at diskussionen om islams rolle i Tunesien nu også finder sted bredt i befolkningen. Fordi de islamiske røster i debatten var undertrykt under Ben Alis regime, har den sekulære venstrefløj domineret udlægningen af religionens rolle og plads i Tunesien. For dem var islam nok en del af kulturarven, men religion var en privat sag, som skulle holdes væk fra det offentlige rum og fra politik. Men disse sekulære holdninger udfordres nu af en mangfoldighed af stemmer, idet mange tunesere ønsker, at islam skal spille en bredere rolle i deres daglige liv. Tonen har været så skarp, at enkelte i den sekulære fløj har følt behov for at understrege at de er *moderate* sekulære.

Det er ikke mindst i forhold til spørgsmål om kvinders rettigheder,

at bølgerne i debatten om islam går højt. Tunesiske kvinder har i forhold til den øvrige arabiske verden haft en relativt fremtrædende stilling både i familien og i det tunesiske samfund. En af årsagerne hertil var en gennemgribende reform af den *sharia*-baserede familielov, som blev gennemført af Tunesiens første præsident Bourguiba kort efter uafhængigheden i 1956.

Reformen gjorde blandt andet flerkoneri ulovligt og gjorde skilsmisse til et juridisk anliggende for domstolene. Under Ben Ali gennemførtes en række yderligere tiltag for at fremme kvinders ligestilling inden for blandt andet politik og uddannelse, mens også prævention og abort blev legaliseret.

Ben Ali opretholdt også et dekret udstedt af Bourguiba i 1981, der forbød kvinder at bære slør (*hijab*) i offentlige bygninger. På trods heraf har stadig flere kvinder gennem det sidste tiår valgt at bære *hijab*. For nogle af disse kvinder – ligesom for de mænd der har oplevet forbud mod skæg og islamisk klædedragt – har det været undertrykkende, at de ikke har haft frihed til at udtrykke deres religiøsitet og at klæde sig efter den. De oplever det som et stort fremskridt, at det efter Ben Alis fald fx er blevet lovligt at bære *hijab* på det obligatoriske identitetskort.

Over for dem står en lille gruppe stærke, sekulære menneskerettigheds- og kvindeforkæmpere. De frygter, at kvinder i det nye Tunesien vil

miste deres rettigheder, fordi der ikke længere er en sekulær statsfeminisme som bolværk mod islamistiske partier og patriarkalske traditioner. Indtil videre har ledelsen af *Annahda* bedyret, at den bakker op om kvindens ligestilling og den eksisterende familielov. De har også stemt for paritet på valglisten til den grundlovgivende forsamling, således at hver anden opstillede kandidat for alle partier skal være en kvinde. Men mange sekulære kvindeaktivister nærer mistillid til *Annahda* og andre konservative aktører og frygter, at fremtiden vil føre til en forværring af kvinders stilling i familien og i samfundet.

Sociale udfordringer

Tunesien står ikke kun over for store politiske udfordringer. Det var store sociale og økonomiske udfordringer, som i sin tid udløste det folkelige oprør, der resulterede i Ben Alis fald, og de kan også spænde ben for den demokratiske transition, hvis de ikke bliver tilstrækkeligt adresseret.

Tunesien fremstod for mange vestlige iagttagere frem til januar 2011 som et arabisk foregangsland på grund af landets store middelklasse og relativt højt uddannede befolkning (UNDP, Human Development Report 2010). Endvidere fremhævedes samfundets sekularisme og kvindernes særstilling og synlighed i det offentlige rum. Endelig blev Tunesien anset som 'Mellemøstens ti-

ger-økonomi', idet Ben Ali var lykkedes med at gennemføre en række økonomiske reformer, som på én gang tiltrak udenlandske investorer og udvidede jobmarkedet.

Indadtil var virkeligheden dog en ganske anden for den altovervejende del af befolkningen. Særligt ungdomsarbejdsløsheden var et betydeligt problem. I 2008 opnåede kun 20 pct. af de unge ansættelse umiddelbart efter afslutningen af deres uddannelse, og efter 18 mdr. var 67 pct. fortsat arbejdsløse (Verdensbanken, 2008). Et særligt problem var arbejdsløsheden blandt de højtuddannede unge, hvis faglige kvalifikationer ikke modsvarede den økonomiske udvikling, som især var baseret på turisme og på udflytning af europæiske virksomheders lavteknologiske produktion.

Endvidere var landet præget af meget store regionale forskelle i levilkårene, da særligt landets vestlige og sydlige provinser i mange år er blevet negligeret såvel økonomisk som politisk. Dette afspejledes meget tydeligt i de senere års folkelige oprør, som alle startede langt fra hovedstaden, og som alle i første omgang var baserede på lokalbefolkningens krav om bedre sociale forhold.

Samtidig var økonomien præget af korrupsion og af præsidentfamiliens private berigelse. En snæver kreds omkring Ben Ali og hans anden kone Leila Trabelsi privatiserede gennem 2000'erne en række

statslige selskaber. De kontrollerede blandt andet banker, luftfartsselskaber og hoteller. Både indenlandske og udenlandske investorer måtte invitere familien med som medejere i nye projekter for at opnå de nødvendige offentlige tilladelser. Til sammen vurderes det, at Ben Ali- og Trabelsi-familien kontrollerede mellem 40 og 60 pct. af Tunesiens samlede økonomi (Verdensbanken, 2009).

En af de helt store udfordringer er derfor nu at få gennemført grundlæggende forandringer i den økonomiske kultur, herunder at etablere transparente forretningsgange og merit-baserede ansættelser. Hertil kommer et stort arbejde med at kortlægge og omfordele de mange rigdomme, som Ben Ali- og Trabelsi-familien havde konfiskeret. Samtidig er overgangsregeringen meget begrænset af sit midlertidige mandat. Den har således hverken bemyndigelse til at indgå forpligtende internationale aftaler, for eksempel om en ny, fordelagtig landbrugsaftale med EU, eller til at gennemføre presserende reformer på arbejdsmarkedet.

Oven i disse problemer er den økonomiske udvikling blevet set voldsomt tilbage efter revolutionen. Nedgangen har været mest markant i arbejdskraftintense sektorer med mange ufaglærte såsom minedrift, tekstil og (især) turisme (Economist Intelligence Unit, London, April 2011). Dette er baggrunden for

mange unge tuneseres ønske om at komme til Europa, herunder de seneste måneders unge tunesiske bådflygtninge ved Lampedusa. De flygter, fordi revolutionen ikke har bragt dem jobs, men tværtimod på kort sigt har gjort deres jobudsigter endnu ringere.

I tillæg hertil er den tunesiske økonomi også hårdt ramt af krisen i Libyen, som udgjorde et helt centralt marked, ikke mindst på grund af den store uformelle import af varer fra Libyen. Kampene i Libyen har betydet, at denne samhandel er gået mærkbart ned, ligesom den tunesiske turistindustri er blevet yderligere ramt af den usikre og urolige situation i nabolandet. Samtidig har mere end 400.000 flygtninge fra Libyen lagt store ekstraudgifter på den i forvejen hårdt trængte tunesiske økonomi.

Endelig har der også været en markant stigning i antallet af strejker efter Ben Alis fald. Ganske forståeligt har mange forskellige befolkningsgrupper benyttet sig af deres nye frihed til at udtrykke deres utilfredshed og kræve bedre vilkår. Også her står overgangsregeringen over for en stor udfordring, idet den på den ene side må vise forståelse for befolkningens krav og frustrationer – men samtidig skal sikre at økonomien kommer i gang igen, og at udenlandske investorer igen får tillid til den tunesiske økonomi.

Ud over de store politiske, sociale og økonomiske udfordringer udgør

den fortsatte usikkerhed og mistillid endnu en trussel mod den demokratiske transition. Ikke bare antallet af strejker er steget siden den 14. januar. Politiske demonstrationer er fortsat også hyppigt forekommende, især i Tunis og i de vestlige regioner. Mens de fleste forløber fredeligt, har der flere gange været voldelige sammenstød mellem politi og demonstranter. I april 2011 blev to skoleelever således dræbt og 43 såret i provinsbyen Kesserine.

Også andre former for voldelige lokale opgør finder sted. I den sydlige provinsby Metlaoui (tæt på grænsen til Algeriet) var der i juni 2011 særdeles voldelige opgør mellem to forskellige stammer – noget man ikke har set i mange år i Tunesien, hvor tilhørsforhold til stammer og klaner har været et tabubelagt og overset emne. Årsagen til konflikten i Metlaoui var rygter om, at en lokal fosfatfabrik foretrak en stamme frem for en anden i sine ansættelser. Mere end 140 tunesere blev anholdt efter optøjerne – heriblandt tidligere RCD-folk. Mange tunesere er bange for, at tidligere RCD-folk spøger i kulissen og arbejder på at destabilisere ikke bare Metlaoui, men hele landet for igen at kunne overtage kontrollen.

Ildspåsættelse af fængsler og undslupne kriminelle fanger er faktorer, der bidrager til destabilisering af sikkerheden i landet og skaber mistro til de politiske aktører. Det er uklart, hvordan det flere gange er lykkedes

fanger i forskellige fængsler at gennemføre ildspåsættelser og flygte under evakueringerne. Dette kombineret med at det fra overgangsregeringens side flere gange har lydt, at “der er kræfter på spil, som ikke ønsker sikkerhed og ro i Tunesien”, har åbnet for spørgsmål om, hvorvidt overgangsregeringen har en interesse i at skabe en sådan frygt for at legitimere sig selv.

Samtidig er der kun få myndigheder til at opretholde ro og orden. Det tunesiske politi tabte stor troværdighed på grund af dets rolle i nedkæmpelsen af demonstranter i ugerne op til den 14. januar. Mange betjente sagde efterfølgende op eller blev afskedigede. Den manglende politi-tilstedeværelse er for mange en daglig påmindelse om, at sikkerheden i landet endnu ikke er intakt. Værre er det imidlertid, at der fortsat berettes om, at politiet begår vold, tortur og umotiverede arrestationer af demonstranter. Endvidere fortæller journalister og menneskerettighedsforkæmpere, at de igen overvåges, og at der sker hemmelige ransagelser af deres huse.

Rygtedannelse, mistillid og usikkerhed er alle forhold, som i høj grad udfordrer den demokratiske transition. Skal den lykkes, kræver det at den midlertidige regering hurtigt gennemfører et stop for alle ulovlige overgreb på demonstranter og kritiske stemmer samt, at de efterfølgende valgte politiske ledere gennemfører gennemgribende re-

former af både politi og retsvæsen samt foretager et retsopgør med fortidens syndere. Kun på den måde vil de kunne sikre sig befolkningens fortsatte tillid og opbakning til de mange svære politiske valg og prioriteringer, de har foran sig.

Udfordringer og potentiale

Den tunesiske befolkning indledte ‘det arabiske forår’ – og har udvist enestående mod og værdighed. Den har nu begivet sig ind på lang, grundig og kompliceret demokratisk reformvej, som kan føre tuneserne mod det første, konsoliderede demokrati i den arabiske verden. Men processen er skrøbelig, og udfordringerne mange og komplicerede.

Selvom det tunesiske folk har vist stor vilje og kompetence, vil de i de kommende år have brug for international støtte i arbejdet med at konsolidere deres demokratiske transition. Mange vestlige aktører (herunder EU) svigtede i mange år den tunesiske befolkning ved at se igennem fingrene med den politiske undertrykkelse under Ben Ali. De har nu mulighed for at råde bod ved at bidrage til den demokratiske konsolidering.

Rikke Hostrup Haugbølle er ph.d. stipendiat ved Institut for Tværkulturelle og Regionale studier, Københavns Universitet. Julie Pruzan-Jørgensen er ph.d. og projektforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS).

Rivalernes forår i Yemen

Siris Hartkorn

Yemens variant af det arabiske forår er et klude-tæppe af aktører, fra præsidentens gamle rivaler over rebeller i nord og syd til stammeledere, traditionelle oppositionspartier og unge demonstranter

Få minutter efter at Hosni Mubaraks afgang blev annonceret på de internationale tv-stationer, blev der ringet fra den yemenitiske præsident Ali Abdullah Salehs kontor til flere sheiker fra Yemens mest magtfulde stammer. Beskeden fra præsidenten var kort og klar: regeringen havde stillet telte op på Sana'as Tahrir-plads, og nu forventedes stammelederne at mobilisere deres stammer fra landsbyerne og indtage pladsen, før oppositionen fik mulighed for det.

De følgende måneder tilbragte regeringsloyale stammefolk med at tygge khat, spise og sove på Tahrir-pladsen, mens unge organiserede protester ved Sana'a Universitet. Alligevel blev det regimet, der tabte spillet om symbolerne, for mens de i første omgang sikrede sig Tahrir-pladsen, så begyndte der pludselig at dukke 'Forandringspladser' op i

alle byer i Yemen, og det arabiske forår blev det manuskript, som alle spillere i kampen om Yemens fremtid måtte holde sig til.

Inspireret af begivenhederne i den arabiske verden startede veluddannede unge fra Sana'a universitet det, der fra starten lignede en umulig mission. Ingen troede for alvor på, at en gruppe idealistiske studerende ville nå langt i et land, hvor stammeloyaliteter og religion er vigtigere end politik, og hvor størstedelen af befolkningen, der i øvrigt er bevæbnet, tilbringer op mod seks timer dagligt med at tygge khat.

At det alligevel lykkedes de unge at skabe momentum for en fredelig revolution skyldes, at de blev den samlende kraft, der kunne forene alle regimets modstandere i en bred anti-Saleh koalition. Koalitionen har stået samlet i kravet om Salehs afgang, men rummer samtidig store

interne modsætninger og forskellige politiske dagsordener. Mens de unge er drevet af ønsket om demokratiske reformer, er der helt andre interesser på spil for de resterende aktører. Dermed står konflikten ikke alene mellem en autokratisk regering og en reformkrævende befolkning, men er en kompleks mosaik af skiftende stammealliancer, gamle rivaler fra de magtfulde familier, militante islamister, oprørere i syd, rebeller i nord, et splittet militærapparat og en politisk opposition, der mangler legitimitet på gaden. Alt sammen orkestreret af folkelige protester i hele landet. Læg dertil de to henholdsvis regionale og globale stormagter, Saudi-Arabien og USA, og deres indblanding i konflikten samt en økonomi, der med faretruende fart nærmer sig bankerot.

Gamle rivaler

At få Saleh fjernet fra posten som præsident er kun den første styrkeprøve. Den store udfordring bliver at forene de forskellige interesser i koalitionen og skabe opbakning til en plan for et samlet Yemen post Saleh.

For at forstå, hvilken form det arabiske forår har taget i Yemen, og hvilke udfordringer landet nu står overfor, er det derfor nødvendigt at gå bagom manuskriptet og i stedet se på de forskellige lag i konflikten og de aktører, der nu kæmper om landets fremtid.

Kernen i konflikten i Yemen er en politisk magtkamp mellem gamle rivaler inden for præsident Salehs egen stamme og stammeføderation. Den magtkamp har rødder langt tilbage i tiden, men det er først i de seneste år, den er udspillet i fuld offentlighed.

Da Saleh i 1978 kom til magten i Yemen, var det med hjælp fra hans stamme Sanhan, og særligt Ali Mohsin spillede en central rolle. Ali Mohsin står over Saleh i Sanhans interne stammehierarki, og det er en udbredt opfattelse, at han overlod præsidentposten til Saleh i forvisning om, at han ikke ville holde længe – Salehs to forgængere var inden for ni måneder begge blevet dræbt i attentater. Der blev internt i Sanhan indgået en aftale om, at hele stammen bakkede op om Saleh som præsident, men at Ali Mohsin ville blive hans efterfølger. I mere end tyve år fungerede aftalen fint, men ved årtusindeskiftet begyndte Saleh at lægge op til, at hans ældste søn, Ahmed, skulle efterfølge ham.

Det ledte til en splittelse i Sanhan, som primært har udspillet sig bag den politiske scene, men dog også fik en afgørende rolle i Houthi-konflikten, der startede i 2004. I Yemen er det en offentlig hemmelighed, at Saleh og hans nærmeste folk i regimets inderkreds ad bagveje forsynede Houthierne med våben og gav Saudi-Arabien koordinater på bombemål, som senere viste sig at være hærens 1. divisions positioner.

Disse ufine metoder tjente formålet at underminere Ali Mohsin, General og leder af 1. division, og få ham til at fremstå som svag i kampen mod Houthi-rebellerne. Det var hensigten, at Ahmed Saleh, præsidentens søn og leder af den Republikanske Garde, skulle komme Ali Mohsin til undsætning, besejre Houthierne og fremstå som krigens sejrherre for at positionere ham som egnet efterfølger til sin far.

Det var derfor ikke nogen pludselig indskydelse eller overbevisning om demokratiets fortræffeligheder, der 21. marts i år fik Ali Mohsin til at skifte side til de unge demonstranter og tage hærens 1. division med sig. Dette er heller ikke nødvendigvis et udtryk for, at Ali Mohsin fortsat ønsker at overtage posten som præsident, men skal i lige så høj grad ses som hans forsøg på at redde sig selv og Sanhan fra at ryge med i Salehs fald.

Salehs stammebagland

Det er ikke kun udfordringen fra Ali Mohsin, som Saleh har måttet håndtere i forhold til sit stammebagland. Sanhan hører under Yemens mest magtfulde stammeføderation, om end ikke den største, Hashid. Frem til sin død i 2007 var Sheikh Abdullah al-Ahmar leder af Hashid og grundlægger af Yemens største oppositionsparti al-Islah samt nær allieret med Saudi-Arabien. Abdullah al-Ahmar bakkede udadtil op om præ-

sident Saleh i en særegen magtfordeling, der sikrede al-Ahmar posten som parlamentsformand. Efter al-Ahmars død blev den ene af hans ti sønner, Sadiq al-Ahmar, leder af Hashid, mens en anden søn, Hamid al-Ahmar, har overtaget lederskabet af Islah.

Hamid al-Ahmar har længe været en kendt figur i Yemen, hvor han har skabt sig en karriere som karismatisk politiker og medlem af parlamentet siden 1993, succesfuld forretningsmand og tæt knyttet til sin stammebaggrund.

Mens Saleh og Abdullah al-Ahmar kunne enes om en magtfordeling, har deres sønner lagt op til et opgør i kampen om magten. Hamid al-Ahmar og Ahmed Saleh har længe stået øverst på listen som præsidentkandidater, og siden valget i 2006 har Hamid al-Ahmar åbent kritiseret Saleh og dennes familie. At Hamid al-Ahmar og oppositionen stillede sig på de unge demonstranteres side, er derfor ikke overraskende, men Sadiq al-Ahmar tøvede, inden han også officielt vendte præsidenten ryggen og efterlod denne med stækket opbakning i sit eget stammebagland. Det er denne magtkamp, der resulterede i de voldsomme kampe i Sana'a i slutningen af maj, og den vil også i fremtiden spille en afgørende rolle i Yemen.

Stammerne er centrale aktører i Yemens politiske mosaik, men der er også andre vigtige aktører, der i årevis har formet konfliktlandskabet og

vil få stor indflydelse på Yemens fremtid som et samlet land. Det gælder især Houthi-rebellerne nord for hovedstaden i grænselandet til Saudi-Arabien, og løsrivelsesbevægelsen i det tidligere Sydyemen.

Rebeller i nord og syd

Regeringen har siden 2004 forsøgt at nedkæmpe Houthi-rebellerne, en konflikt der startede som en lokal religiøs disput, men som udviklede sig til krig i seks runder med omkring 10.000 dødsopfre og 250.000 internt fordrevne. Konflikten i sig selv er som alt andet i Yemen mere kompleks end som så, men skal ikke gøres til emne for en længere udredning her.

På trods af våbenhvile siden 2010 er konflikten aldrig blevet løst og Houthi-rebellerne har under den nuværende politiske turmult spredt deres indflydelse til grænseprovinser. At konflikten har været så langtrukket, kan til dels tilskrives den førømtalte taktik, Saleh benyttede sig af for at underminere Ali Mohsin. Men Houthi-rebellerne vidner også om, hvor stærkt og ikke mindst bevæbnet det yemenitiske samfund er. For mens det ikke var meningen, at Houthi-rebellerne skulle besejres af Ali Mohsin under de første fem runder, så var det absolut hensigten under den sjette runde, hvor både den Republikanske Garde og Saudi-Arabien blev inddraget for at knuse rebellerne.

Men de holdt stand og er stadig en indflydelsesrig aktør i Yemens nordlige provinser.

I det tidligere Sydyemen har en oprørsbevægelse, Al HIRAK, siden 2007 protesteret mod regimet. Efter foreningen mellem Syd- og Nordyemen i 1990 udbrød der politisk uenighed mellem de to tidligere regeringer, hvilket i 1994 resulterede i en borgerkrig, hvor Saleh og det tidligere Nordyemen vandt. Siden har der i syd været en udbredt følelse af politisk og økonomisk diskriminering, og i 2007 udmundede dette i demonstrationer.

Saleh slog fra starten hårdt ned mod demonstrationerne i et mislykket forsøg på at nedkæmpe den største potentielle udfordring for statens legitimitet: Yemens enhed. Protesterne voksede i syd, nu foranlediget af regeringens vold, og bevægelsen udvikledes fra krav om økonomisk og politisk ligestilling med nord til krav om løsrivelse og selvstændighed. Bevægelsen omfatter både socialister, militante islamister, stammer, pensionerede militærfolk og almindelige borgere uden en fælles plan for Sydyemen, hvis løsrivelse skulle blive en realitet.

At de unge kunne sprede deres protester til byer i hele landet, inklusiv Aden og Sada'a, skyldes i høj grad, at Houthi-rebellerne og Al HIRAK bakkede op om kravet om Salehs afgang. Men det er også med involveringen af disse to aktører, at de interne modsætninger i koalition-

nen mod Saleh har vist sig. For mens både Al Hirak og Houthi-rebellerens fjendtlige indstilling til Salehs styre har været en central drivkraft i de to konflikter, er hans afgang ikke nok til at løse dem. Og hverken Ali Mohsin, skulle han gå efter præsidentposten, eller Hamid al-Ahmar har opbakning hos de to aktører. Ali Mohsin har spillet en fremtrædende rolle i regeringens militære offensiver både under borgerkrigen mod syd i 1994 og i Houthi-konflikten. Hamid al-Ahmar har også spillet en central rolle i krigen mod Houthi-rebellerne og grundet sin stammebakgrund bliver Hamid al-Ahmar i syd betragtet som en variant af det gamle styre.

Al-Qaeda og de store

Yemenitterne har stået over for kriser før og har ved hjælp af et stærkt civilsamfund, humor og politisk debat bevaret troen på fremtiden, også når den så mest sort ud. Det samme gælder i den nuværende krise, hvor mange yemenitter til trods for den kritiske situation tror på bedre tider. Det skyldes håbet om en politisk elite, som vil prioritere Yemens økonomiske udfordringer, i modsætning til det nuværende styre, der i høj grad har valgt kortsigtede løsninger med egen overlevelse for øje.

Men her opstår der en interessekonflikt, for det er ikke alene op til interne aktører at afgøre fremtiden. USA og Saudi-Arabien spiller en vig-

tig rolle i Yemen, og de er begge drevet af en snæver sikkerhedsinteresse, der ikke nødvendigvis er forenelig med store politiske forandringer.

USA og Saudi-Arabien har længe set Saleh som deres allierede i kampen mod al-Qaeda på den Arabiske Halvø (AQAP) og garant for nogenlunde stabilitet i Yemen. Mens begge lande nu har indset, at Saleh har udspillet sin rolle og udgør en trussel for stabiliteten i landet, så mener de stadig, at det gamle politiske system skal bevares, blot med en mindre kontroversiel erstatning for Saleh. Saudi-Arabien har altid spillet en dobbeltrolle i Yemen, på den ene side ved at støtte landet, så det ikke kollapsede, men samtidig holde det nede, så det ikke voksede sig til en potentiel trussel mod Saudi-Arabien's hegemoni på den Arabiske Halvø. Saudi-Arabien spillede en central rolle i likvideringen af daværende præsident Ibrahim al-Hamdi i 1977, der havde startet et ambitiøst økonomisk reformprogram og stækket stammernes, og dermed Saudi-Arabien's uofficielle magt. Det er bare et af mange eksempler på Saudi-Arabien's indblanding i Yemen med egne interesser for øje, og med generationsskifte i Riyadh er dens politik ikke blevet mere gennemskuelig.

Dog står det klart, at Saudi-Arabien's Yemen-politik er drevet af sikkerhedspolitiske interesser, herunder at begrænse Houthi-oprøret i

Sada'a og bekæmpe al-Qaeda, men landet står dog også i et dilemma i forhold til håndteringen af Saleh. I skrivende stund befinder Saleh sig på et hospital i Saudi-Arabien, der nødig ser Saleh vende hjem til Yemen. Men i forsøget på at nedkæmpe tilløb til et arabisk forår på hjemmefanen og i Bahrain, ville det ikke se godt ud, hvis Saudi-Arabien spillede en aktiv rolle i en arabisk leders fald efter pres fra folkelige protester i nabolandet. Lykkes det Saudi-Arabien at forhindre Saleh i at vende tilbage, vil en ny politisk orden i Yemen ikke kunne overleve uden støtte fra Riyadh.

USA's politik i Yemen er drevet af kampen mod terror, særligt al-Qaeda, og USA's økonomiske bistand til Yemen har de seneste ti år også fulgt proportionelt med truslen fra al-Qaeda. Af samme grund har det været i Salehs interesse at overdrive truslen fra al-Qaeda, der har sikret ham amerikansk støtte. Det er primært i de sydlige og østlige provinser, at al-Qaeda er tilstede, men ofte tillægges de aktiviteter, som de ikke står bag.

Seneste eksempel er kampene i Zinjibar i provinsen Abyan, der af internationale medier er blevet rapporteret som al-Qaedas forsøg på at overtage kontrol med byen. Men det er ikke al-Qaeda, som står bag, derimod andre militante islamiske grupper. Netop den forvirring i kombination med USA's seneste initiativ, droneangreb, kan betyde øget op-

bakning til al-Qaeda i Yemen. Under CIA's nye program for droneangreb kan ukendte personer, som følger et vist handlingsmønster, angribes. Militante islamister og al-Qaeda-medlemmer kan være svære at skelne fra hinanden, så førstnævnte kan også blive mål. Militante islamiske grupper har hidtil taget afstand fra al-Qaedas kamp, fordi der ikke i Yemen, som i Irak og Afghanistan, er en direkte vestlig militær indblanding. Med en optrapning af droneangreb vil det argument forsvinde, og al-Qaeda vil få lettere ved at rekruttere. Dertil kommer, at tidligere droneangreb ofte har haft civile døds ofre, hvilket har skabt oprør fra stammer med blandt andet angreb på strøm- og olieforsyning til hovedstaden.

Svag stat – stærkt samfund

Det har længe været frygtet, at Yemen ville ende som en fejlslagen stat, og landet er kun rykket op på *Foreign Policy's* Failed State Index i mange år. Hvad der ofte bliver overset i debatten, er spørgsmålet om, hvorvidt man i Yemen overhovedet kan tale om en stat i klassisk forstand. Staten har aldrig haft fuld kontrol over territoriet, endelige voldsmonopol. Bevæger man sig uden for trekanten af de tre største byer, Sana'a, Aden og Taiz, er statens reelle magt begrænset og stammerne er de egentlige magtudøvere. At Saleh har kunnet opretholde

statsmagten så længe, skyldes, at han har været en dygtig strateg og fra starten været sig bevidst, at han ikke med brug af magt kunne vinde over stammerne.

Så i stedet for at forsøge at bekæmpe disse eller begrænse deres indflydelse, en fejltagelse der kostede tidligere præsident Ibrahim al-Hamdi livet i 1977, er Saleh gået en kompliceret balancegang. Han har lokket mange magtfulde sheiker til Sana'a med løfter om et moderne liv og økonomisk gevinst. Samtidig har han indført et statsautoriseret system for udnævnelse af sheiker.

De nye, og mindre magtfulde, sheiker er blevet placeret i landsbyerne, hvor de med økonomisk støtte fra regimet har kunnet sørge for deres stammer og vinde disses tillid. De gamle sheiker er stadig officielle sheiker, men deres reelle indflydelse og magt er blevet stækket af Saleh. Den igangværende konflikt er derfor ikke bare en kamp om statsmagten, men også en magtkamp om indflydelse over Yemens substatslige aktører, hvor de gamle sheiker forsøger at generobre deres stammers loyalitet og positionere disse over for andre stammer.

Statens svaghed over for stammerne og det stærke yemenitiske civilsamfund er dog ikke entydigt negativ. Det kan meget vel være den faktor, der gør, at Yemen ikke havner i en langtrukket og altødelæggende borgerkrig. De yemenitiske stammer har en lang tradition for forhand-

ling og løsning af konflikter. Konflikter involverer brug af vold og væbnede sammenstød er ofte intense, men kortvarige. Volden tjener mere til at etablere parternes position, inden forhandling kan påbegyndes, end til udslettelse af modstandere.

At stammerne indtil for meget nylig har indordnet sig under den fredelige strategi, som oppositionen og de unge demonstranter havde udstukket for oprøret, vidner om deres store vilje til politisk forhandling fremfor brug af vold. Både stammerne, den politisk etablerede opposition i Yemen og den del af hæren, der står på de unge demonstranternes side, er sig bevidst, at vold meget hurtigt kan eskalere med den store forekomst og spredning af våben i landet. Netop fordi ingen aktører er andre tydeligt overlegne i militær styrke, fungerer våbnene som en præventiv faktor, der begrænser gevinsten ved at anvende dem.

Usikker fremtid

I denne flerdimensionelle konflikt med dybe historiske rødder og international indblanding har det arabiske forår og de unge demonstranter således primært spillet en symbolsk rolle. Med tegn på fragmentering i koalitionen og de mere magtfulde aktørers forsøg på at positionere sig til magten, ville det være fristende at konkludere, at de unge demonstranter har udspillet deres rolle. Men

TEMA: ARABISK OPBRUD

det er for tidligt at frskrive dem indflydelse på fremtiden. For samtidig med at de har banet vejen for nye organisationsformer og politisk aktivitet for den yemenitiske befolkning, betyder den forværrede økonomiske situation, at befolkningen ikke bare kan vende tilbage til livet før revolutionen. Det yemenitiske folk har ikke noget at gå hjem til, før vand, mad, elektricitet, benzin og gas atter er tilgængeligt. Den kritiske økonomiske situation har medført nye protester overalt i landet, som vil fortsætte uanset udfaldet af den politiske magtkamp.

I skrivende stund er alle kort spillet ud i Yemen, og uanset om det går mod en borgerkrig, eller koalitionen formår at besejre Salehs søn og nevøer samt overvinde sine interne uenigheder, så er fremtiden usikker.

Statssammenbrud er ikke usandsynligt, og selv om det vil betyde fragmentering af Yemen, vil det ikke nødvendigvis udvikle sig til et nyt Somalia eller Afghanistan.

Stammerne og andre substatslige aktører er vant til at regere på egen hånd, og det vil de fortsætte med – blot helt uden indblanding fra en statsmagt, der ofte har skabt mere konflikt end sammenhængskraft i landet.

Skulle landet formå at komme samlet gennem krisen med et nyt politisk styre i Sana'a, vil det kræve en stor regional og international indsats at genoprette landets økonomi og modvirke det økonomiske kollaps og den deraf følgende humanitære krise, der lige nu udgør den største trussel mod demokrati, fred og sikkerhed i fremtidens Yemen.

Siris Hartkorn er BA i freds- og konfliktvidenskab fra Lunds Universitet med speciale i sikkerhedspolitik i Yemen. Har fra 2009 arbejdet i Somalia, Yemen og Kenya, fra januar 2011 bosat i Yemens hovedstad Sana'a som uafhængig analytiker og konsulent for internationale organisationer og virksomheder.

Jordan som prøvesag

Rami G. Khouri

Jordans kong Abdullah er en af de få, som kan iværksætte seriøse reformer uden at risikere at blive væltet. Det kræver imidlertid, at han *ikke* ser reformer som en kongelig gestus, men han har hidtil insistet på selv at styre processen

Efter at være kommet over på den anden side af den halvårige milesten for arabiske borgeres revolte, som har omfattet halvdelen af regionen, er her spørgsmålet, som jeg stiller til alle, der spekulerer over, hvad det er ændret eller om revolterne i virkeligheden for alvor har ændret noget: Er det et tegn på de arabiske revolters realitet eller illusion, at Jordans kong Abdullah II i juni annoncerede, at han støtter landets demonstranter i kravet om, at fremtidige regeringsledere skal udnævnes og afsættes i overensstemmelse med parlamentsflertallets og ikke kongens vilje?

To dage efter sagde han imidlertid, at det vil tage to til tre år at gennemføre det, fordi det vil tage tid for Jordan at få de nødvendige tre modne partier, der kan repræsentere venstre-, centrum- og højrefløjen i det politiske spektrum. Med andre

ord vil kongen først åbne op for det politiske system, når han føler, at troværdige partier er på plads – partier, som ikke vil skabe problemer for ham selv eller for landet.

Det var en dag i midten af december sidste år, at Mohammad Bouazizi satte ild til sig selv i den tunesiske provinsby Sidi Bouzid og således udløste en kaskade af spontane protester på tværs af Tunesien. Det endte med at vælte præsidenten og det førte til lignende protester i andre arabiske lande, hvor kravet om deres regimers fald også lød.

Jordanernes krav

Hver uge har typisk velopdragne jordanere også protesteret. De har dog ikke krævet regimeændring, men i stedet tre andre ting, som fanger essensen af ånden i denne historisk særlige regionale opstand.

TEMA: ARABISK OPBRUD

Jordanere kræver:

1) Forfatningsmæssige reformer, som giver borgerne flere rettigheder og større beskyttelse.

2) Politiske reformer, der stiller alle jordanere lige for loven og regerings-systemet.

3) Andre foranstaltninger, der seriøst kan bekæmpe korruptionen og sikkerhedstjenesternes indblanding på områder som medierne, civilsamfundet og uddannelse, som står i vejen for enhver mulighed for reel politisk, kulturel og national udvikling.

Jordan er på mange måder en god lakmusprøve på, om reelle politiske reformer kan gennemføres fredeligt. Jeg mener, at det er signifikant, at kong Abdullah annoncerede sin accept af kravet om, at parlamentet bliver afgørende for udpegelse af regeringsledere og kabinetter, i stedet for kongens kræsne øjne eller lejlighedsvis pludselige indskydelser.

Det tyder på, at han lytter til sit folks berettigede krav om ændringer og er villig til at komme dem i møde, som enhver ordentlig monark bør. Men hvis dette er et reelt gennembrud for en gradvis overgang til konstitutionelt monarki, er det også truet af den efterfølgende genoplivelse af dette gamle royale jordanske krav om, at der skal udvikles et forudbestemt politisk system, der sikrer, at den nationale politik føres med sømmelighed og ansvarlighed, som forventet af kongen selv.

Men her er det store problem. Der er en uoverstigelig og dødbrin-

gende modsætning mellem kong Abdullahs løfte om at fremme demokratiske friheder (at stille regeringen til ansvar over for parlamentet) og kongens insistens på at bevare kontrol med hele processen (ved at vente på tre bredt baserede politiske partier til at køre parlamentet).

Dette behov for at kontrollere det politiske liv fra oven smadrer det centrale operationsprincip for den arabiske folkeopstand, at regeringsudøvelse skal ske med opbakning fra de regerede, og at den højeste autoritet er folkets vilje, udtrykt gennem retsstatens legitime forfatningsmæssige institutioner, som i Jordan også må omfatte monarkiet.

Godgørenhed oppefra

Det kongelige krav om tre mainstream politiske partier til at overse og styre national regeringsudøvelse udgør et tilbagegreb til mislykkede gamle arabiske regeringsmagter, der afgør, hvad der er bedst for deres folk og undertiden uddeler goder til folket, herunder politiske ændringer igennem statsstyrede 'reform'-processer.

Sådanne arabiske 'reformer' er gået over i historien som enorme fejltagelser, der aldrig opnåede nogen troværdighed eller tiltrækning for deres befolkninger – netop fordi borgerne aldrig for alvor blev deltagere i processen, men snarere passive modtagere af godgørenhed oppe-

fra – holdt som kronisk afhængige af underdanighed snarere end aktører i demokratiske reformer.

Alle arabiske ledere har stadig til gode at forstå, at troværdige politiske ændringer aldrig for alvor kan defineres, kundgøres eller detailstyres ovenfra. Det er kun overfladiske og kunstige politiske ændringer, som sker på den måde. Troværdige og vedvarende demokratiske og forfatningsmæssige ændringer må besvare og styres af borgernes kollektive vilje, som regeringssystemet må være ansvarligt over for gennem forfatningsmæssige mekanismer.

Frie og ordentlige demokratiske samfund bevæger sig ikke naturligt i retningen af et nysseligt arrangement, der omfatter netop tre politiske partier fra henholdsvis centrum, venstre og højre i det ideologiske spektrum.

Altid i forandring

Demokrati, pluralisme og konstitutionalisme vil altid generere et me-

get mere forskelligartet, komplekst og ubalanceret politisk landskab, som altid er i forandring – men også er et sikkert og ordentligt politisk landskab, fordi det er defineret af og ansvarligt over for borgerne.

Jordans Kong Abdullah er en af de få arabiske ledere, som nyder virkelig legitimitet i sit land. Han er en af de få, som kan igangsætte reelle reformprocesser, hvis han vil vise vejen og beslutte at stole på sit folk og give dem det politiske rum, som de fortjener. Men det må gøres som jordanernes ret via deres statsborgerskab – ikke som en kongelig gave eller en statslig bonus.

Rami G. Khouri er chefredaktør ved den libanesiske avis The Daily Star og direktør for Issam Fares Institute for Public Policy and International Affairs ved Beiruts Amerikanske Universitet.

Oversat fra engelsk af Vibeke Sperling.

Syrien i oprør: Et spørgsmål om tid

Lasse Ellegaard

Interview med forfatteren Jesper Berg, Damaskus

Pludseligt kan det gå hurtigt i Syrien, påpegede forfatteren Jesper Berg få dage før ramadanen, muslimernes hellige fastemåned. I ramadanen er 'hver dag en fredag', som man siger. Hidtil har det syriske oprør mod præsident Bashar al-Assads regime toppet en gang om ugen, når folk strømmede ud af moskéerne efter fredagsbønnen. Denne 'rytme' har givet regimet mulighed for at inddæmme oprørene lokalt – den første fredag i midten af marts var det i Dara'a, siden var det fredage i Homs, Syriens tredjestørste by, i Tel Khalkh, Jisr al-Shughrur, Banyias, i Hama med den blodige historie fra nedkæmpelsen af en fundamentalistisk opstand i 1982, videre til Damaskus' forstæder og efterhånden også i hovedstadens bykerne.

Da dette interview fandt sted var oprøret alle steder, men regimet holdt stand, fordi det ikke var alle steder på én gang. Det kan ændre sig under ramadanen, for som Jesper Berg, der hovedsagelig har boet

i Syrien siden 1994, sagde, er der ingen vej tilbage. Tre afgørende faktorer gør, at al-Assad-regimet efter hans opfattelse er nået ud over udløbsdatoen: At oppositionen ikke vil forhandle, men har valgt at boykotte regimets tilbud om dialog med henblik på demokratiske reformer – simpelthen fordi oppositionen ikke stoler på regimets oprigtighed og desuden ser deres eget lys for enden af tunnellen. At tilliden til at styret mener dets løfter om gennemgribende reformer alvorligt, ikke er til stede hos det store flertal af Syriens 23 mio. indbyggere, hvoraf 70 pct. er sunni-muslimer, 10 pct. kristne, 10. pct. kurdere og 10. pct. tilhører præsidentens sekt, alawitterne, en afskalning af shi'ismen.

Men vigtigst: at styret i sin overlevelseskamp har slettet flertallet i den økonomiske ligning, der i mere end 40 år har holdt sammen på det syriske diktatur: Kontrakten med byernes sunni-muslimske købmansklasses og det begyndende borgerskab,

som betød at regimet fik stabilitet til gengæld for økonomisk vækst. Den kontrakt har ikke længere gyldig løbetid. Opstanden har medført stigende arbejdsløshed, virksomhedslukninger og et reelt sammenbrud i klient-forholdet mellem stat og borger. Regimets reaktion på oprøret har spillet på angsten for sekteriske modsætninger, og dermed marginaliseret det store sunniflertal – en strategisk brøler, der får vidtrækkende konsekvenser.

Som Jesper Berg formulerer det: “Det er kun et spørgsmål om tid, før regimet falder. Og pludselig kan det gå hurtigt.”

Hvordan er styrkeforholdet mellem regimet og oppositionen?

“Revoluten er tiltaget i styrke – i trappespring, så at sige – de store demonstrationer i Hama og Homs i begyndelsen af juli var jo et svar på begivenhederne i Jisr al-Shughzur, hvor regimet forsøgte en *gamechanger*, der skulle præsentere oprøret som voldeligt med det formål at udligne den forskel, oppositionen byder på, nemlig et politisk system, der ikke er baseret på vold.”

Et forsøg på at fremstille oppositionen som terroristisk?

“Netop. Regimet håbede på at fjerne oppositionens bedste kort, nemlig at den er baseret på en fundamental anderledes samfundsmodel, nemlig respekt for individet og ikke-vold. Det er det, jeg ser demonstrationerne i Hama som et svar på (hvor flere hundrede tusinde gik på

gaden 1. og 8. juli). Nu venter vi på næste tiltag fra regimet, der igen ændrer balancen.

Før regimet handler det jo om at fremstille sig selv – altså den statslige institution med voldsmonopol – som det virkelige offer. Det har været en essentiel del af fortællingen hele vejen igennem – og også i Jisr al-Shughzur, hvor oppositionen blev fremstillet som terroristisk, men hvor realiteten synes at være, at det var soldater, der vendte sig imod deres egne regimenter – jeg mener, der var 122 dræbte soldater, hvilket kræver en temmelig voldsom militær aktivitet, som kun regulære hærheder kan forårsage. Havde det været oprørernes offensiv, ville man have haft tabstal i hundredvis, måske endda tusindvis, da de er dårligt organiserede og ringe bevæbnede i det omfang, de har våben.”

Du bor i Damaskus og har fulgt revoluten fra begyndelsen, har du været uden for byen?

“En enkelt gang, hvor jeg tog op i bjergene mod nord i det område, hvor Tel Khalk er beliggende og videre gennem ‘de kristnes dal’, hvor der også bor sunni’er, nogle af dem bekendte, som jeg besøgte undervejs for at høre, hvordan de forholdt sig. Så tog jeg videre op til den landsby, hvor min kone og jeg har sommerhus.

Hvad sagde sunni’erne til dig?

“De holder en meget lav profil. Der er et lille sunni-segment i den såkaldt kristne dal, og når tabstalle-

ne gøres op, og man skal tegne et billede af konflikten, så er 95 pct. af dødssofrene unge sunni-mænd, hvorimod eliteregimenterne overvejende består af alawitter (fra præsidentens sekt) og kristne. Det er jo de unge sunni-mænd, der fortrinsvis går ud på gaderne og demonstrerer, og det dem, der dæmoniseres af det narrative, styret benytter sig af.

Dertil kommer, at regimet, der selv kommer fra et mindretal, har favoriseret andre minoritetsgrupper, som så har hjulpet med at dæmonisere flertallet – i forlængelse af de vestlige medier og den vestlige politiske diskussion, hvor hele partier eksisterer på at dæmonisere islam.”

Hvad er dæmoniseringens fokus?

“At oppositionen er salafister (salafi: oprindelse – fundamentalister, der søger tilbage til et samfund på Profetens tid), men salafister i den voldelige udgave. Man kan jo sages være salafist uden at være voldelig – faktisk er salafismen ikke-voldelig og apolitisk og vender ryggen til samfundets dynamik – men i den vestlige optik ses fundamentalister som militante og voldelige, og det syriske regime kører videre på den vestlige mediemyte om militant islam, som mange syrere jo også er påvirket af.”

Fortællingen er altså, at oprøret er et fundamentalistisk komplot mod den sekulære stat?

“Ja, og oven i købet – hvad der er absurd – et fundamentalistisk oprør støttet af Israel og USA. Grunden er,

at regimets overlevelsestrategi – som langt henad vejen har skaffet det legitimitet – også bygger på dets historie som udenrigspolitisk aktør, hvor det i den store, regionale fortælling repræsenterer panarabis-mens bankende hjerte og i alliance med Iran træder op mod zionismen og imperialismen i skikkelse af USA, Frankrig og Storbritannien. Regimet portrætterer oppositionen som et anslag mod den udenrigspolitiske magtbalance, de står som garanter for, og som forhindrer zionistisk og imperialistisk ekspansion og total dominans af Mellemøsten.”

Hvordan ser Damaskus-eliten – og ikke kun de traditionelle dissidenter, men de forretningsdrivende og veluddannede folk, du omgås i det daglige – på situationen?

“Den glædelige nyhed for mig, der har boet i Syrien i 15 år, er de mange tænksomme borgere, der har taget stilling til det politiske opgør, hvilket bestemt ikke altid har været mit indtryk, da folk førhen mest har haft travlt med deres egne problemer og forretninger. Men jeg har oplevet, at flere og flere giver udtryk for en holdning og ytrer sig om de mere principielle politiske tabu'er og om, hvordan livet kunne være og burde være i Syrien.

I det narrative, regimet benytter sig af, taler det om udbryderne, men til de loyale og til en vis grad de forvirrede og gråzonen, der venter med at tage stilling. Regimet har ikke demonstreret nogen inklusivitet, no-

gen udstrakt hånd, noget forsøg på at vise forståelse for oppositionens krav om samtale. Man skal jo huske, at oprøret startede i nogle små manifestationer med moderate krav, der ikke direkte angreb regimet, men fortællingen har fra begyndelsen været fastlagt: Oppositionen er forrædere, der går andre magters ærinde, og der er ikke afgørende tegn på, at styret vil ændre på det.”

Er der skepsis over for oppositionen blandt almindeligt sundt tænkende syriere? Ser man syrisk fjernsyn, er seerne jo udsat for et bombardement af propaganda, hvor unge mennesker står frem og tilstår, at de er forrædere, etc. etc. – det må vel påvirke?

“Altså – Syrien er en klientstat, og det betyder at millioner jo har deporeret deres dømmekraft og samvittighed hos regimet. Man skal også forstå at kaos og borgerkrig i nabolandene (Irak og Libanon) simrer lige under overfladen i folks bevidsthed, så der er naturligvis mange, specielt i mindretallene og specielt i byerne, som er meget utrygge ved, hvad en ukendt fremtid har at byde på. Det er uomtvisteligt.

Ikke desto mindre er der efterhånden en meget stor gruppe, der overhovedet ikke køber regimets propaganda, og som selv har taget stilling. Jeg er overrasket over, hvor mange i Damaskus, der taler kritisk og frit fra leveren – og ikke specielt hviskende – specielt når man ved, hvor mandsopdækket byen er med sikkerhedsfolk overalt. Det er umu-

ligt at bevæge sig i det offentlige rum uden at sikkerhedsapparatet er til stede på den ene eller anden måde. En hel ny flåde af fortrinsvis Hyundai-taxier er kommet på gaden, hvis chauffører ukarakteristisk tavst kører folk til de adresser, de bliver bedt om – hvis de ellers kan finde dem – uden at argumentere om pris eller drikkepenge”.

Hvordan virker den økonomiske krise konkret?

“Alle værkstedsbutikker og småindustrier, der producerer ikke-essentielle varer, har fyret folk eller er lukket. Og lukninger har nu bredt sig også til større enheder – jeg har hørt at fabrikker i Aleppo har drejet nøglen om. Folk køber kun det absolut nødvendige.”

Nu gik det ellers lige så godt økonomisk, eller hvad?

“Den reelle vækst i Syrien i Bas-hars periode har ikke været så gunstig, som det ser ud på papiret. Tager man inflation og befolkningstilvækst med i beregningen, har den reelle vækst ikke været så imponerende. Hvis BNP vokser med 2-3 pct. og befolkningen også vokser med 2,5 pct., så er der jo ikke flere penge mellem folk. Og de penge, der er kommet udefra til den syriske økonomi, er så at sige beslaglagt af en lille gruppe omkring regimet. Almindelige leveomkostninger er steget voldsomt over de sidste syv år, men lønniveauet for de fleste er ikke steget i samme takt, så mange mennesker har ikke fået andel i den

kapitalindsprøjtning, Bashars økonomiske reformer medførte fra dels Golfen, dels Libanon og Tyrkiet. Det er de øvre middel- og overklasse-lag i Aleppo og Damaskus, der har skummet fløden og har kunnet købe biler og forbrugsgoder, ikke manden på gaden. Tværtimod.

Den syriske stat havde ikke råd til alle de subsidier, der da også gradvis blev afskaffet. For få år siden kostede en liter diesel en kroners penge, og folk i systemet, der havde mulighed for det, solgte selvfølgelig det billige brændstof videre via organiserede smuglerbander til Libanon og Tyrkiet. Dieselprisen var jo også indirekte statsstøtte til landbruget, til transportvæsen og produktionsapparatet. Ved at skære i subsidierne blev byer som Dara'a i syd og Jisr al-Shughhur i nord, altså dele af landbrugs-sektoren, skåret ud af ligheden.

Man kan sige, at den liberalisering af økonomien, Bashar har fået ros for også internationalt, er ikke en liberalisering, men en *privatisering*. En af grundene til, at oprøret startede i landbrugsområderne, er nok, at bønderne føler, at regimet har vendt dem ryggen. Oveni er der så de flere år med tørke, der har affolket hele områder, men som mere handler om mismanagement, end om, at der ikke er vand nok i Syrien.

Der er ikke en ordentlig infrastruktur, der kan fordele vandet. Og en gammel national stolthed ved bomuldsdyrkning holdes bevidst ved

lige, selvom bomuld kræver masser af vand og selvom kunstvanding på sigt forsalter jorden og skaber ørken. På den måde styres det meste af makroøkonomien stadig af den gamle Baath-kommandoøkonomi, der var eneste dagsorden til langt op i 1990'erne. Systemet har siden Hafez al-Assad kom til magten i 1970 kørt på en egen træghed – Hafez var voldsomt optaget af regional politik og ignorerede strukturproblemerne i landbrug og industri, der derfor ikke blev opdateret og udviklet i takt med ændrede betingelser, som bl.a. faldende vandspejl og klimatiske forandringer.”

Så hvad har Bashars reformer handlet om, hvis ikke økonomien?

“De er ikke ideologiske i betydningen at skabe et bedre og mere retfærdigt samfund, de er ikke politiske i den forstand, at de skaber demokratisk lighed, de er pragmatisk dikterede og målrettet mod styrets overlevelse, hvorfor de heller ikke var hverken principielle eller dybtgående nok til at reformere systemet afgørende.

I den globale økonomis gode år, da Clinton kom til og op til 00'erne, var der år hvor den syriske økonomi skrumpede, så regimet havde ikke noget valg: Statens greb om økonomien måtte løsnes, og det man gjorde var ikke liberalisering, som man kaldte det, men privatisering. Op gennem 1990'erne fastholdt staten stadig sit monopol på sandheden, der også omfattede kommandoøko-

nomien – Baath-partiets ideologi var Gud, men på det økonomiske område blev ideologien gradvis skrottet.

Og da Bashar kom til i 2000 handlede det ikke længere om at forvalte den sandhed som regimet via Baath-partiet ejede, men om reelt ejerskab til landet. Og hvad betød det? Det betød private banker, det betød mobiltelekommunikation, det betød toldfri butikker ved grænserne, det betød bygge- og anlægsvirksomhed, og det handler, som også før, om at sidde på told- og afgiftssystemet.”

Hvordan?

“Hvert guvernorat har sit eget toldvæsen. Det handler om at sidde på havnene, hvor importen passerer, det handler om at sidde på en masse offentlige tjenesteydelser, og det handler om ‘tax-farming’, altså en indirekte men reel privatisering af told og afgifter næsten efter bibelsk model, hvor tolderen tager sine procenter – men ikke alle kan blive toldere, det er systemets folk, der har overtaget systemet og udnytter det til egen vinding.

I mange år har vi læst Mellemøsten som en region, der kørte efter egne retningslinjer, og den læsning har regimerne haft travlt med at bekræfte. Jeg læser Mellemøsten over de sidste ti år som en del af den management-kultur, der kom efter Murens fald, hvor ingen sætter spørgsmålstegn ved systemet. Hvor penge både er målet og midlet, og hvor administrerende direktører for store Kooperationer opfattes som halvgu-

der med gigantiske bonusordninger – et eksempel er Michael Eisner, der styrede Disney-koncernen i 1990’erne og hævdede 250 mio. dollar i gage, bonusser og aktieoptioner, hvor han 10 år tidligere blot ville blive opfattet som en ansat i firmaet.

Og det er det samme, der sker i Mellemøsten, først i Golfen, hvor pengene vælter op af jorden, og som tiltrækker arbejdskraft fra Egypten, Jordan, Libanon og Syrien. Og den kultur smitter selvfølgelig af på et land som Syrien, hvor regimet bekvemt vælger denne management-kultur som middel for at komme i sync med verden i en gradvist udvidet kontakt til den globale økonomi, om end med forsinkelse og med visse syriske ‘forbehold’. Og hvor halvguden hedder Rami Maklouf i stedet for Eisner. Og man skal se det arabiske oprørs timing som forbundet med finanskrisen i 2008, og ikke som et isoleret, spontant fænomen.”

Maklouf, fætter til Bashar al-Assad, har for nylig meddelt, at han afvikler sit enorme forretningsimperium og skænker det til velgørenhed. Forud er gået afbrændinger af filialer hans telekompagni, Syriatel. Er hans afgang tegn på at regimet har indset, at oprøret kan blive et eksistentielt problem, og nu forsøger at komme det i møde?

“Ja, det tror jeg. Det er forsøg på at vende stemningen. Men der, hvor regimet får sympati, er hos loyalister og i gråzonen, hvorimod oppositionen ikke køber den. Jeg er selv forundret over, at Rami Maklouf beskri-

ves som ‘forretningsmand’. Hvis det var et liberalt samfund, kunne man sige, at han er forretningsmand, men han har jo blot tiltaget sig monopol på tax-farming i den helt store stil. Det er jo ikke, andet end på skrømt, sket i konkurrence med andre udbydere af fx teletjenester.”

Forklar lige det system?

“Det er jo et tænkt nulsum-spil, hvor man tager den velstandskage, der er i samfundet, og så prøver man at få den størst mulige del af kagen, men man er ikke interesseret i, at kagen bliver større. Så snart der dukker nogen op, som er villige til at investere, er regimet ude med grønthøsteren – konkurrenter får ganske simpelt ikke lov at knopskyde økonomien. De løber panden mod tax-farming-systemet: Der står hele tiden én i vejen med hånden rakt frem hver gang, der skal opnås en tilladelse.

Iværksættere har det svært, for ikke at sige umuligt. Dem der vil starte op, skal være velpolstrede, og de skal have indflydelse, så de kan få fjernet forhindringer. I en globaliseret økonomi er det et handicap, fordi Syrien jo dér møder andre økonomier, Kinas, Golfens, og den tyrkiske, som er langt mere strømlinede, og som nu har entret den syriske økonomi. Og eftersom regimet har brug for politiske venskaber, kan det eksempelvis ikke sige nej til at åbne dørene på vid gab til den nye bedste ven, Tyrkiet, der har tegnet milliardkontrakter i Syrien, så det bliver et

‘næsten hjemmemarked’. Men indtil er der lukket for konkurrence.

Når vi taler om ‘tax’ er det ikke indkomstskat, det er skat på alt – på serviceydelser i et system fra bund til top. Tiggere og skopudsere betaler til politibetjente, der betaler til deres overordnede, der sender en andel videre op i systemet – pengene rejser opad i større og større cuts, jo længere de kommer op. Systemet kender man fra den romerske og byzantinske tid og igen fra den osmaniske periode; det er ældgammelt, og bygger på klient-princippet: En guvernør sendes til et område i en periode, hvor han så skatteplyndrer lokalbefolkningen og sender pengene videre til centralstyret efter en andel til sig selv.”

Hvor er en mand som Rami Maklouf placeret i det system?

“Det er svært at sige præcist, men han er jo helt inde i inderkredsen omkring Bashar. Og spørgsmålet som mange har stillet, er om han ikke i virkeligheden er stråmand for præsidenten. Vi hører jo aldrig om præsidentens forretningsinteresser, men det vil være underligt i det syriske tax-farming-system, at kransekagens nummer ét ikke nyder godt af det. Men det er ikke noget, der vides med sikkerhed – det er gisninger, der cirkulerer i Damaskus. Men det er svært at se for sig, at nummer ét lader sig overhale af andre i et samfund, hvor nyrig økonomisk magt er sat i højsædet.”

Er det måske en del af baggrunden for

den vrede, vi ser folde sig ud?

“Under Baath-ideologiens kommandoøkonomi var en enorm del af befolkningen klienter og nød godt af gratis skoler, hospitaler, universiteter, subsidier til landbruget, stats-ejede virksomheder, etc., der sikrede arbejdspladser. Da skiftet så sker, skilles nogle ud fra det system, og de har ingen steder at gå hen, eftersom der ikke findes et alternativt system, der tilbyder sig. Var det tilfældet, skulle staten jo liberalisere reelt i stedet for på skrømt, som det er tilfældet nu.

Folk kan jo ikke for alvor starte noget op, idet tingene er koncentreret omkring de store spillere i regimet og dets inderkreds. Så det man ser, er at udenlandske investorer, typisk fra Golfen, Saudi-Arabien og Qatar eksempelvis, kommer ind med kapital på verdensmarkedets vilkår. De går i kompagniskab med styret, hvorimod jeg som almindelig syrer ikke kan låne, og hvis jeg kunne, skal jeg betale 9-10 pct. i rente.

Jeg kan som almindelig borger ikke byde ind på de store projekter, der dominerer økonomien, eller blive en del af dem. De, der er droppet ud af klientsystemet, kan altså ikke komme tilbage i det økonomiske kredsløb. Det er udsigtsløst, hvad der selvfølgelig gør folk vrede. Og de offentlige ydelser – hospitaler og uddannelser – er ringere i dag, hvorfor der er åbnet private skoler og hospitaler som rene business-projekter. Men selv på de offentlige ho-

spitaller skal du i dag betale for behandling.”

Hvor er regimet henne nu? Har det stadig kontrol over staten og styr på militæret?

“Dette regime bestyrer et kontrolsystem, og det har kontrollen. Men det er også en svaghed, for du har ingen nede i systemet, der tør tage initiativer eller beslutninger af frygt for at blive fyret eller det, der er værre. Der er ikke en fælles kode, hvor man prøver at trække på samme hammel i fællesskab. I princippet tages alle beslutninger i toppen, og hvis der ikke er tale om en *no-brainer*, altså hvor systemets inert i sig siger en beslutning, ja, så tages den beslutning ikke.

Et eksempel er guvernøren i Dara’a, der fængslede og torterede de 15 skolebørn for at male grafitti, og dermed udløste oprøret. Han tog den beslutning, fordi han var overbevist om, at han havde opbakning i staten, i systemet. At det var indenfor hans mandat, var *business as usual*, og han blev så fyret som syndebuk, men i virkeligheden reagerede han som systemet forventede. Et andet grotesk eksempel er, at Bashar al-Assad selv blev bedt om at tage stilling til, hvilke granitfliser, der skulle bruges i biltunnelen under Ummayade-pladsen. Den ansvarlige ingeniør turde ikke selv tage den beslutning.”

Regimet er stadig i kontrol, men hvor fører oprøret hen?

“Det fører til regimets fald. Enten

bliver det overvældet af stadig større bølger af protesterende – og sker det ikke, bryder styret sammen økonomisk. Enten gør oprøret arbejdet, eller også overlever regimet oprøret blot for senere at bryde sammen under økonomisk pres. Der er allerede foregået en voldsom dræning af kapital – milliarder af dollars er ført til udlandet, og økonomien er fuldstændig på hælene med et anslået fald i BNP på tre procent i 2011 – hvad jeg synes må være en nådig vurdering. Når økonomien er i kaos, vil du se revolte på revolte, simpelt hen fordi folk ikke vil vide, hvordan de kan brødføde sig selv. Det er kun et spørgsmål om tid, før der kommer et andet system. Der er 70 pct. sunni'er i Syrien, og hvis man ønsker at tænke i sekteriske termer, er det er kun et spørgsmål om tid, før de igen får en politisk rolle.

Et nyt styre vil spille en langt mindre rolle regionalt – det vil have mere end nok at gøre på de indre linjer. Det er også givet, at alliancen med Iran – og dermed Hizbollah og Hamas – vil forsvinde.

I al korthed: kan man forestille sig en udenlands intervention?

“Selv om alle synes at stritte imod, kan jeg godt forestille mig en indgriben fra NATO og arabiske allierede – måske med Tyrkiet som motor og *gamechanger*. For hvad vil Tyrkiet gøre, hvis der ankommer 200.000-300.000 flygtninge? I en situation hvor regimet bruger alle kræfter på

at sikre de store byer, Aleppo, Damaskus og Homs, og overlader de nordøstlige kurdiske områder til sig selv? Allerede nu registreres en stigning i PKK-aktiviteter ind i Tyrkiet, som Ankara er nødt til at tage stilling til.

For Europa kan det vel også blive et spørgsmål om Lex Srebrenica – at vi ikke kan leve med massakrer i baghaven. Og hvor Iran med udsigt til tab af Syrien som regionens arabiske allierede ikke vil kunne overleve uden. Det er nok der, den egentlige test ligger.”

Blå bog: Jesper Berg, født 1967 i Sønderjylland, studerede statskundskab og kunsthistorie ved Aarhus Universitet og Freie Universität i Berlin fra 1990, hvor han skrev sin debut-digtsamling, 'Ingen bedre tid' (1991). Siden fulgte digtsamlingerne 'Steler og livstavler' (1999), og 'Egne egne' (2003).

I 1993 bosatte han sig i den arabiske verden: Yemen, Kuwait, Jordan og Syrien, hvor han nu bor og er gift i Damaskus. Han har fungeret som guide for vestlige medier i Syrien og Libanon og har forestået The 'Aqqad House Media and Journalist Conference' i Damaskus, der i 2008-9 havde temaerne: 'Ejerskab til de arabiske økonomier' og 'Tyrkiets nye rolle i Mellemøsten'.

Lasse Ellegaard er Mellemøstkorrespondent for Dagbladet Information med bopæl i Beirut.

Oprøret i Iran lever i det stille

Vibeke Sperling

Der kaldes til ‘stille demonstrationer’, imens regimet er mere splittet end nogensinde siden den islamiske revolution i 1979

Det var set i bakspejlet en overdosis af håb, som iranere fik op til præsidentvalget 12. juni 2009. I stedet for at blive et foregangsoprør i den muslimske verden blev iranernes håb tromlet ned i den omgang.

På toårsdagen for præsidentvalget, som fik millioner af iranere i gaderne til verdens forbløffelse, var der kaldt til “stille demonstration” i Teheran og andre iranske byer. Ifølge oppositionens websider slog politiet hårdt ned imod ‘de stille’. Hundrevis blev arresteret alene på Vali Asr gaden i Teheran, som var centrum for flere dages gadefest op til valget for to år siden. Dengang blev der danset for en forventet sejr for den reformorienterede kandidat Mir-Hussein Mousavi. Men mens arabiske oprørere siden har afsat flere af deres ledere, som nu retsforfølges, har Mousavi længe været i husarrest uden dom for noget.

Et vidne sagde på toårsdagen til

Radio Free Europe: “Som ventet stod store specialstyrker som en menneskemur på begge sider af Vali Asr. Folk ignorerede dem og gik videre på fortovene, men uden at synge som for to år siden”.

Irans ledelse har prist arabiske demonstrationer, men banket egne borgere væk fra gaderne. På en pressekonference i Washington ved årsdagen sagde oppositionsleder Mir-Hussein Mousavis talsmand, Ardeshir Amir Arjomand, at regeringen ikke har formået at gøre Den Grønne Bevægelse tavs. Bevægelsen blev skabt imod valgsvindel i 2009 og “har nok ændret taktik som svar på den barske undertrykkelse, men den har fundet en vej til at forblive i live”.

I 2009 så arabere med beundring på iranernes mod, da de gik i gaderne for at kræve deres ret. “Mange arabiske kommentatorer som jeg selv skrev om, hvorfor det kunne ske

i Iran, men ikke i arabiske stater. Vi stillede spørgsmålet, hvad der skulle til for, at arabere kunne efterligne det iranske eksempel”, skriver den amerikansk-libanesiske kommentator Hussein Ibish.

Regimet har formået at slå opstanden tilbage for nu, men det er i åben strid med sig selv. Bloggeren Alireza Jafarzadeh skriver, at hvedebrødsdagene synes ovre for præsident Mahmoud Ahmedinejad, der er i konflikt med den Øverste Leder Ali Khamenei. I april røg de uklar om fyring og udnævnelse af ministre. Præsidenten søgte at rense ud omkring sig med en sjælden offentlig opposition fra Khamenei til følge.

“Den skærpede splittelse er et vendepunkt for et regime, der kun overlever med undertrykkelse og rå magt. Regimet har ikke været i stand til at udradere den sociale modstand, endsigse løse sin interne krise. Som resultat er Khameneis autoritet gradvist undergravet, og det har givet Ahmadinejad mulighed for at kræve mere indflydelse”, skriver Jafarzadeh.

Den iranske filosof i eksil i Canada, Ramin Jahanbegloo, skriver i en artikel i *Christian Science Monitor*, at det umiddelbart er Ahmadinejad, som står til at tabe den magtkamp:

“Ahmadinejad har begået samme fejltagelse som tidligere præsident Abolhassan Bani Sadr for 30 år siden, da denne blev tvunget i eksil, fordi han udfordrede den Øverste Leder. Denne gang kommer udfor-

dringen fra den dobbelte autoritet, som forfatningen foreskriver”.

Forfatningen giver overhånd til sharia, ‘den guddommelige vilje’, men med valg til parlamentet og præsidentposten inkorporerer den også folkets vilje. Opstanden i 2009 tog udgangspunkt i netop borgernes forfatningsmæssige ret, da millioner råbte: “Hvor er min stemme?”.

Jahanbegloo, en af Irans bedst kendte dissidenter, fremhæver, at prisen for at tale magten midt imod har været langt højere end ventet: “Massearrestationer, stalinismeligende skueprocesser, tortur, voldtægter og mord. Og selve det iranske system med magten delt mellem præsidenten og den Øverste Leder har kompliceret og forsinket forandringsprocessen”.

Men presset fra den folkelige modstand fremskynder samtidig afslutningen på Khomeinismen ved at udstille splittelserne inden for præstestyret. Protestbevægelsen har således “nået sit mål med den moralske overhånd ved at vise verden det islamiske regimes sande karakter”. Det har tappet regimet “for meget af dets politiske legitimitet”, ifølge Jahanbegloo.

Pustet i nakken

Et svækket regime føler sig øjensynlig pustet i nakken af omvæltningerne i hele regionen og reagerer stadig mere hidsigt udadtil og indadtil. Det er over to år siden, at USA’s Ba-

rack Obama prøvede at række hånden frem til præstestyret for at løse konflikten om Irans atomprogram, men det iranske regime har blot optrådt endnu værre siden, især over for egen befolkning.

I maj gentog IAEA's generaldirektør Yukiya Amano "bekymringer for den mulige militære dimension" af Irans atomprogram. Irans chef for atomprogrammet, Fereydoun Abbasi, sagde på en pressekonference: "Vort svar er at øge vores indsats inden for atomteknologi og know-how." 7. juni sagde Ahmadinejad på en pressekonference: "Der er ingen bremse og intet bakgear på vores atomprogram". På spørgsmålet om han nogensinde kan tænkes at overveje at standse uranberigelsen lød hans korte svar: "Nej".

Næste dag rapporterede Irans statslige TV, at Iran tredobler sin produktionskapacitet af højt beriget uran, og at nye, mere avancerede centrifuger vil blive installeret i atomfaciliteten under bjergene ved den hellige by Qom.

Alireza Jafarzadeh, forfatter til bogen *The Iran Threat* påpeger, at Obama har mulighed for at bidrage til både det persiske og arabiske oprør med en ny politik over for Iran. Det første skridt vil være at lette vejen for den iranske opposition.

Men hvordan ser sammenhængen egentlig ud mellem det arabiske forår, Irans Grønnes fremtid og iransk udenrigspolitik?

Tyrkiets indflydelse er øget i Mel-

lemøsten i rivalisering med Iran, men uden at der er tale om fjendskab, som Tyrkiets forsøg sammen med Brasilien på at mægle i atomkonflikten har vist. Kombinationen af kappestrid og samarbejde mellem Tyrkiet og Iran er nok det eneste i Irans forhold til omverdenen, der kan bidrage til stabilitet i regionen. De to lande har tradition for at klare uenigheder ved at dæmme op for dem og undgå åben konfrontation.

Lige som demokratisering i den arabiske verden potentielt svækker det iranske regime, kan Tyrkiets stigende 'bløde magt' have samme effekt. Tyrkiets valgvinde for tredje gang, Recep Erdogan, er utvivlsomt regionens stærkeste politiske leder.

Iran forbliver en alvorlig trussel imod fred og stabilitet i regionen. Med det evige slogan 'vi støtter bevægelser imod USA og zionismen' prøver Iran at udnytte urolighederne i regionen.

På langt sigt kan begivenhederne i Mellemøsten derimod styrke mulighederne for Irans Grønne Bevægelse for at presse på for reformer, men hidtil har det kun styrket undertrykkelsen af bevægelsen.

Det er de Grønnes styrke og svagheit, at i deres meget brogede skare synes alle fraktioner enige om at undgå konfrontationer, mens de afventer, hvordan magtkampen udvikler sig.

Imod regimets påstand at arabiske oprør er del af en 'islamisk vækkelse', som gavner præstestyret, taler

den ringe indflydelse fra islamistisk ideologi på det arabiske forår.

“Ideen om at islamister vil samarbejde på tværs af ideologiske og nationale grænser, er ikke mere realistisk end fantasien i det tidlige tyvende århundrede, at alle kommunistiske stater ville føre en fælles udenrigspolitik”, skriver Hussein Ibish på sin blog.

Syrien og Saudi-Arabien

Det arabiske forår truer Irans vigtigste arabiske allierede, Syriens magthavere, på livet. Og selv Irans bedste nye mulighed for at fremme sine interesser i den arabiske verden, det shiamuslimske flertal i Bahrain, har endnu ikke leveret resultater for Teheran. Regimets egen vold imod den Grønne Bevægelse er i for frisk erindring til, at Teherans bekymring for shiamuslimers liv i Bahrain kan tages alvorligt.

Det arabiske forår har skærpet rivaliseringen og fjendskabet imellem Saudi-Arabien og Iran, der kappes om indflydelse i Syrien og Yemen. Der er kold krig, fremmet af olie og ideologi, mellem shiamuslimerne, der styrer Iran, og den sunnimuslimske saudiske kongefamilie. Og begge parter vil gerne se sig selv som ledere af verdens muslimer.

Og så er der Saudi-Arabien og Irak. Saudi-Arabien udskød i forsommeren at sende en ny ambassadør til Bagdad på grund af påstanden om, at Iraks Nour al-Malikis re-

gering, der har shiitisk flertal, er for tæt på Iran. Maliki-regeringen har skabt tætte økonomiske bånd til Iran, og de to lande planlægger et regionalt sikkerhedssamarbejde, der kan øge Irans indflydelse markant i dets største arabiske naboland.

Den stigende iranske indflydelse i Irak har været længe undervejs uden sammenhæng med det arabiske forår, som Iran endnu ikke har indhøstet en eneste håndgribelig, strategisk eller stabil gevinst af.

Og foråret har givet Irans Grønne Bevægelse ny optimisme, selv om dens manøvrerum er meget mindre end for oppositionen i de fleste arabiske lande på grund af den mægtige Revolutionsgardes tilsyneladende usvækkede støtte til præstestyret.

Det kan blive værre

Problemerne med Iran kan blive endnu værre, hvis spændingerne tværs over Golfen forværres yderligere. En militær konflikt kan ikke udelukkes i Golfen, hvor en femtedel af verdens olieforsyning sejles gennem vandene mellem Saudi-Arabien og Iran. Men det store spørgsmål er, om Iran tør angribe et amerikansk protektorat.

Det skærpede fjendskab mellem Iran og Saudi-Arabien truer ikke bare hele regionen, men kan også vanskeliggøre USA's exit fra Irak i år og øge faren for et atomart våbenkapløb i regionen. På en international sikkerhedskonference i forsom-

meren sagde prins al Faisal, tidligere leder af saudierne efterretningstjeneste og ambassadør i blandt andet USA, at hvis Iran udvikler atomvåben, kan Saudi-Arabien føle sig tvunget til det samme.

Der har længe været ondt blod imellem Saudi-Arabien og Iran. De har reelt konkurreret om Mellemøstens ressourcer siden splittelsen mellem sunnier og shiaer efter profeten Mohammeds død i 632.

Den iranske revolution i 1979 spiller stadig ind i konfliktpsyken imellem de to lande, og Saudi-Arabien har siden frygtet, at det skulle lykkes Iran at sprede sin revolution på tværs af Mellemøsten. Det så en tid ud til at kunne lykkes med store demonstrationer i Saudi-Arabiens olierige østlige provinser. Og Bahrain er gammelt iransk land, som Iran krævede suverænitet over så sent som i 1970.

Saudierne blev rasende, da Obama-administrationen efter deres opfattelse svigtede deres fælles allierede Hosni Mubarak i Egypten. Han var ifølge saudierne en central del af bolværket imod iransk ekspansion. En del af bolværket var allerede brudt sammen med afsættelse af Saddam Hussein i Irak. Med tabet af Mubarak ser saudierne nu sig selv som den sidste sunni-gigant i regionen. For saudierne er urolighederne ved dets grænser ikke stemmer fra befolkningerne, men udslag af iransk indblanding.

Saudi-arabiske styrkers indmarch i Bahrain 14. marts var et kritisk ven-

depunkt. Siden er den regionale kolde krig skærpet. Den viser et fælles træk imellem de to kamphaner: panisk angst for demokrati.

Eksempel til afskrækkelse

Iran hævdede, at tunesere og egyptere gjorde oprør for at få deres egne varianter af den iranske revolution i 1979. Og ja, de skuede meget til Iran, men som eksempel til afskrækkelse, påpegede svensk-iranske Haideh Daragahi i en udsendelse på svensk tv i foråret. Daragahi deltog i oprøret imod Shahen og siden i kampen imod Khomeini, før hun drog i eksil.

“Egyptiske aktivister fortalte, at de interesserede sig for den iranske revolution for at undgå at gentage de politiske fejltagelser. Tunesere og egyptere har i 2011 gjort samme erfaring, som vi iranere 33 år tidligere: regimer, som forekommer at være almægtige, kan falde sammen som et korthus. En revolution kommer, når mennesker overvinder frygten og sammen viser håb om forandring. Oprørernes fremtidsvisioner kan være forskellige, men de er forenet i mistroen til magtens paroler”, sagde Daragahi, der understregede, at de arabiske opstande har givet Irans civilsamfund ny energi.

At dømme efter lokale medier, mener alle arabiske Golfstater, at Iran står bag urolighederne i Bahrain. Saudi-Arabien er især bekymret for sin egen shia-befolkning, der

er koncentreret i den olierige østlige del af kongeriget.

Ahmadinejad afviste på en pressekonference i Teheran erklæringer fra GCC, Golf Samarbejdsrådet: "Vi tillægger dem ingen juridisk værdi, da det er åbenlyst, at de er udformet efter pres fra USA og dets allierede".

Som *Boston Globe* skrev: "Mundhuggeriet (med Iran) går langt længere tilbage end de seneste alvorlige uroligheder i Bahrain. Det går helt tilbage til 1979-revolutionen, der bragte shia-præsteskabet til magten i Iran. Lige siden har de arabiske lande i Golfen frygtet, at Iran ville ophidse til systemkritik blandt lommerne af shiaer i deres lande, og set med stor bekymring på, at Iran har oprustet og presset sit atomprogram frem".

Tilfældet Bahrain

Men det er ifølge også lokale medier Bahrain, som har vakt størst bekymring, også længe før de seneste måneders opstande i den arabiske verden. Omkring 70 procent af det lille kongedømmes befolkning er shiaer, men et sunnidynasti har hersket i to århundreder. Og som *Boston Globe* understreger, har shiaer i årevis protesteret imod diskrimination, samtidig med at regeringen har givet statsborgerskab til sunnier fra andre lande i regionen for at rette op på den demografiske ubalance.

Mens USA opfordrede Bahrain til at svare med reformer, krævede Sau-

di-Arabien, at Bahrain slog hårdt ned på demonstranter.

Der er ingen solide beviser for, at Iran har grebet afgørende ind i Bahrain eller andre arabiske lande. Leder af den shiitiske al-Haq bevægelse, Hassan Mushayma, truede i marts med at hente hjælp fra Iran, hvis saudiske tropper rykkede ind i Bahrain. I juni blev han idømt livsvarigt fængsel for at hævde, at Iran har ret til at støtte Bahrains opposition, når saudiske tropper hjælper med at undertrykke den.

Den russiske avis *Pravda* har spurgt, hvor alvorligt Hassan Mushaymas trusler skal tages: "Undertrykkelsen af shia-trosvæbner fra regimer i den Persiske Golf har altid været en pinefuld sag for Teheran.... Men tør de sætte sig op imod Riyadh, som er amerikansk protektorat?".

Irans potentielt vigtigste redskab imod Saudi-Arabien er titusinder af missiler af kort og mellemlang rækkevidde. De kan skabe alvorlige problemer for den saudiske olieproduktion. Leder af Center for the Study of Modern Iran, Rajab Safarov, har sagt til den russiske netavis Pravda.ru: "Iran kan straffe Saudi-Arabien hårdt for en mulig intervention i Bahrain". Interventionen kom, men hidtil ingen iranske missiler.

Bahrains protestbevægelse blev slået i stykker af arrestation af dets mest aktive ledere og aktivister. Hvor Tunesien og Egypten så forandringer, så Bahrain bare mere af det samme.

Ret tavst oprør

Tilbage til Iran, hvor det officielle nyhedsbureau IRNA skrev om begivenhederne på toårsdagen for præsidentvalget, at sikkerhedsstyrkerne arresterede ‘nogle personer’, der prøvede at forstyrre freden. “Den magtfulde tilstedeværelse af sikkerhedsstyrkerne i Teheran forhindrede nogle få elementer i at nå deres mål, der styret fra udlandet var at forstyrre samfundets fredelige atmosfære”.

Årsdagen blev delvist overskygget af nyheden om den prominente journalist og religiøse aktivist Hoda Sabers død af hjerteslag efter en sultestrejke. Den 54-årige Saber blev fængslet under demonstrationerne i 2009. Saber havde sultestrejket i ti dage i protest imod en anden dissident, Haleh Sahabids død af et hjerteslag efter et sammenstød med sikkerhedsstyrker.

I Iran har demonstrationer igen taget til siden februar. Sørgeceremonier og sportsbegivenheder vendes til demonstrationer imod regimet. Der er også et persisk oprør, selv om det stadig forholder sig relativt tavst, efter at fremdriften i folkelig kamp for frihed overraskende skiftede til den arabiske verden fra slutningen af sidste år

Som en iransk tidligere åbenmundet aktivist siger anonymt: “Vi sidder nu hjemme, slikker sår og finder det egentlig helt urimeligt, at arabere kom før os med at fælde diktatorer”.

Nu tales meget om behov for tålmodighed blandt regimets mangedannede modstandere i Iran.

Protestbevægelsen har dog “nået sit mål ved at opnå moralsk overtag, ved at vise verden det islamiske regimes sande karakter”, fremhæver Ramin Jahanbeeglo. Det har tappet regimet “for meget af dets politiske legitimitet”, som ikke mindst gælder i den arabiske verden, hvor Irans ikke længere kan profitere af ry som leder af regionens modstandslejr imod Vesten og Israel.

Regimets vold og splittelsen inden for eliten har svækket Irans image som fortrop for modstand imod undertrykkere af muslimer. Det står øjensynlig klart for de fleste i den arabiske verden, at deres opstande ligner opstanden i Iran i 2009 meget mere, end de ligner Irans islamiske revolution, selv om Teheran kalder det en ‘genvækkelse’ af ånden fra 79.

Oprøret, der bredte sig fra Iran til den arabiske verden, kan meget vel svinge tilbage i retning af Iran. Og afgørende bliver formentlig, at det iranske regime står over for den samme udfordring, som har væltet regimer i Mellemøsten og Nordafrika: en stadig yngre befolkning. To tredjedele af iranerne er under 30 år.

Vibeke Sperling er udenrigsmedarbejder ved dagbladet Politiken og redaktør af Udenrigs.

Humanitær intervention i Libyen

*Tonny Brems Knudsen &
Mads Dagnis Jensen*

Baggrunden for humanitær intervention er som regel de stærkes overfald på de svage. Det gælder også i Libyen

Torsdag den 17. marts klokken ca. 23.30 dansk tid vedtog FN's Sikkerhedsråd til manges overraskelse resolution 1973, som gav en kreds af lande under ledelse af Frankrig, Storbritannien og USA bemyndigelse til at gribe militært ind i Libyen. Samtidig kunne TV-stationen Al-Jazeera vise billeder af en jublende folkemængde på Revolutionspladsen i Benghazi, hovedsædet for opstanden mod Muammar Gaddafis regime.

Der havde ellers hersket stor tvivl om, hvorvidt en sådan resolution ville kunne overvinde særligt kinesisk og russisk modstand i FN's Sikkerhedsråd. Men det kunne den, og tilmed i en vidtgående form, som ikke bare autoriserede den flyveforbudzone over Libyen, som havde været på tale, men også brugen af "alle nødvendige skridt for at beskytte ci-

vile og befolkede områder". Hermed bemyndigede FN's Sikkerhedsråd i realiteten en humanitær intervention, der kun udelukkede besættelsestropper i Libyen.

Beslutningen blev taget under indtryk af ikke bare Vestens, men også den Arabiske Ligas stærke anbefaling af et sådant skridt. Ikke mindst fordi Libyens leder havde truet med at afslutte den på dette tidspunkt succesfulde og brutale nedkæmpning af oprøret med en veritabel massakre på Benghazi, opstandens højborg, hvor hans soldater ville gå 'fra hus til hus'.

Den dramatiske situation i dagene op til den 17. marts 2011 har efterhånden fortonet sig i de endeløse NATO-bombardementer af mål i Libyen og den fastlåste situation. Men udgangspunktet er vigtigt at tage med i betragtning, når man vurde-

rer den humanitære intervention. Det var i 11. time, at de første franske fly viste sig på himlen over Benghazi sent om lørdagen. Gaddafis styrker angreb Benghazi fra flere sider, hans kampvogne havde nået forstæderne, og fra byen kom der desperate appeller til koalitionen om at sende jagerfly på vingerne, inden det var for sent. For sent for den libyske opstand mod Gaddafi. Måske også for sent for 'det arabiske forår' og forhåbningerne om demokratiske forandringer.

Ikke ren altruisme

Det betyder ikke, at den igangværende humanitære intervention i Libyen skal ses som et udslag af ren altruisme. En massakre i Benghazi ville ikke bare have givet moralske, men også politiske tømmermænd for de stater, som ikke havde viljen til at forhindre en sådan blodig afslutning på den libyske opstand. På tilsvarende vis ville en 'Gaddafi-præcedens' for, hvordan man nedkæmper et arabisk forår, ikke alene have været et tilbageslag for forhåbninger om demokratisering og menneskerettigheder; det ville også have været et tilbageslag for de politiske og økonomiske gevinster, som Vesten kan gøre sig forhåbninger om vil følge af det arabiske oprud. Dertil kommer helt konkrete omstændigheder som den franske præsident, Nicolas Sarkozys ønske om at høste indenrigspolitisk aflad for Frankrigs

mildest talt uheldige støtte til en række tvivlsomme regimer i den arabiske verden før og sågar i begyndelsen af det arabiske forår.

I den forstand er der intet nyt over den humanitære intervention i Libyen. Der er tale om en cocktail bestående af magt og interesser blandet med værdier og regler ligesom de fleste andre begivenheder i international politik. Men interventionen i Libyen har stadig et humanitært udgangspunkt og formål i form af resolution 1973 fra FN's Sikkerhedsråd. Det ligner den institutionelle og folkeretlige forankring, som statsledere, diplomater og iagttagere har efterspurgt i årtier i debatter om humanitær intervention og princippet om 'responsibility to protect'.

Er der herved skabt en ny præcedens for humanitær intervention, og er der en løsning på den humanitære interventions klassiske problemstillinger? Eller står det internationale samfund snarere tilbage med nye varianter af gamle problemstillinger samt endnu et eksempel, der splitter det internationale samfund? Disse nøglespørgsmål vil blive behandlet i det følgende, men for at kunne forstå nutiden er det vigtigt at medtage fortidens spøgelse vedrørende humanitær intervention, samt udviklingen siden 1990'erne.

Diskussionen om humanitær intervention i Libyen er blevet hjem søgt af flere spøgelse fra fortiden, men det er ikke de samme spøgel-

ser, der har domineret den amerikanske og den europæiske debat.

Irak-spøgelset

I USA brugte interventionsfløjen Irak-spøgelset fra 1991, hvor præsident George Bush senior tilskyndede shiitter og kurdere til at gøre oprør mod Iraks leder, Saddam Hussein. Men USA greb ikke ind for at hjælpe oprørerne, der derfor blev slået eller fordrevet af Saddam Husseins soldater. En humanitær intervention i det nordlige Irak i april 1991 reddede kurderne fra en total humanitær katastrofe, men shiitterne blev overladt til deres skæbne. Forud for interventionen i Libyen i marts 2011 argumenterede tilhængerne for, at denne gang måtte USA og Vesten ikke svigte dem, der gør oprør mod despoti.

På den anden side henviste anti-interventionsfløjen til Somalia i 1993, hvor amerikanske soldater blev dræbt og slæbt gennem gaderne i Mogadishu. Dette førte til en doktrin i USA om ikke at indsætte amerikanske soldater på afrikansk jord i fremtiden. En doktrin som de forsvarer den dag i dag under parolen: Aldrig mere et nyt Somalia!

I Europa var det imidlertid ikke Irak 1991 og Somalia 1993, der var de største spøgelser fra fortiden. Her hjemsøgte to andre sager debatten. Den første drejede sig om NATOs humanitære intervention i Kosovo i 1999. Den havde et klart hu-

manitært grundlag, men ikke noget mandat fra FN's sikkerhedsråd. Kort fortalt valgte NATO at bombe serbiske mål i 1999. Forinden havde den serbiske leder Slobodan Miloševic indskrænket selvstyret i Kosovo, hvilket endte med en oprørskamp. Som modsvar angreb serbiske styrker albanske landsbyer. Efter mislykkede forhandlinger valgte NATO at iværksætte en humanitær intervention uden et FN-mandat, da Rusland de facto havde nedlagt veto. Angrebet var i strid med FN's Charter, men det blev forsvaret på grundlag af den humanitære folkeret og FN's praksis for at autorisere indgreb for at standse overgreb på civile op gennem 1990'erne.

Men Kosovo delte vandene i det internationale samfund, og særligt Rusland og Kina var vrede over tilsidesættelsen af Sikkerhedsrådet. En vrede der ikke blev mindre af invasionen i Irak i 2003, som både splittede det internationale samfund og de europæiske lande internt. Flere af pro-interventionslandene forsøgte at legitimere interventionen med humanitære argumenter, da det viste sig, at Irak ikke havde masseødelæggelsesvåben. Hermed var princippet om humanitær intervention for alvor i krise: I den europæiske debat om humanitær intervention i Libyen førte dette til et udbredt krav om FN-mandat. Men inden da var retten til humanitær intervention blevet relanceret i en ny form.

Humanitær intervention kan defi-

neres som tvangsbaseret eller diktatorisk indblanding i en stats indre anliggender med det formål at forhindre folkemord, forbrydelser mod menneskeheden, krigsforbrydelser eller etnisk udrensning.

Dette er i overensstemmelse med faglitteratur om emnet gennem århundreder, hvor essensen er, at der anvendes tvang eller diktat med et humanitært formål. Tvangselementet vil normalt være anvendelse af militær magt.

R2P – responsibility to protect

Det humanitære element kan i dag præciseres til de fire ovennævnte typer af overgreb mod civile. Dette følger blandt andet af slutdokumentet fra FN's topmøde i 2005, som knæsatte princippet om 'responsibility to protect', i daglig tale R2P, med henblik på at forhindre netop disse overgreb. Princippet er bl.a. udkrystalliseret i FN's Sikkerhedsråds resolution 1674 vedr. beskyttelse af civile i bevæbnede konflikter.

Essensen i folkemord, som beskrives autoritativt allerede i folkemordskonventionen af 1948, er et bevidst forsøg på helt eller delvist at ødelægge en national, etnisk, racemæssig eller religiøs gruppe gennem blandt andet mord, vold og ødelæggelse af livsbetingelser. Forbrydelser mod menneskeheden defineres som systematiske eller omfattende overgreb på en hvilken som helst befolkningsgruppe, mens krigsforbrydel-

ser er de overgreb på kæmpende og civile, som beskrives i bl.a. Genevekonventionerne.

Det internationale samfund har inden for og uden for FN's Sikkerhedsråd, med tvang eller samtykke efter pres, samt i varierende omfang og med varierende held, taget skridt til at bringe sådanne overgreb til ophør i en række situationer, fx Irak (1991), Somalia (1992-93), Bosnien (1992-95), Haiti (1994), Rwanda (1994), Kosovo (1998-99), Øst-Timor (1999) samt Darfur (siden 2003).

Indtil 1999 var rammen for sådanne operationer den ret til humanitær intervention, som en række lande har påkaldt sig, og som FN's Sikkerhedsråd i flere tilfælde har været i stand til at autorisere. Men som nævnt hvilede NATO's humanitære intervention i Kosovo i 1999 ikke på noget mandat, og stormagterne kom på kant med hinanden af netop den grund med Rusland samt sekundært Kina og Indien som de stærkest forurettede magter.

Med støtte fra FN's daværende generalsekretær Kofi Annan kom en international kommission nedsat på canadisk initiativ derefter op med idéen om 'responsibility to protect' (R2P) som et forsøg på at genetablere en international konsensus bag muligheden for humanitær intervention. Men nu betegnet som et 'ansvar for at beskytte' frem for en ret til at intervenere, og kun når staten selv åbenlyst har svigtet sit an-

svar for selv at bringe overgrebene til ophør.

Samtidig omhandler R2P ikke alene ansvaret for at standse overgreb, men også et ansvar for forebyggelse og genopbygning. Hermed blev R2P i sin helhed mindre militaristisk og mere moralsk i sit udtryk end retten til humanitær intervention. Men kernen forblev lige netop en adgang til humanitær intervention, om end som sidste udvej og kun på basis af et FN-mandat. Det er essensen i den autoritative formulering af princippet, som blev vedtaget på FN's topmøde i 2005, jf. sludokumentets artikel 139, som uddyber det nationale og internationale 'ansvar for at beskytte'.

(139) In this context we are prepared to take collective action, in a timely and decisive manner, through the Security Council, in accordance with the Charter, including Chapter VII, on a case-by-case basis and in cooperation with relevant regional organizations as appropriated, should peaceful means be inadequate and national authorities are manifestly failing to protect their populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity.

Da sludokumentet er vedtaget af FN's generalforsamling kan man ikke umiddelbart betegne R2P som folkeret, men som en international norm, som staterne har forpligtet sig til at følge.

Det første, der springer i øjnene, er kravet om FN-mandat og den relativt høje tærskel for militær inter-

vention: kun over for de fire omtalte overgreb, kun når staten selv svigter, og kun når fredelige midler er utilstrækkelige.

Derudover skal man hæfte sig ved formuleringen om regional involvering. Dette var i forbindelse med forhandlingerne et væsentligt punkt for en række tredjeverdenslande. Dels fordi den tredje verden naturligt nok ønsker en lokal kontrol med en adgang til humanitær intervention, som mest oplagt vil finde anvendelse i deres del af verden. Dels fordi tilliden til vestlig intervention kunne ligge på et meget lille sted ved vedtagelsen af R2P.

Dette skyldes først og fremmest førømtalte invasion af Irak i 2003, som havde forbitret størstedelen af den tredje verden, opstigende stormagter som Kina, Rusland, Indien og Brasilien, og sågar en række vestlige lande med Frankrig og Tyskland i spidsen. Invasionen af Irak var ganske vist ikke en humanitær intervention, og forsøget på at begrunde den som en sådan af især USA og Storbritannien var for urealistisk til, at det kunne skade princippet om humanitær intervention. Men det kunne selve det forhold, at de involverede lande ifølge den fremherskende internationale opfattelse havde tilsidesat både FN og folkerettens regler vedrørende magtanvendelse, og dermed bragt grundlæggende ordensbærende principper i tvivl.

Kort sagt var det en udbredt hold-

ning, at Vesten ikke længere kunne betros lederskabet af international militær intervention for det fælles bedste. Således holdt en række magter uden for Vesten på, at enhver indblanding i den humanitære krise i Darfur skulle hvile på samtykke fra den sudanesiske regering, og at tropperne og de politiske aftaler skulle basere sig på regionale beslutninger og regionalt ejerskab, her den Afrikanske Union. Det har været holdningen fra krisens begyndelse i 2003 og frem til i dag.

Set i det lys var det højst overraskende, at de vestlige stormagter pludselig kom ud af den karantæne vedrørende lederskab af humanitære interventioner, som en del af verden anført af Rusland og Kina reelt havde sat Vesten i op gennem 2000'erne.

Benghazi – ny chance

Da Benghazi stod over for en massakre, og skeptiske stormagter stod til at få ansvaret for en handlingslammelse, fik Vesten med fransk, britisk og amerikansk lederskab på sin vis en ny chance. Dette rejser umiddelbart en række interessante spørgsmål, herunder om R2P nu omsider kan virke efter hensigten, om problemerne ved humanitær intervention hermed har fundet en overordnet løsning, og om Libyen virkelig bliver den case, der genføder princippet om humanitær intervention, eller måske snarere den der

kan gå hen og tilføje dette princip fornyet skade?

Resolution 1973 af 17. marts 2011 vedr. situationen i Libyen ligner på mange måder de resolutioner vedrørende humanitære interventioner, som FN's Sikkerhedsråd vedtog i 1990'erne: Sikkerhedsrådet autoriserer anvendelsen af militære midler til opnåelsen af humanitære formål på basis af kapitel VII i FN's Charter. Selve princippet om 'responsibility to protect' omtales kun i præambelen, hvortil kommer anvendelse af ordet 'protect' i forbindelse med såvel Libyens egne forpligtigelser som Sikkerhedsrådets autorisering af militære midler.

Alligevel er R2P af stor betydning for forståelsen af såvel resolutionen som det spil, der gik forud. Man kan argumentere for, at R2P kom til at fungere efter hensigten i mindst tre henseender.

For det første har princippet fungeret som en moralsk løftestang: Et ansvar som en række stater med Frankrig, Storbritannien og senere USA i spidsen kunne påberåbe sig med støtte fra FN's generalsekretær, og et ansvar som uundgåeligt lagde et pres på veto-magterne Kina og Rusland samt de ikke-permanente medlemmer Indien og Brasilien. Det moralske pres bestod dels i, at de fire BRIK-lande risikerede at komme til at stå med hovedansvaret for en eventuel massakre i Benghazi, dersom de havde blokeret for det fransk-britisk-amerikanske tilbud om

at gribe ind. Dels i den omstændighed, at såvel de permanente medlemmer af sikkerhedsrådet Kina og Rusland som kandidatlandene Brasilien og Indien har et stærkt behov for at fremstå som ansvarlige stormagter.

Den manglende vilje til at gribe ind i Bahrain og Syrien svækker til gengæld et generelt argument om R2P's moralske styrke. Libyen er på flere måder et særligt tilfælde, hvor militær intervention forekom at være en farbar løsning over for en exceptionelt isoleret leder. Men man kan dog konkludere, at R2P har tilstrækkelig moralsk styrke til at gøre en forskel under gunstige omstændigheder.

For det andet kom den humanitære intervention i Libyen til at hvile på et klart og vidtgående mandat fra FN's Sikkerhedsråd, jævnfør stk. 4 i resolution 1973:

Authorizes Member States that have notified the Secretary-General, acting nationally or through regional organizations or arrangements, and acting in cooperation with the Secretary-General, to take all necessary measures (...) to protect civilians and civilian populated areas under threat of attack in the Libyan Arab Jamahiriya, including Benghazi, while excluding a foreign occupation force of any form on any part of Libyan territory (...).

Der er altså ingen tvivl om, at Sikkerhedsrådet bemyndigede brugen af alle nødvendige midler bortset fra en militær besættelse til beskyttelse

af civile og beboede områder under angreb. Heller ikke selv om det kan diskuteres, præcis hvad der er nødvendigt for at bringe sådanne angreb til ophør. Men situationen er under alle omstændigheder radikalt forskellig fra situationen i 1999, hvor NATO inter文enerede i Kosovo fra luften uden basis i en autorisation fra FN's Sikkerhedsråd.

Den humanitære intervention i Libyen blev hermed den første FN-autoriserede humanitære intervention uden en form for samtykke fra den stat, det handler om, siden midten af 1990'erne, hvor man så FN-mandater til tvangsmæssige indgreb i Bosnien, Rwanda og Haiti. Mandatet til interventionen i Libyen var et krav fra ikke mindst USA. En mulig tolkning er således, at konsensus om FN-autoriseret humanitær intervention fra starten og midten af 1990'erne er blevet genetableret, sådan som det er forudset i R2P som vedtaget i 2005. Humanitære interventioner uden autorisation fra Sikkerhedsrådet kan naturligvis ikke udelukkes, men de vestlige stormagter er i dag meget bevidste om, at legitimiteten afhænger af mandat fra FN.

For det tredje tyder meget på, at den for den ikke-vestlige verden centrale passus om regional inddragelse har været udslagsgivende i tilfældet Libyen. Regionalt ejerskab er hvad den Afrikanske Union, en lang række tredjeverdenslande og skeptiske stormagter har krævet igen og igen, når talen er faldet på humanitær in-

tervention. Og regionalt ejerskab var, hvad de fik i tilfældet Libyen. Nøglen til resolution 1973, der gav grønt lys for en humanitær intervention, var således støtte fra de regionale organisationer: Den Arabiske Liga, Den Afrikanske Union, og Den Islamiske Konferenceorganisation. Alle tre regionale organisationer fordømte den uforholdsmæssige brug af vold mod civile i Libyen allerede inden vedtagelsen af sikkerhedsrådsresolution 1970, som blandt andet tog det vidtgående skridt at henvise situationen i Libyen til Den Internationale Straffedomstol (ICC) i Haag. Det gjorde et stærkt indtryk på den tredje verdens medlemmer af Sikkerhedsrådet. Indien signalerede således, at man ikke havde kunnet støtte henvisningen til ICC uden den stærke regionale opbakning.

Det samme gjorde sig gældende i forbindelse med vedtagelsen af resolution 1973 og dermed den humanitære intervention i Libyen. Den kinesiske FN-ambassadør begrundede sit lands beslutning om at afstå fra at stemme – og altså lade beslutningen om militær intervention passere gennem Sikkerhedsrådet – således:

“We support the Security Council’s adoption of appropriate and necessary action to stabilize the situation in Libya as soon as possible, and to halt acts of violence against civilians. (...) China is always against the use of force in international relations. (...) China has serious diffi-

culty with parts of the resolution. Meanwhile, China attaches great importance to the relevant position by the 22-member Arab League on the establishment of a no-fly zone over Libya. We also attach great importance to the position of African countries and the African Union. In view of this, and considering the special circumstances surrounding the situation in Libya, China abstained from the voting on resolution 1973.”

Tilsvarende tilkendegivelser kom fra Rusland og Brasilien, mens Indien som sagt understregede betydningen af den regionale opbakning i forbindelse med vedtagelsen af den ligeledes vidtgående resolution 1970.

I alle tilfælde er det påfaldende, at det netop er den regionale støtte til militær magtanvendelse, herunder den Arabiske Ligas anbefaling af dette direkte til FN’s Sikkerhedsråd, som er udslagsgivende. Udslagsgivende for balancen mellem en udtalt bekymring for Libyens civile og en lige så udtalt bekymring for underminering af suverænitetsprincippet, risikoen for misbrug samt skadelige konsekvenser af militære indgreb. Den regionale anbefaling og medvirken understreges også af en række tredjeverdenslande, herunder Sydafrika, Columbia, Nigeria og Libanon, samt de vestlige stormagter Frankrig, Storbritannien og USA.

Da det først var lykkedes Frankrig,

TEMA: ARABISK OPBRUD

Storbritannien og USA at få flere af de regionale organisationer med på idéen om humanitær intervention i Libyen, var det vanskeligt for Rusland og Kina at nedlægge veto, ikke mindst under indtryk af den overhængende risiko for en omfattende masseakre. I den situation fandt de mere kritiske lande det ikke rimeligt eller politisk holdbart at stemme imod en resolution. Omvendt var det ikke nok til at overbevise de fire 'nye' stormagter om, at de skulle give resolutionen deres fulde støtte frem for den form for samtykke, som ligger i, at man afstår fra at stemme. BRIK-landene – Brasilien, Rusland, Indien og Kina – afstod i samlet flok (ligesom Tyskland). Heri ligger der et vigtigt signal til Vesten om ikke at overspille princippet om humanitær intervention.

Præcedens

Selvom den humanitære intervention i Libyen på flere måder er unik, har den mulighed for at danne politisk og institutionel præcedens. Mest oplagt en præcedens som reetablerer og præciserer den praksis for humanitær intervention, som blev udviklet i 1990'erne. Beslutninger om humanitær intervention vil altid afhænge af de militære muligheder og de politiske interesser, men princippet om 'responsibility to protect' trækker, trods dets dobbelte konstruktion med staten som første ansvarlig og det internationale sam-

fund som anden ansvarlig, mere mod diplomatisk indblanding og militær intervention end det modsatte.

Dertil kommer, at kravet om FN-mandat er blevet styrket med den humanitære intervention i Libyen. Ikke alene fordi der kom et mandat, men også fordi de vestlige magter klart meldte ud, at der skulle være et sådant mandat. Der er en verden til forskel på at foretrække et FN-mandat (Bush-regeringen forud for angrebet på Irak) og så insistere på et som betingelse for handling (Obama-regeringen forud for interventionen i Libyen). Humanitær intervention uden FN-mandat kan ikke udelukkes (Kosovo 1999), men det er ikke den model, der er trukket op efter Libyen.

Sidst men ikke mindst er den tredje verdens krav om regionalt ejerskab blevet kraftigt underbygget med interventionen i Libyen. De Vestlige stormagter vidste, at Kinas og Ruslands stilling i Sikkerhedsrådet ville afhænge af et regionalt ejerskab. Dette kan vise sig at være den klareste, positive præcedens fra interventionen i Libyen. Positiv fordi det øger international konsensus bag humanitær intervention samt bidrager til legitimitet, repræsentativitet og en form for 'checks and balances'.

Argumentet om præcedens skal tages med det forbehold, at humanitær intervention i sig selv er en undtagelse til hovedreglen om ikke-in-

tervention. Sådan er FN's charter og folkeretten indrettet, og sådan er den internationale praksis. Humanitære interventioner vil fortsat være relativt sjældne i international politik.

Gamle problemer, nye varianter

Den humanitære intervention i Libyen kan endog vise sig at blive den sidste i lang tid. Det skyldes blandt andet, at NATO og resten af koalitionens i skrivende stund står med flere alvorlige problemer i Libyen. Problemerne skyldes konflikten natur: Når befolkningsgrupper gør oprør mod autoritære regimer og tager våben i hånd for at forsvare sig mod represalier, så bliver humanitær intervention automatisk til en intervention i en borgerkrig. Og når man kører fast i en borgerkrig, kommer angreb på regimet, frem for forsvar af civile i snæver forstand, let på tale.

Hermed er den humanitære interventions problemstillinger, som har været diskuteret i århundreder, aktuel i nye varianter, eller måske blot varianter, som man har set før, men allerede glemt igen. De traditionelle problemer omfatter risikoen for, at humanitære interventioner fører til undergravning af suverænitetsprincippet, misbrug af det humanitære mandat og konflikt mellem stormagterne. Hertil kommer operationelle problemer såsom risikoen for militære og civile tab samt manglende

succes med opnåelsen af det humanitære formål.

Med et FN-mandat til militær magtanvendelse samt regional opbakning er de mest fundamentale problemer afværget. Der er tale om en undtagelse i forhold til suverænitetsprincippet, som følger spillereglerne, og som gør anklager om misbrug af princippet om humanitær intervention vanskelige. Men der er en risiko for, at koalitionen overskrider mandatet set fra de kritiske statters synspunkt. Eller at disse stater simpelthen kommer til den konklusion, at humanitær intervention uundgåeligt fører uheldige politiske konsekvenser med sig. Disse handler mest oplagt om borgerkrig og regimeskifte.

Baggrunden for humanitær intervention er som regel de stærkes overfald på de svage. Det var også udgangspunktet i Libyen. Sådanne overgreb kan i nogle tilfælde forhindres med militær intervention, men hvis de skal bringes permanent til ophør, kræver det i reglen, at de svage gøres til de stærke. Politisk skal det altså være acceptabelt at tage parti og militært skal det være muligt at ændre magtbalancen mellem de to sider.

Den amerikanske udenrigsminister Hilary Clinton understregede tidligt, at bombardementerne fortsætter, indtil Gaddafi stopper al voldsanvendelse mod civile og trækker sine styrker væk fra byerne. Dette er grundlæggende konsistent

med resolution 1973 og bemyndigelsen til at "tage alle nødvendige skridt for at beskytte civile og befolkede områder, som trues af angreb".

Dette ændrer dog ikke ved, at NATO og koalitionen i praksis er blevet luftvåben for oprørerne. Luftangrebene til forsvar af Benghazi, Misrata og andre byer suppleres endda med offensive angreb på mål i eksempelvis hovedstaden Tripoli.

Part i borgerkrig

For koalitionen er regimets fald en forudsætning for at få standset overgrebene på befolkningen. Hermed er det vanskeligt at adskille humanitær intervention fra det at tage parti i en borgerkrig.

Der er dog et vist politisk spillerum for humanitære interventioner, som har et FN-mandat. Humanitære interventioner må ikke have politiske årsager, men det er en almindelig antagelse, at de godt må have politiske konsekvenser. Alt andet er næsten uundgåeligt. Det vidste de stater, der stemte for resolution 1973, eller lod den passere, naturligvis godt. Spørgsmålet er så, hvordan koalitionen kan fremkalde et så markant politisk resultat, som Gaddafis afgang, uden at dette vil opleves som illegitimt blandt skeptiske stormagter og dele af den tredje verden.

En radikal tolkning af resolution 1973 er, at den tillader alle skridt, som er nødvendige for at få stoppet

overgrebene på civile. Herunder også offensive angreb på regimets ledelse. Objektivt vurderet er den tolkning tvivlsom. Problemet er ikke så meget ræsonnementet og identifikationen af militære mål, men simpelthen ordlyden af resolution 1973, som autoriserer brugen af de nødvendige midler til beskyttelse af civile, *som trues af angreb*. Hermed er der lagt op til brug af magt i direkte forsvar af civile, ikke til offensive angreb for at fremtvinge et regimeskifte. Modargumentet er naturligvis, at risikoen for nye angreb på civile er overhængende, medmindre regimet fjernes.

Men det argument tæller kun i forhold til spørgsmålet om international legitimitet, hvis man kan få international accept. Det samme gælder anvendelsen af landstyrker. Mandatet i resolution 1973 udelukker rent faktisk ikke indsættelsen af landstyrker, men "en udenlandsk besættelsesstyrke af enhver form i enhver del af libysk territorium". En besættelsesstyrke er noget andet end indsættelse af tropper til beskyttelse af civile. Såfremt Sikkerhedsrådet ønskede at udelukke landsstyrker, ville det have stået i resolutionen. Det løser dog ikke koalitionen problem, for rationalet bag indsættelsen af landstyrker ville næppe være rent defensive handlinger, men at udvirke Gaddafis fald.

Hermed er vi tilbage ved spørgsmålet om, hvad de mere skeptiske dele af det internationale samfund

kan gå med til. Den sydafrikanske FN-ambassadørs udtalelser i forbindelse med vedtagelsen af resolution 1973 giver en klar indikation på svaret:

“As a matter of principle, we have supported the resolution with the necessary caveats to preserve the sovereignty and territorial integrity of Libya and reject any foreign occupation or unilateral military intervention under the pretext of protecting civilians. It is our hope that this resolution will be implemented in full respect for both its letter and spirit.”

De interventionskeptiske lande forventer med andre ord en humanitær fortolkning i overensstemmelse med resolutionens ordlyd og intentioner. De forventer også en løbende konsultation om, hvordan mandatet fortolkes. Et vigtigt signal, som Vesten ikke må overhøre. De skeptiske lande vil ikke have en præcedens for intervention til fordel for regimeskifte. Og de vil ikke have en tilbagevenden til situationen i 1990'erne, hvor intervention for 'det fælles bedste' altovervejende blev gennemtruffet af Vesten. Derfor skal styret helst væltes med Benghazi i en hovedrolle, og derfor er fortsat regional opbakning essentiel.

Hensynet til den internationale konsensus om humanitær intervention i almindelighed og interventionen i Libyen i særdeleshed taler for, at koalitionen bør modstå fristelsen til at søge at forcere regimets ende-

ligt med militære midler. Omvendt taler hensynet til Libyens befolkning for, at det ikke trækkes i langdrag. Det samme gør koalitionen om at få interventionen afsluttet og helst med succes. Dette er dilemmaet.

Hvis valget falder på militær optrapning er vejen frem for koalitionen maksimal udnyttelse af Overgangsrådets voksende legitimitet, fastholdelse af regional opbakning og tæt konsultation med de skeptiske stormagter med henblik på varetagelse af deres interesser og principielle synspunkter. Det gælder ikke mindst, når der skal forhandles en ordening for stabilisering og rekonstruktion af Libyen med eller – må man stærkt formode – uden Gaddafi. Her husker de vestlige stormagter forhåbentlig på, at det var en eklatant fejltagelse at søge at holde Rusland ude af rekonstruktionen af Kosovo efter afslutningen af den humanitære intervention i 1999.

Humanitær intervention fremover

Med tanke på den udbredte skepsis over for humanitær intervention op gennem 2000'erne er der en risiko for, at en række stater vil drage den konklusion, at Vesten ikke kunne overholde formuleringerne i Sikkerhedsrådets resolution 1973 og ånden i R2P. I værste fald vil stater som Kina, Rusland, Indien og Brasilien drage den konsekvens, at man ikke kan acceptere humanitære interven-

tioner i fremtiden. Det ville være en skam, når de vestlige stormagter og koalitionen er gået ud i et berettiget humanitært ærinde med FN-mandatet som en reel forudsætning for handling.

Det er netop med et klart udgangspunkt i de folkeretlige spilleregler til forskel fra rent vestlige værdier eller nationale interesser, at man kan kræve, at andre stater skal kunne se forskel på aggression og værdiimperialisme, som mange lande mente at kunne se i invasionen af Irak 2003, og humanitær intervention, som de fleste formentlig fortsat kan anerkende i tilfældet Libyen 2011. Det er ligeledes med udgangspunkt i de folkeretlige spilleregler, at man kan trække forskellen op mellem en intervention, som søger en ny politisk orden for de intervernerende landes egen skyld, og en intervention, som fører til en ny politisk orden, fordi det er den eneste måde, hvorpå folkerettens humanitære minimumsstandarder kan sikres på længere sigt.

Væltet af sine egne?

Det mest sandsynlige er fortsat, at Gaddafi bliver væltet af sine egne. Kombinationen af militært og politisk pres, hvor Overgangsrådets na-

tionale legitimitet og internationale anerkendelse øges skridt for skridt stiller Gaddafi i en mere og mere umulig situation. Dertil kommer anklagerne om Gaddafis involvering i krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden fra blandt andre ICC. Disse anklager gør det vanskeligt for de interventionskeptiske stater at kræve, at Gaddafis styre respekteres som den suveræne og legitime repræsentant for Libyen.

Om vejen ud af den libyske labyrint bliver lang eller kort er vanskeligt at forudse i skrivende stund, men der er meget på spil, herunder dels hensynet til den libyske befolkning, dels hensynet til den fremtidige enighed om humanitær intervention og militær magtanvendelse som sådan.

Artiklen er afsluttet den 27. juni 2011.

Tonny Brems Knudsen er lektor i international politik ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Mads Dagnis Jensen er ph.d.-stipendiat ved det Europæiske Universitetsinstitut i Firenze.

Litteraturliste kan fås ved henvendelse til brita@udenrigs.dk

Arabiske omvæltninger presser EU's åbne grænser

Michael Seidelin

Schengen-samarbejdet med de åbne grænser mellem flertallet af EU-landene er under angreb. Danmark fører an, og højrepartier i Europa jubler

Politikere fra fem europæiske lande skålede og holdt flotte taler, da de i 1985 markerede en ny etape i det europæiske samarbejde. Nu skulle grænsebommene, symbolet på nationalstaternes Europa, falde. I første omgang skulle bevogtningen ved grænserne lattes, som Frankrig og Tyskland allerede havde besluttet det året før. Men målet var åbne grænser, lød det fra deltagerne i mødet i den romantiske lilleby Schengen i Luxembourg i hjørnet mellem Luxembourg, Frankrig og Vesttyskland.

Symbolikken blev yderligere understreget ved, at mødet mellem de tre lande samt Holland og Belgien fandt sted på en floddamper på Mosel-floden, som løber gennem flere af landene. 'Store europæere' som Frankrigs præsident François Mitterrand, den vesttyske forbundskansler Helmut Kohl og Europa-Kommissionsformand Jacques Delors så afta-

len som et vigtigt led i den europæiske integration, som nåede en foreløbig kulmination fem år senere med Maastricht-traktaten.

I dag er Schengen nærmest et skældsord i flere EU-lande. Omvæltningerne i en række arabiske lande er med til at få Danmark og Frankrig til at indføre skærpede foranstaltninger ved grænserne, Holland indfører særlige regler for tunesere, og partier fra det nationalistiske højre, som i Frankrig, Schweiz og Østrig repræsenterer 20-29 pct. af vælgerne ved de seneste valg og for Frankrigs vedkommende i meningsmålinger, kræver Schengen-aftalen helt afskaffet.

Tilbagetog

EU-forskeren Amandine Crespy fra Université Libre de Bruxelles og Harvard ser i en kommentar i det franske dagblad *Le Monde* et forsøg

på at ribbe dele af det europæiske integrationsmønster op. Og hun peger på, at en svag Europa-Kommission ikke har reageret, når de 'store lande', som hun formulerer det, forsøger at rulle etablerede resultater og regler tilbage.

"Man må stille spørgsmålet, om ankomsten af 25.000 tunesere i Europa virkelig udgør en exceptionel situation, som retfærdiggør suspensionen af fundamentale regler for unionens virke. Under konflikterne i det tidligere Jugoslavien stod Tyskland alene over for en langt større tilstrømning af flygtninge. Tiderne har tilsyneladende ændret sig", skriver Amandine Crespy.

Denne udvikling kommer ikke overraskende – for et er politiske visioner og idealer, noget andet er realiteter og frygt for visse vælgergrupper, når uforudsete begivenheder som det arabiske oprør viser sig.

Som den nu afdøde britiske historiker Tony Judt skriver i sit monumentale værk *Postwar. A History of Europe since 1945* indeholdt aftalen fra 1985 nemlig også et element, som hed styrkelse af deltagerlandenes ydre grænser som kompensation for de åbne grænser indadtil, og ifølge Judt viste dette krav en vis 'provinsialisme'. "Civiliserede europæere kunne overskride grænser – men 'barbarerne' blev meget bestemt holdt tilbage bag dem", skriver Tony Judt, og hans skepsis blev bekræftet i vinteren og foråret 2011.

Vi oplevede ikke alene kravene

om øget grænsekontrol. Ud over dem afviste EU's indenrigs- og justitsministre i juni 2011 Bulgariens og Rumæniens deltagelse i samarbejdet med den begrundelse, at de to landes indsats mod organiseret kriminalitet ikke var tilstrækkelig, og at nødvendige reformer af retsvæsenet endnu ikke var gennemført. Det skete på trods af, at Europa-Parlamentet med stort flertal foreslog optagelsen af de to EU-lande i Schengen-samarbejdet.

Arabisk 'folkevandring'

Andre begivenheder ledte også tanken hen på Tony Judts bemærkninger om åbningen af de europæiske grænser. I Danmark vedtog Folketinget trods advarsler fra Europa-Kommissionen og trods protester og spydige bemærkninger fra nabolande som Tyskland og Sverige sidst i juni at indføre en begrænset grænse- og toldkontrol ved landets ydre grænser, og hele foråret havde især Frankrig krævet en stramning af Schengen-reglerne.

Franskmændene havde allerede taget forskud på eventuelle nye regler ved i marts at indføre en kontrol af rejsende mellem Italien og Frankrig på grænsen mellem Menton på den franske del af Côte d'Azur og Ventimiglia i Italien.

Baggrunden var revolutionerne på den anden side af Middelhavet. Den italienske regering frygtede en 'flodbølge' af illegale indvandrere

og flygtninge fra især Tunesien efter omvæltningerne i landet ved årsskiftet og den efterfølgende forværring af landets økonomi.

På et tidspunkt talte den franske regering om 15.000 mulige indvandrere, som ville forsøge at nå Frankrig fra Italien. For de illegale indvandrere, der med fare for deres liv krydsede Middelhavet i alt fra trawlere til primitive motorbåde, ønskede stort set alle at komme videre fra Italien til Frankrig, Belgien, Holland og Tyskland.

Det var muligt, for Italien giver asylansøgere og illegale indvandrere midlertidige opholdstilladelser for ikke at samle udlændingene sammen i store lejre i længere tid ad gangen. Og i realiteten kan asylansøgere og illegale indvandrere bevæge sig frit videre få dage efter ankomsten til Italien.

Men invasionen af 'bibelske dimensioner', som Italiens indenrigsminister Roberto Maroni fra det indvandrerfjendske autonomistparti Lega Nord kaldte 'den arabiske folkevandring', udeblev.

Mellem januar og maj 2011 kom omkring 25.000 indvandrere, flygtninge og asylansøgere til Italien. Umiddelbart så billederne fra øen Lampedusa, hvor de fleste kom i land, dramatiske ud. Men italienerne fik hurtigt etableret optagelseslejre i det sydlige Italien, og i april og maj blev illegale indvandrere og i stigende grad flygtninge fra krigshandlingerne i Libyen sejlet fra

Lampedusa og Sicilien til Genoa og andre norditalienske havnebyer.

Italien viste sig altså at være i stand til at opsuge denne indvandring, hvilket eksperter, repræsentanter for humanitære organisationer og kommentatorer i månedsvis havde hævdet var muligt.

Kommentatoren Piero Ignazi mindede fx i ugemagasinet *l'Espresso* 21. april 2011 om, at alene Tunesien har modtaget over 200.000 flygtninge fra Libyen, og at mindre EU-lande som Grækenland, Belgien og Holland forholdsmæssigt modtager langt flere end Italien. "Regeringen beskylder EU for at lade Italien stå alene over for indvandrerne. Men den gjorde ikke noget, da Grækenland, Sverige og Tyskland skulle tage imod endnu flere", skrev Piero Ignazi, hvis dom over regeringen var hård: "Også i dette spørgsmål har den italienske regering formået at forringe vores i forvejen ikke strålende internationale anseelse".

Pandoras æske

I hele dette forløb anklagede Italien EU for ikke at tage højde for 'frontlinjestaternes' problemer. Men et andet Middelhavsland, Spanien, klagede ikke, og flertallet i EU var imod at åbne den Pandoras æske, som hedder EU's flygtninge- og indvandrerpolitik. Den har været svær at få på plads, den er stadig ufuldstændig og en række lande, herunder Danmark, står udenfor.

“Hvis man kan forbedre Schengen-systemet, så er det godt og så skal man gøre det. Men rejsefriheden i Europa er et så vigtigt resultat, at det ikke bør genforhandles”, lød det fra den tyske udenrigsminister Guido Westerwelle i april, og han var ligeså fast, da han i juni modtog udenrigsminister Lene Espersen (K) i Berlin, da hun forsøgte at vinde forståelse for den danske beslutning om at styrke grænsekontrollen.

Guido Westerwelles reaktion afspejler bekymringen i Bruxelles og flere EU-hovedstæder, for situationen kan hurtigt komme ud af kontrol.

I begyndelsen af marts skærpede Frankrig som nævnt bevogtningen af grænsen mellem Ventimiglia i Italien og Menton i Frankrig for at hindre nordafrikanere i at overskride grænsen. Bl.a. stoppede politiet tog umiddelbart inden ankomsten til Menton, og udlændinge uden gyldige papirer blev ført ud af toget og midlertidigt anbragt i såkaldte ‘tilbageholdelsescentre’, indtil flertallet blev sendt tilbage til Italien.

Ifølge Italien skabte Frankrig hindringer for den fri bevægelighed ved grænsen, hvilket er i strid med Schengen. Franskmændene derimod pegede på bestemmelser i traktaten, som åbner for en begrænset kontrol i exceptionelle tilfælde, og Europa-Kommissionen accepterede denne forklaring samtidig med, at Frankrig med præsident Nicolas Sarkozys ord ønskede forhand-

linger om ‘fleksibilitet’ i aftalen.

Et møde mellem regeringschef Silvio Berlusconi og Nicolas Sarkozy lagde en dæmper på stridighederne med en udtalelse om, at begge lande ønsker ændringer i samarbejdet, og de fik hurtigt støtte fra Tyskland, Holland, Finland og Østrig, der ligesom nu Danmark kræver ret til at genetablere kontrollen ved EU’s indre grænser i særlige situationer.

Den franske reaktion kom efter en stribe politiske markeringer fra præsidentens side, som alle handlede om nødvendigheden af at hindre ‘ukontrolleret’ indvandring, sideløbende med kampagner fra præsidentens parti, Union pour la Majorité Présidentielle, mod den ifølge præsidenten stadig mere massive tilstedeværelse af romaer fra Balkanlandene i Frankrig.

De faldt også sammen med offentliggørelsen af meningsmålinger som viste, at det fremmedfjendske parti Front Nationals nye leder, Marine Le Pen, stod til at samle 20-22 pct. af vælgere i første omgang af præsidentvalget i april-maj 2012.

DF går i spidsen

Sagen er nemlig, at Schengen-debatte overalt i Europa er drevet frem af partier, som tilhører det nationalistiske højre.

Det var tilfældet i Danmark, hvor Dansk Folkeparti stillede krav om øget grænsekontrol som den politiske betaling for at støtte regeringens

økonomiske program. En række politiske kommentatorer pegede på, at Dansk Folkeparti valgte at hive et sikkert kort som kombinationen af EU-modstand, frygt for indvandring og grænseoverskridende kriminalitet frem i en situation, hvor indrømmelser til regeringen omkring efterlønnen havde stillet partiet i en vanskelig situation. Måske derfor var Dansk Folkeparti tilfreds, da aftalen med regeringen var i hus.

“Ude i vores bagland vil man helt sikkert kunne se lignende reaktioner. Faktisk var der en i partiet, der tidligere i dag sagde til mig, at dette her er på linje med dengang, der blev stemt nej til euro'en i 2000. Det er to sider af samme sag, nemlig kampen for at nationalstaten gerne må have nogle egne kendetegn, og at de ikke bliver helt udviskede i ‘Europas Forenede Stater’, lød det fra Kristian Thulesen Dahl fra partiets ledelse.

Front National i Frankrig var også begejstret. Partiet reagerede meget hurtigt på den danske regerings tanker om en styrkelse af grænsekontrollen i form af en udtalelse fra partileder Marine Le Pen.

“Marine Le Pen, formand for Front National, hilser den danske regerings beslutning om at genoprette kontrollen ved landets faste og maritime grænser. Stillet over for tilstrømningen af tunesiske og libyske udvandrere forsvarer Danmark blot landets legitime, nationale interesser”.

I udtalelsen understreger Marine

Le Pen, hvis parti oplever en stærk tilstrømning af medlemmer efter valget af hende til partileder i januar, at Danmarks holdning “er i stærk modstrid med Nicolas Sarkozy-regeringens snik-snak og totale passivitet... På længere sigt er den eneste mulighed at forlade Schengen”.

Partiets generalsekretær, Steeve Briois, så også store perspektiver i det danske initiativ.

“Det er meget afgørende, at Danmark nu rejser spørgsmålet. Det vil hjælpe andre til for alvor at sætte problemet med de åbne grænser på dagsordenen”, sagde han til *Politiken*.

De samme toner lyder i Schweiz. Landet står uden for EU, men det deltager i Schengen-samarbejdet, og det skal være slut nu, mener Toni Brunner, formand for Det Schweiziske Folkeparti, SVP, som ved valget i 2007 fik 29 pct. af stemmerne.

“Det er på høje tid, at SVP indleder kampen for at genvinde kontrollen med indvandringen og begrænse tilstrømningen af udlændinge”, sagde Toni Brunner.

Tidligere på året forlangte partiet en genforhandling af Schengen-traktaten. “Hvis en ‘opting out’ efter irsk og britisk model ikke er mulig, skal Schweiz opsige aftalen”, lyder det i en udtalelse fra partiet, som i stadig højere grad sætter dagsordenen i Schweiz.

I Holland var meldingen fra Geert Wilders Frihedsparti, der som Dansk Folkeparti er parlamentarisk grund-

lag for en borgerlig regering, ligeså klar:

“Vi er meget enige med Dansk Folkeparti i, at grænsekontrollen skal styrkes. Derfor er den danske aftale godt nyt: Jo mere, der skubbes på, jo bedre. Vi har bedt regeringen her om at sige klart i EU, at der bør skabes mulighed for mere grænsekontrol inden for Schengen”, sagde partiets indvandringsordfører, Sietse Fritsma, til *Politiken*, og Holland er allerede ved at styrke bevogtningen umiddelbart bag grænsen.

Lignende toner lød fra Frihedspartiet i Østrig, der ifølge flere meningsmålinger ligger til at blive landets største parti ved næste valg.

“Vi har hilst den danske beslutning om genindførelse af grænsekontrol og delvis suspendering af Schengen-aftalen velkommen”, udtalte Karl-Heinz Grünsteidl, der sidder i den østrigske nationalforsamling for Frihedspartiet, FPÖ, i samme artikel i *Politiken*.

I Italien var situationen speciel. For normalt er det indvandrerfjendske parti Lega Nord, der deltager i den italienske regering, skeptisk over for åbne grænser og alt, hvad der kan lette indvandreres muligheder for at bevæge sig.

Men lige nu har partiet det svært, mener den politiske kommentator, historikeren Paolo Borioni.

“Det hænger sammen med, at Italiens vigtigste grænse udadtil er en meget lang kyststrækning”, forklarer han. Mange indvandrere og flygt-

ninge kommer ind ad den vej, og mange vil videre til Frankrig, Tyskland og Nordeuropa. Italien ønsker ikke at beholde dem.

Men generelt er billedet klart. Højrenationalistiske partier i Europa har blæst til modstand mod de åbne grænser, og det bliver et tema i deres valgkampe.

Krise eller ‘as usual’?

Spørgsmålet er så, om vælgerne er med? De første meningsmålinger i Danmark tyder ikke på det. Ifølge markante borgerlige skikkelser som tidligere udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen og tidligere forsvarsminister Hans Engell har både Dansk Folkeparti og regeringen skudt sig selv i foden med et initiativ, der kalder på en blanding af indignerede og spydige kommentarer fra to af vores vigtigste økonomiske og politiske partnere, Tyskland og Sverige.

Men de nationalistiske højrepartier har lagt et nyt redskab i deres politiske værktøjskasse, og de kan i de kommende måneder og år skrue op og ned for Schengen-retorikken og kritikken af EU i takt med de øjeblikkelige politiske behov og konjunkturer.

I forvejen har EU det svært i disse år. En gennemgående klagesang handler om, at fortidens store ledere som Jacques Delors, François Mitterrand, Helmut Schmidt og Helmut Kohl er afløst af mænd og kvinder uden visioner for Europa. Især

forbundskansler Angela Merkel står for skud pga. hendes tøvende håndtering af først finanskrisen i 2009-2010 og så den græske krise i 2011.

Historikeren Timothy Garton Ash tegnede det op på denne måde i en kommentar i dagbladet *The Guardian* 15. juni i år.

Det er ikke kun krise i eurozonen, skrev han med henvisning til EU-landenes mildt sagt vaklende og usikre politik i forhold til den græske (og i mindre omfang andre EU-landes) gældskrise og desperate forsøg på at undgå total økonomisk fallit.

“Hvert af EU's større projekter falder fra hinanden. Frankrig og Italien antyder, at gennemførelsen af Schengen-området uden grænsekontrol skal opgives – blot fordi nogle få tusinde mennesker fra det urolige Nordafrika er flygtet til den italienske ø Lampedusa. Mange europæiske lande er allerede nu paniske over integrationen af indvandre-re og mennesker med indvandrerbaggrund, specielt når det drejer sig om muslimer. Den angst er skærpet af det arabiske forår.

Solidaritet og social retfærdighed – centrale værdier i det europæiske projekt efter 1945 – er i tilbagegang næsten overalt som resultatet af voksende ulighed og besparelser, som skal nedskære den offentlige gæld”, skrev Timothy Garton Ash .

Daniel Cohn-Bendit, gruppeformand for De Grønne i Europa-Parlamentet, taler om et forsøg på at

ribbe den europæiske integration fra hinanden, som det ifølge ham allerede skete i forbindelse med de seneste udvidelser af EU. “Man lavede særlige beskyttelsesforanstaltninger, fordi man var bange for den polske blikkenslager, og nu foreslår man nye, fordi man ikke vil have flygtninge. Men man bør netop møde dette problem med solidaritet”, siger han i et interview med nyhedsbureauet AFP.

Schengen anarki

I et såkaldt Policy Brief taler forskerne Thomas Gammeltoft-Hansen og Julie Herschend Christoffersen fra DIIS, Dansk Institut for Internationale Studier, for “en voksende bekymring for ‘Schengen-anarki’ i resten af Europa” med henvisning til genetableringen af en vis form for kontrol ved den dansk-tyske grænse og Øresundsforbindelsen. Men de minder samtidig om, at EU-Domstolen har fuld kompetence i Schengen-sager. Det betyder, at domstolen skal afgøre, i hvilket omfang medlemsstater kan indføre særlige regler.

Der er altså en vis grænse for ‘anarkiet’, men de politiske signaler, som bl.a. Daniel Cohn-Bendit taler om, skaber en vis tillid til medlemslandenes vilje til at sikre fortsat integration i situationer, hvor de af indenrigspolitiske grunde ønsker at føre visse kompetencer tilbage til medlemslandene.

TEMA: ARABISK OPBRUD

Herover for står den skole af EU-politikere og EU-forskere, som hæfter sig ved unionens evne til i vanskelige tider at overvinde konflikter og vanskeligheder. Professor Peter Nedergaard svarede i *Politiken* 17. juni 2011 således på spørgsmålet, om det europæiske samarbejde er i krise:

“Nej. Det europæiske samarbejde er utrolig solidt, og det kan holde til meget. De diskussioner, vi ser internt i EU i øjeblikket, er også et tegn på modenhed og på, at man – ligesom man gør i andre tætte samarbejder – har en diskussion mellem centret og delstaterne. EU er på vej til at blive en slags Europas Forenede Stater – jeg kalder det somme tider Europas Halvforenede Stater”.

“Men EU er og har altid været en mester i at tackle problemer. Man siger, at EU går fra krise til krise. Det er, fordi det er et samarbejde, hvor man er i stand til at løse problemerne. Ellers havde man ikke brugt topmøde efter topmøde på at diskutere disse. Det har man selvfølgelig gjort, fordi man har en forventning om, at vi i det her forum rent faktisk kan løse kriserne. EU er en eminent god kriseløsningsmekanisme”.

Michael Seidelin er Europakorrespondent på Politiken og forfatter til flere bøger om europæisk og amerikansk politik, herunder 'Den stenede vej mod unionen' 2004, og 'Det Hvide Hus og magten i USA' 2008.

USA's doktrin: Liberalisme via engagement?

*Mads Dagnis Jensen &
Tonny Brems Knudsen*

Folkelige krav om demokratiske forandringer for tjener ifølge den amerikanske præsident altid støtte fra USA; men støtten vil variere fra situation til situation afhængig af, om der kan opnås enighed internationalt

Det arabiske forår udgør en kolossal udfordring for amerikansk udenrigspolitik. De fleste iagttagere mener, at præsident Barack Obama ikke har leveret et passende svar på denne udfordring. Tilbage i marts 2011 blev præsident Obama beskyldt for at mangle en doktrin for magtanvendelse i Libyen. Senere har kritikere beklaget sig over, at præsident Obamas generelle udenrigspolitik i forhold til opstandene i den arabiske verden er for uklar og derfor kun kan karakteriseres som 'en halv doktrin', sådan som man kunne læse det i *New York Times* den 21. maj 2011. Samtidig bliver præsidenten kritiseret for at binde sig til idealistiske principper, som igen og igen vil sætte ham på prøve i den

kommende tid. Men har iagttagerne ret i deres kritik? Kun delvist. Kigger man på Obamas omdiskuterede tale om Libyen, som han holdt den 27. marts og Mellemøsten-talen fra den 19. maj i år, skitserer han en pragmatisk tilgang, hvor USA vil undersøge hver enkel situation individuelt, men ud fra en overordnet strategi.

Nærmere bestemt skal Obamas politik siden begyndelsen af det arabiske forår ses som et forsøg på at finde en gylden middelvej mellem, hvad Georg Sørensen har kaldt *liberalisme via tvang* (liberalism of imposition) og *liberalisme via tilbageholdenhed* (liberalism of restraint). Mellempositionen er et forsøg på at undgå tidligere amerikanske administratio-

ners udenrigspolitiske fejltagelser.

Liberalisme via tvang var, hvad præsident George Bush junior forsøgte med krigen i Irak og Afghanistan efter 11. september. Det førte umiddelbart til høje omkostninger og skuffende resultater. Efter Obama overtog magten i Det Hvide Hus valgte han at skifte strategi til *liberalisme via tilbageholdenhed*. Strategien indebærer, at USA bør være i stand til at samarbejde med alle, hvilket blandt andet fremgik af Obamas Kairo-tale fra 2009. Denne strategi blev anvendt i de første måneder af det arabiske forår. Her støttede USA krav om demokratiske reformer, men ikke at de autoritære regimer skulle afvikles. Denne forsigtige strategi holdt dog ikke ret længe: Den amerikanske offentlighed kunne ikke holde til at se unge demonstranter blive slået af de autoritære regimer.

Derfor skiftede Obama til en ny strategi, der blandt andet bygger på diplomatisk pres og indirekte magtanvendelse. Strategien viste sig særlig nyttig til at undgå blodsudgydelser og bane vejen for forandringer i Egypten. Den indirekte magt blev udøvet ved at støtte ændringer af regimet indefra igennem påvirkning af det egyptiske militærkorps, som USA har tætte forbindelser til. Vi kalder denne *via media* position '*liberalisme via engagement*'.

Under de specifikke omstændigheder i Tunesien og særligt i Egypten undgik USA med denne strategi at falde i de klassiske udenrigspolitiske

fælder. USA blev ikke klandret for at være en interventionistisk supermagt, der udøver værdisuperiorisme, som præsident Bush junior fik skudt i skoene, da han valgte *liberalisme via tvang*. Samtidigt undgik man at falde i den anden fælde; den som præsident Clinton havnede i, da han benyttede *liberalisme via tilbageholdenhed* i de første år af sin præsidentperiode. Her blev USA beskyldt for ikke at gribe ind, da det virkelig gjaldt i ex-Jugoslavien og Rwanda. Det kostede troværdighed på den globale scene.

I sin tale den 19. maj 2011 sidestillede Obama stabilitet i Mellemøsten og Nordafrika med støtte til selvbestemmelse for befolkningerne i regionen. Folkelige krav om demokratiske forandringer fortjener ifølge præsidenten altid støtte fra USA.

Det er *liberalisme via engagement* i dens grundessens. Men støtten vil variere fra situation til situation afhængigt af, om der kan opnås enighed internationalt. Som eksempler på denne differentierede strategi kan nævnes økonomisk bistand til lande, der er på rette spor som Egypten og Tunesien; kritisk dialog med partnere som fx Bahrain; isolation af undertrykkende regimer som Syrien; og humanitær intervention i lande med overgreb og truende massakrer såsom Libyen. Denne differentierede og pragmatiske tilgang bygger på principper, der kombinerer USA's langsigtede sikkerhedspolitiske interesser i stabilitet med landets forpligtelse til at vise moralsk

lederskab i verden. Men politisk engagement i den brede udenrigspolitik er én ting. Principper for anvendelse af magt en helt anden. Magtanvendelse var den ultimative reaktion på forbrydelserne i Libyen, og muligheden for brug af magt er afgørende for enhver amerikansk administration. Så hvad er Obamas forslag til en doktrin for magtanvendelse, som kan undslippe de faldgrupper, der er forbundet med *liberalisme via tvang* og *liberalisme via tilbageholdenhed*?

At dømme ud fra Libyen-talen fra 27. marts 2011 og Mellemøsten-talen fra 19. maj 2011, har præsident Obama lagt sig fast på følgende syv principper.

Obamas syv principper

For det første skal militære operationer være den sidste udvej, efter at diplomatiske og politiske muligheder er udtømte. I Libyen frelste den humanitære intervention fra luften efter alt at dømme Benghazi og andre byer fra massakrer og forbrydelser mod menneskeheden. Her var anvendelse af militære operationer vitterlig *den* sidste udvej.

For det andet skal der være et internationalt mandat, når USA anvender magt med 'fællesskabets interesse' for øje. I praksis betyder det et mandat fra FN's Sikkerhedsråd. Hermed sikres legalitet og dermed også legitimitet. Det gør det svært for skeptiske stormagter som Kina og Rusland at hævde, at USA og Ve-

sten træder uden for rammerne af international ret og gennemtrumfer egne værdier og interesser. USA blev kritiseret for manglende mandat i forbindelse med invasionen i Irak i 2003. Det er noget den nuværende administration vil gøre meget for at undgå. Det har vi bl.a. set i forbindelse med Libyen, hvor FN's Sikkerhedsråds tilladelse til magtanvendelse (resolution 1973) var en forudsætning for amerikansk engagement. Ulempen er selvfølgelig, at et eller flere vedholdende veto(er) i Sikkerhedsrådet kan tvinge USA til uønsket tilbageholdenhed. Det har været problemet i Syrien.

For det tredje skal det være med regional støtte, hvis USA skal engagere sig i regionale konflikter. Det betyder politiske og måske endda militære partnerskaber med organisationer som Den Afrikanske Union, Den Arabiske Liga og ECOWAS (det Økonomiske Fællesskab af Vestafrikanske Stater). Regionalt ejerskab er, hvad den tredje verden og de stadig mere betydningsfulde stormagter som Kina, Indien, Brasilien, Sydafrika og Rusland har opfordret til siden begyndelsen af 1990'erne. Og regionalt ejerskab er et effektivt forsvar mod anklager om ulovlig magtanvendelse og imperialism. Da Den Arabiske Liga opfordrede FN til at støtte en humanitær intervention i Libyen, var det praktisk talt umuligt for suverænitets-høgene Kina og Rusland at modsætte sig et sådant skridt i FN's Sikkerhedsråd. Der var

tale om et diplomatisk mesterstykke af Frankrig, Storbritannien og USA og et skridt, der banede vejen for et liberalt engagement.

For det fjerde skal der være en rimelig chance for at gøre en forskel. Obama var meget klar på dette punkt i sin tale om Libyen. I Libyen var der en rimelig chance for at redde Benghazi fra en massakre, der kunne være endt lige så galt som den i Srebrenica i 1995. Desuden mente Obama, at en begrænset humanitær intervention kunne gøre forskellen mellem fremdrift eller tilbageslag i Tunesien og Egypten og mere generelt i forhold til hele den demokratiske opvågningen i den arabiske verden.

Intervention skal med andre ord have en fair chance for at gøre mere gavn end skade. Det betyder, at USA og dets allierede skal have de fornødne ressourcer til at kunne gennemføre missionen med succes inden for en overskuelig tidsramme. Ellers taler vi om endeløs krig snarere end om at afslutte krigen. Desuden betyder det, at de politiske og menneskelige resultater, der kan opnås, skal være betydelige for at retfærdiggøre de uundgåelige omkostninger ved militær intervention. Med andre ord bygger *liberalisme via engagement* på et forsigtigheds- og proportionalitetsprincip.

For det femte skal USA have en troværdig exit-strategi, som fx overdragelse af ansvaret til FN, NATO eller regionale organisationer for at undgå fastlåsning og anklager om

imperialisme. Men overdragelse af ansvar er ikke det samme som 'mission completed'. Det ses med al tydelighed i Libyen, hvor overdragelsen til NATO blev fulgt af umiddelbare militære fremskridt for Gaddafi og derefter langvarig politisk dødvande.

For det sjette skal besættelse og forfatningsmæssigt diktat undgås. Landene skal i så høj grad som muligt selv styre transitionen til demokrati og indføre en forfatning, som passer til dem. Imidlertid kan økonomiske incitamenter anvendes i form af bistand og gunstige handelsaftaler til at støtte overgangen til et liberalt demokrati. Det er en af lærerne fra krigen i Irak og Afghanistan.

For det syvende skal interventionen gennemføres kollektivt. Det betyder, at der skal være en byrdedeling, som præsident Obama har krævet i forhold til Libyen. Men byrdedeling må aldrig blive en erstatning for lederskab. Og der har været for lidt lederskab i Libyen, siden NATO overtog, og USA og Frankrig tog et skridt tilbage. Med andre ord er der en fare for, at *liberalisme via engagement* forvandler sig til *liberalisme via tilbageholdenhed*, hvis der ikke er tilstrækkelig med lederskab.

I modsætning til hvad mange iagttagere hævder, viser de syv principper, som kan identificeres i Obamas Libyen- og Mellemøsten-taler, at præsidenten har en god idé om, hvornår og hvordan han vil overveje at bruge magt. Men kritikerne har ret i, at implementeringen af doktrinen

endnu ikke har været klar og principiel nok hverken i Libyen eller Syrien. En supermagt som USA skal have en fast og forudsigelig hånd, når det kommer til udenrigspolitik. Med hensyn til Libyen vil Gaddafi næppe opgive magten medmindre det politiske pres også understøttes af et stærkt militært pres. Her er der behov for, at USA udviser lederskab.

Dilemmaet Syrien

Hvad angår Syrien, er præsident Obama tilbage i det gamle dilemma mellem tvang og tilbageholdenhed. Det er usandsynligt, at de vestlige magter vil gennemføre en ny humanitær intervention, samtidigt med at de er engageret i Libyen. Det er også usandsynligt, at medlemmerne af FN's Sikkerhedsråd kan blive enige om at bakke op om en intervention – medmindre en omfattende massakre, som den i Hama i 1982, er nært forestående eller en realitet.

USA og resten af den vestlige verden har dog andre muligheder for engagement. Anvendelsen af militær magt bør ikke være kategorisk udelukket. Det vil være at give præsident Assad *carte blanche* til at fortsætte den brutale fremfærd. Et logisk skridt kunne desuden være at benytte samme arsenal af sanktioner, som FN's Sikkerhedsråd autoriserede i resolution 1970 vedrørende Libyen, før det endte med militær intervention, nemlig: våbenembargo, begrænsninger af bevægelser for regimets top; indefrys-

ning af styrets midler på udenlandske konti og henvisning af forbrydelser mod menneskeheden til Den Internationale Straffedomstol i Haag.

I sin Mellemøsten-tale den 19. maj 2011 pegede Obama på total international isolation af Syrien som en mulighed. Men dette skridt er udeblevet trods fortsat voldsom brutalitet over for den syriske befolkning. Situationen i Syrien understreger med al tydelighed, at *liberalisme via engagement* ikke er en problemfri doktrin. Manglende vilje og enighed kan reducere strategien til defensiv realpolitik eller pragmatisme.

Imidlertid er det for let for iagttagere at pege på de dilemmaer og faldgruber, der er forbundet med *liberalisme via engagement*. Enhver amerikansk præsident, der undlader at forfølge den unikke historiske mulighed for langsigtede ændringer i Mellemøsten og Nordafrika, som det arabiske forår repræsenterer, fortjener en langt hårdere kritik end den, der fejler i forsøget på at gennemføre en sådan doktrin.

Artiklen er afsluttet den 27. juni 2011.

Mads Dagnis Jensen er ph.d.-stipendiat ved det Europæiske Universitetsinstitut i Firenze.

Tonny Brems Knudsen er lektor i international politik ved Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Litteraturlisten fås ved henvendelse til brita@udenrigs.dk

Obamas udfordringer

Steffen Gram

Obama har leveret varen med fangsten af Osama bin Laden, men kan han også levere, når det gælder økonomien?

Solen skinnede fra Floridas skyfri himmel. Bilen gled gennem Fort Myers, over broen og de to dæmninger mod Sanibel og Captiva Island i Den Mexicanske Golf. Et drømme-sted for fiskere, naturelskere og turister! Palmer i endeløse rækker langs vejene. Violette blomster overalt. Bag den tropiske bevoksning ligger hoteller, lave blokke med ferieboliger, tennisbaner, golfbaner og swimmingpools.

I en forretning blev jeg hilst med det sædvanlige "How are you today?". "I'm good," svarede jeg. "How can't you be good down here?" replicerede ekspedienten.

Og Florida er et paradys – havde det ikke været for skoven af 'for sale'-skilte! For Florida er mere eller mindre til salg! Tre år efter boligmarkedets sammenbrud og finansverdenens flirt med den totale kollaps er pensionisternes og turisternes Florida i krise.

Boligejere har sendt boliger på tvangsauktion i hundredtusindvis.

Floridas arbejdsløshed var 12 procent ved årsskiftet og 10,6 procent i maj, dvs. over det nationale gennemsnit på 9,2 procent – når vi er venlige. USA's reelle arbejdsløshed er nærmere de 16 procent, når alle uden arbejde, der gerne vil i arbejde, er talt med.

Guvernøren, Tea Party- og erhvervsmanden uden politisk erfaring Rick Scott, blev valgt i november til at rydde op i statens finansielle kaos, efter en bitter valgkamp, der splittede det Republikanske Parti. I dag er hans 'approval-rating' styrtet til bare 22 procent blandt vælgere, der ser besparelsernes grønthøster køre hen over deres samfund.

Floridas budget stammer primært fra ejendomsskatter. Man da ejendomsmarkedet kollapsede, styrtede skatteprovenuet – og statens indtægter! Nu prøver Rick Scott at spare staten ud af et budgetunderskud på 3,6 milliarder dollar ved at skære i offentlige ydelser – fra medicare, over fængselsvæsenet, til skoler – i et

af de mest konservative budgetter i USA.

Forbitrede vælgere

Vælgerne er forbitrede. De mister deres boliger og deres job, specielt når det offentlige skærer. Og med jobbet ryger ofte sygesikringen. Den offentlige arbejdsløshedsunderstøttelse varer 26 uger med et maksimumbeløb på 275 dollar om ugen – eller små 6.000 kroner om måneden. Det kan man ikke leve for – slet ikke familier, der skal afdrage på boliglån, betale lægeregninger eller sende børn på college. Og Scott prøver at få reduceret perioden for understøttelse til 12 uger. Og turen gennem Fort Myers fortæller hele historien – tomme forretninger, halvfærdige indkøbscentre, flotte hvælvede indkørsler til nye boligkvarterer, der aldrig er blevet færdige.

Oppe i det køligere nord, i Minnesota, hjemsted for normalt rationelle efterkommere af skandinaviske og nordeuropæiske immigranter, der gerne praler af deres effektive styring af staten, deroppe lukkede det offentlige ganske enkelt fredag d. 1. juli. 20.000 offentlige ansatte stod uden job og løn.

Offentlige kontorer og nationalparker blev lukket. En dommer besluttede, at kun essentielle offentlige funktioner kan holdes kørende – det vil sige alt, hvad der vedrører offentlig sikkerhed, en række velfærdsprogrammer, pleje af beboere i of-

fentlige institutioner og af indsatte i statsfængsler og helt nødvendige administrative offentlige funktioner.

Da Minnesotas vælgere gik til valg i november sidste år, stemte de for første gang i 40 år et republikansk flertal ind i Minnesotas Kongres – men valgte samtidig en demokratisk guvernør, Mark Dayton.

Dayton og det republikanske flertal i Kongressen stod med en overvældende opgave – at lukke under skuddet på fem milliarder dollar i statens budget. De har forhandlet lige siden – og nåede frem til et toårigt budget, hvor guvernør Dayton foreslog offentlige udgifter på 35,8 milliarder dollar over de næste to år, mod republikanernes 34 milliarder.

Men fordelingen og finansieringen af budgettet skilte parterne. Demokraten Mark Dayton ville blandt andet hæve skatterne for Minnesotas to procent rigeste. Republikanerne ville spare sig ud af problemerne.

National debat

Tonen og holdningerne i debatten er identiske med den nationale debat. “Jeg kan ikke acceptere at Minnesota, hvor borgere med handicap får skåret i den tid, hvor de får pleje ..., så millionærer ikke behøver betale en dollar mere i skat”, erklærede guvernør Mark Dayton.

Republikanerne erklærede, at de havde arbejdet på at imødekomme guvernøren. “Desværre har guvernør Dayton valgt at prioritere sin sti-

BAGGRUND

ve beskat-og-spender-ideologi snare end at prioritere borgernes interesser”, erklærede republikanernes Amy Koch, præsident for Senatet.

Krisen og debatterne ude i de amerikanske stater er den scene, præsident Barack Obama optræder på. Konfrontationen mellem demokrater og republikanere i Washington er en afspejling af, hvad der sker ude i landet. Og det er vælgerne landet over, der – med afsæt i deres lokale situationer – vælger deres politikere og præsidenten. Det gør de igen til november næste år, hvor det bliver afgjort, om republikanerne når deres mål – at gøre præsident Obama til en fire-års-præsident.

Der er stater med stærke demokratiske traditioner. Andre med stærke republikanske. Og der er sving-stater – hvor hverken demokrater, republikanere eller en specifik præsident-kandidat kan sige: Det er min stat. Den vinder jeg!

Minnesota har tradition som demokratisk stat, der dog blev brudt ved sidste midtvejsvalg, hvor republikanerne som nævnt fik flertal i den lokale Kongres for første gang i 40 år. Men Florida er en svingstat. Derfor er Floridas krise Obamas krise. Obama har brug for Florida. Han skal meget gerne vinde Florida, hvis han skal have fire år mere i Det Hvide Hus.

I Florida – som i resten af USA – ved de godt, at Obama ikke har skabt krisen. Men de ved også, at de ikke har fået det meget bedre, siden

han blev præsident. Og i november sidste år sendte vælgerne landet over Obama og demokraterne en advarsel ved midtvejsvalget til Kongressen i Washington. Demokraterne fik smæk og tabte flertallet i Repræsentanternes Hus – bare to år efter Obamas sejr i 2008, hvor kommentatorer talte om ‘demokraternes tidsalder’ årtier frem!

Et var, at det republikanske højre og Tea Party-bevægelsen stemte nej til Obama. Noget andet, at venstre-fløjen var skuffet over Obama. Det værste for Obama og hans demokrater var, at det politiske centrum, ‘the Independents’, der afgør præsidentvalgene, stemte nej til demokraterne og til Obama.

De uafhængige demonstrerede, at de havde mistet tilliden til deres intellektuelle præsident, der tilsyneladende hverken havde ‘the guts for the political fight’ eller evnen til at ‘lede’. “He is leading from behind”, som kritikerne sagde – og siger.

De ville have resultater. I stedet havde de fået politisk konfrontation, demokratisk arrogance og resultater, der var svære et få øje på.

Præsident Obama havde gennemført en række reformer – redningspakken til bilindustrien, en gennemgribende finansreform, sin ikke særligt populære sundhedsreform, sine hjælpepakker, der skulle forhindre et frit økonomisk fald!

Men han havde solgt sine reformer skidt og havde overladt initiativer og de politiske forhandlinger til

politikere i Kongressen. Det følte, som om Obama havde berøringsangst over for det politiske slagsmål.

Vælgernes straf

Obama kaldte vælgernes straf en 'shellacking' – en øretæve!

For første gang siden midtvejsvalget i 1982 fik republikanerne flere kvindelige stemmer end mandlige! Ikke siden midtvejsvalget i 1982 stemte så mange katolikker, uafhængige og vælgere over 60 på republikanerne.

Vælgerne under 30 var eneste vælgergruppe opgjort efter alder, der stemte demokratisk – men de udgjorde kun 11 procent af de vælgere, der stemte! Minoriteterne stemte stadig for demokraterne – asiaterne, latinoerne, sorte i overvældende tal, bøsser og lesbiske – men de hvide stemte først og fremmest republikansk. Obama og hans demokratiske flertal i Kongressens to kamre havde ikke bare optrådt arrogant. De havde ikke leveret de kompromiser og resultater, Obama havde lovet! Så vælgerne gav Repræsentanternes Hus til republikanerne. Republikanerne vandt 62 pladser. I Senatet skrumpede demokraternes flertal til et enkelt medlem og to ikke altid trofaste løsgængere!

Republikanerne jubede. Obama erkendte demokraternes nederlag – og skiftede taktik! Seks uger efter midtvejsvalgets nederlag, havde han forhandlet tre store reformer igen-

nem, før republikanerne kunne tage deres sejr i besiddelse i Repræsentanternes Hus.

Han havde forhandlet et skattekompromis igennem med republikanerne, der tilmed var en maskeret hjælpepakke. Han sikrede Senatets godkendelse af START-aftalen (den strategiske atomnedrustningsaftale) med russerne. Og han fik 'don't ask, don't tell'-lovgivningen fra Clinton-tiden, der gjorde det muligt for bøsser og lesbiske at tjene i militæret, såfremt de holdt deres seksualitet skjult, afviklet i Senatet og vedtaget en ny lov, hvor alle amerikanere kan tjene i militæret, også åbenlyst homoseksuelle.

Han havde indfriet et gammelt valgløfte og signaleret, at han stadig satsede på menneskerettigheder – trods sit tilbagetog i spørgsmålet om lukningen af Guantanamo!

Barack Obama havde demonstreret den politiske handlekraft, hans tilhængere og amerikanerne havde savnet. Men – det er mere end et halvt år siden!

Siden den nye Kongres blev taget i ed i januar, har Kongressen – og lovgivningsarbejdet – været nærmest lammet, og Obamas hjemlige dagsorden ser ud til at være gået i stå.

De positive økonomiske tendenser fra sidste kvartal i 2010 og første i 2011 er gået i stå. Amerikanerne er bekymrede, optimismen tonet ned og troen på at man kan arbejde sig ud af problemerne på sædvanlig amerikansk vis, forsvundet.

Der skal noget mere og andet til – noget større. Spørgsmålet er bare, hvem skal lede vejen – hvis politikerne ikke kan eller vil?

Eller som kommentatoren Thomas Friedman formulerede det i *New York Times* i juni: “There is something crazy about what is going on in our country today. Our fiscal conditions continues to be on an unsustainable path..... unemployment is creeping upward and basically our two parties are telling us that they will not make the reforms that we know are necessary because it would involve too much pain and could imperil their chances of winning the presidency in 2012”.

Valget i 2012

Det politiske spil handler fra nu af om valget i 2012. Bliver Barack Obama en ‘one-term-president’, eller sikrer han sig genvalg som USA’s historiske første sorte præsident?

Barack Obama er en intellektuel præsident. Han dyrker inspirationen. Han elsker at tale til de unge, til fremtiden. Hans visioner for Amerika handler om social retfærdighed, om at forbedre uddannelserne, gøre USA mere uafhængig af omverdenens energiforsyninger, sikre USA som verdens stærkeste og mest indflydelsesrige magt i en ny verden, hvor en betydelig del af USA’s velstand og velfærd ikke bliver afgjort i USA, men i de nye økonomier i Kina, Indien, Brasilien etc.

Han er også *cool*! Det var *cool*, at sende kommandosoldater ind i Pakistan, skyde Osama bin Laden og vende hjem med en skatkiste af informationer fra bin Ladens *compound* om al-Qaeda. Vel at mærke, efter at Obamas egen forsvarsminister havde advaret mod angrebet. Robert Gates ville bombe bin Ladens bolig. Obamas popularitet voksede dramatisk – for en stund. Det var også *cool* at fordoble antallet af amerikanske styrker i Afghanistan allerede i 2009 trods valgløfter om at afslutte krigene.

Men i de sidste måneder har amerikanerne måttet lede efter både den intellektuelle og den *cool* præsident! De har ventet på ham og hans visioner for og løsninger på USA’s budgetproblemer og i kampen om låneløftet, der i skrivende stund stadig er uløst og truer med at udløse en vældig politisk konflikt med eventuelt uoverskuelige konsekvenser for de internationale finansmarkeder.

Hans udfordring er at gøre sine løsninger, sin politik og sine visioner troværdige på den korte bane – frem til næste valg i november 2012. Kan han samtidig gøre republikanernes løsninger utroværdige, asociale og skadelige for USA, vil han hjælpe sin sag. Men grundlaget for valgkampens emner er dystert!

Samfundets gæld er ifølge meningsmålinger amerikanernes største bekymring. De frygter gælden og dens begrænsning af økonomien,

beskæftigelsen, på hverdagen og næste generations muligheder for at skabe sig en bedre fremtid end forældrenes.

Gælden er blevet et dramatisk emne i den politiske kamp, fordi det ellers trivielle spørgsmål om at hæve den amerikanske stats låneloft er blevet et bittert politisk spørgsmål, der illustrerer de to partiers politiske – og ideologiske – forskelle i en tid, hvor det konservative Amerika bliver endnu mere konservativt. Demokraterne vil hæve skatterne og investere sig ud af krisen. Republikanerne vil spare sig ud af krisen. Og alle er klar over, at der skal tages beslutninger, der vil gøre ondt!

Det amerikanske låneloft er på 14,3 tusinde milliarder dollar. Forhandlerne har i skrivende stund en snæver deadline. USA når loftet den 2. august – men allerede 22. juli skulle foreligge en lovgivning for, hvordan loftet bliver hævet. (Det lykkedes den 31. juli at nå til enighed om en aftale, som efterfølgende blev vedtaget i Kongressens to kamre i løbet af den 1. og 2. august. Red).

Der er blevet forhandlet sommeren over. Vicepræsident Biden forhandlede med en lille gruppe fremtrædende republikanere. Det endte i sammenbrud, og Obama trådte selv ind i forhandlingerne. Republikanerne stillede som betingelse for forlig, at en stigning i låneloftet udlignes med besparelser og at skatterne ikke hæves. Demokraterne vil

hæve skatter for de allermost velhavende, lukke huller i skattelovgivningen, fx huller for ejere af private jet-fly, og så vil regeringen eliminere subsidier til olie- og gasindustrien.

Parterne har identificeret besparelser på omkring et tusind milliarder dollar over de kommende ti år, ca. 100 milliarder om året, der primært vil ramme regeringsprogrammer og -ydelser. Så mangler parterne omkring et tusind milliarder mere – og det er svært at se, hvor de skal komme fra.

Demokraterne vil protestere voldsomt, når – eller hvis – der kommer et kompromis. Den progressive fløj af partiet vil skælde Obama ud og hævde, at han har givet køb på demokratiske kerneværdier. Det vil Obama overleve.

Republikanerne, derimod, kan få svært ved at få stemmer fra egne rækker til et kompromis i Repræsentanternes Hus. Med Tea Party-bevægelsens indmarch ved midtvejsvalget sidste november fik mere traditionelle republikanere svækket deres politiske råderum.

Tea Party-bevægelsen er imod såvel en hævnning af låneloftet som skattestigninger for at modvirke nedskæringer. Derfor kan republikanernes formand i Repræsentanternes Hus, John Boehner, komme til at stå i den vanskelige situation, når det muliges kunst skal føres ud i livet, at han kommer til at vedtage et kompromis om låneloftet med demokratiske stemmer.

Kommende budgetter

Kampen om gælden handler også om statens budgetter. I skrivende stund er forbundsregeringens budget kun på plads få måneder endnu. Så skal demokrater og republikanere igen til at slå, nu om budgettet for 2012. Budgetforhandlinger vil afhænge meget af udfaldet af konflikterne omkring låneloftet, men det er givet, at de bliver barske og et nyt budget vil formentlig blive brudt op i en række kortvarige budget-forlig. (Aftalen indgået den 31. august indebærer også besparelser over de næste ti år på ca. 1000 mia. dollar. Red).

Obama har allerede sagt, at der skal skæres – også i forsvarsbudgettet. Og for første gang i mange år er der sprækker i republikanske rækker. En række republikanere er parate til at skære i forsvaret – og det afspejler en ny trend blandt republikanere, en voksende isolationisme!

Blandt konservative republikanere kører en ny debat om USA's internationale rolle, om rimeligheden i at føre to krige, om at finansiere genopbygning af specielt Afghanistan – samtidig med at økonomiske, sociale og sundhedsmæssige fundament smuldrer hjemme i USA. En debat, der også foregår blandt demokrater – og som fik Obama til i juni at erklære, at det er på tide med "some nation-building here back home"!

Men de fundamentale økonomi-

ske uoverensstemmelser mellem demokrater og republikanere handler om stor regering kontra mindre regering, om højere skatter kontra lavere skatter, om statens indflydelse på og kontrol med USA's svulmende social- og sundhedssektor.

Obama har allerede fået vedtaget sin Obama-care, der bliver rullet ud over USA i de kommende år og for alvor vil kunne mærkes fra 2014.

Republikanerne har med Paul Ryan, medlem af Repræsentanternes Hus fra Wisconsin, leveret et modspil til Obamas sundhedslovgivning – et forslag, der minder om Obamas tanker om at etablere 'exchanges', hvor ældre amerikanere kan shoppe omkring og finde de forsikringer, der passer dem bedst.

Men der er dramatiske forskelle på de to programmer, specielt når det handler om, hvilke goder og ydelser private forsikringsspolicer vil yde, efterhånden som tiden går.

Paul Ryans omfattende forslag blev hurtigt en skydeskive for hans demokratiske modstandere. De beskyldte ham og republikanerne, der støttede hans planer, for at ville ødelægge fundamentene i ældre amerikaneres medicare og medicaid.

Det kan være, at amerikanerne ikke forstod Obama-care. Men de forstår, når nogen vil udhule de relativt beskedne offentlige programmer, der findes for de ældre. Obama-care er relativt upopulær, fordi reformen blev solgt dårligt. Ryans plan er direkte upopulær. I juni var

35 procent af de adspurgte i meningsmålinger helt imod Ryans sundhedsreform, mens bare 32 procent var lidt eller helt for hans planer. Det betyder også, at Paul Ryan, der har været et sikkert republikansk medlem af Repræsentanternes Hus i 12 år, nu står foran en barsk valgkampagne, hvor vælgerne langt fra er overbeviste om hans planer – og måske vil dumpe ham.

Obamas møllesten

Det sendte chokbølger over USA, da ledighedstallene kom for maj. Arbejdsløsheden var steget igen. Optimismen fra begyndelsen af første kvartal blev til noget nær depression. Arbejdsløsheden er den gængse tommestok her, når man vil måle en præsidents chancer for at blive genvalgt. Og arbejdsløsheden er en møllesten om halsen på Barack Obama. En arbejdsløshed på 9,2 procent gør det svært for en præsident at blive genvalgt – men heller ikke umuligt!

Sidste år faldt ledigheden svagt. Det samme skete de første måneder i år. Så kom de svage tal for vækst og ledighed i april og de helt elendige tal for maj måned, hvor ledigheden igen steg til over 9 procent

Regner vi den økonomiske vækst ind i ledighedstallene, er det svært at se, hvordan ledigheden vil falde mere end svagt i det kommende år. Væksten i 2011 vil ligge lige på eller under de tre procent, der skal til for

at fastholde beskæftigelsen. Væksten for 2012 bliver ikke meget højere. Der bliver derfor næppe tale om forbedring af ledigheden.

Her i USA, hvor kommentatorer elsker at gøre alt op i tal og statistikker, er det ved at blive en sandhed, at ingen præsident er blevet genvalgt med en arbejdsløshed på over 7,2 procent siden præsident Roosevelt. Han blev genvalgt i 1936 med en arbejdsløshed på 16,6 procent og i 1940 med 14,6 procent.

I moderne tid blev præsident Reagan genvalgt i 1984 med den højeste ledighed siden Roosevelt – 7,2 procent. Men dengang – hvor jeg dækkede valget som korrespondent for DR – var vælgerne overbeviste om, at Reagan ikke havde skabt arbejdsløsheden. Den var, fortalte traditionelle demokratiske arbejdere på blokadevagt uden for en fabrik i Rockford, Illinois, skabt af den demokratiske præsident Carter – der tilmed var blevet ydmyget af først Sovjetunionen, der invaderede Afghanistan, og derefter mullahstyret i Iran, der tog amerikanske diplomater som gidsler.

Amerikanske vælgere var ikke i tvivl: De elskede (og nogle elskede at hade) Reagan (og hans optimistiske 'It's Morning in America'-budskab).

Ledigheden er og bliver et problem for Obama – specielt hvis vælgerne ikke er overbeviste om, at hans løsninger er de rigtige. Og det er vælgerne ikke i dag. Men de ved

BAGGRUND

også, at USA's økonomiske uføre ikke blev skabt af Obama. Det blev skabt af Bush, republikanerne og to krige, der slugte overskuddet på statens finanser fra Clinton, og den kapital USA lånte under Bush.

I dag viser økonomiske modeller – hvis de holder – at væksten i det næste halvandet år vil tage til (beskedent), at ledigheden vil falde (beskedent) – og at det bliver op til Obama at overbevise vælgerne om, at USA er på ret kurs i en lang sej kamp, at republikanernes løsninger er utroværdige og asociale, og at ikke mindst han, Barack Obama, kan skabe de kompromiser og dermed resultater, som vælgerne vil have, specielt de uafhængige vælgere i centrum, der går mere efter resultater end ideologi.

USA i verden

Den amerikanske debat handler først og fremmest om 'the state of the union', hvordan står det til i USA. Og det står ikke specielt godt til. Derfor blev krigen i Irak og Afghanistan stort set ikke nævnt under valgkampen ved midtvejsvalget for et lille år siden. De var ikke en del af valgkampens emner eller af vælgernes bekymringer – med mindre de havde slægtninge i krig.

Derfor har debatten om USA's internationale rolle skiftet karakter. Efter 11. september 2001 og under Bush handlede debatten om USA's engagement i verden om, hvordan

man bekæmpede al-Qaeda, Osama bin Laden og terrorismen.

Med bekymring over nationens langsigtede økonomiske helbred, bliver USA's internationale rolle oftere og oftere anskuet ud fra økonomiske vinkler i den offentlige debat, end ud fra USA's kortsigtede og langsigtede globale interesser. Og der spirer en ny isolationisme, også blandt republikanerne, men det gør ikke den internationale menu på Obamas tallerken mindre.

Essensen er, at USA er i økonomiske vanskeligheder, og at Obama skal finde den rigtige balance mellem USA's økonomiske styrke og USA's internationale engagement. Men det er ikke noget, der optager vælgerne specielt meget. Amerikanske præsidenter bliver ikke valgt på deres internationale succeser!

Nu vil belastningen af det amerikanske budget blive mindre, når krigen i Irak nærmer sig sin afslutning. Det hjælper på den offentlige mening. Efterhånden som amerikanske styrker bliver hentet hjem fra Afghanistan, først de 33.000 mand der udgjorde Obamas 'surge', vil drænet i de offentlige kasser også falde – og hjælpe på den offentlige mening. For krigen er upopulære. Og efter likvideringen af Osama bin Laden vokser argumenterne for, at den krig nu er slut, som man tog af sted for at vinde – krigen mod al-Qaeda og mod terror.

Obamas nye forsvarsminister, Leon Panetta, sagde ved sin tiltræ-

delse i juli, at hans opgave er at reducere de amerikanske forsvarsudgifter, uden at det påvirker USA's evne til at projicere sine interesser verden over.

Det vil betyde nye våbensystemer, fx nye generationer af de droner – som al-Qaeda's ledere erkendte virkelig svækkede deres organisation. Og det vil betyde eliminering af dyre våbenprogrammer og baser, ikke bare i USA – også oversøiske.

For Obama har det været afgørende at ændre det billede af USA, som omverdenen havde fået under George W. Bush som en 'bully', man enten er for eller imod. Det var baggrunden for Obamas tale i Kairo til den muslimske verden kort efter sin indsættelse i Det Hvide Hus.

Først til Kina

Det var intet tilfælde, at Hillary Clinton tog til Kina på sin første rejse som udenrigsminister – og intet tilfælde, at amerikansk fokus først og fremmest er rettet mod Asien, mod Kinas voksende indflydelse. De mindre asiatiske nationer mærker Kinas stadig mere bastante tilstedeværelse med kinesiske baser, der skyder op, havne, der bliver overtaget af kineserne i en stadig større radius fra Kina. Og det går ikke unoteret i Washington, at USA's popularitet vokser i Asien i takt med, at bekymringen for Kinas ambitioner vokser.

Etablering af og en konstant juste-

ring af en ny balance i forholdet mellem USA og Kina bliver Obamas store udfordring – i en eventuel anden præsidentperiode – og det helt centrale element i Obamas langsigtede strategiske politik, der skal sikre USA's globale position.

Europæerne er stadig vigtige som leverandører af politisk og moralsk legitimitet i FN og militær opbakning. Obama talte sine store ord på sin seneste rejse til Storbritannien, Frankrig og Polen. Men selv om Obama ser rationalet for, at Europa stadig spiller en betydelig rolle, så er det også klart, at han ikke har mange af sine forgængeres tætte bånd til Europa. Han og hans administration døjer med, at Europa har svært ved at tackle de økonomiske kriser i Grækenland, Irland, Portugal og Spanien. Den træge europæiske handlekraft svækker europæernes slagkraft som allierede – og truer i disse måneder det vaklende amerikanske økonomiske opsving.

Det har været vigtigt for Obama at få en udvikling i gang i konflikten mellem israelere og palæstinensere. I modsætning til forgængerne forsøgte han tidligt at presse en forhandling i gang, men forgæves!

Obamas insisteren på at få Israels ministerpræsident Benjamin Netanyahu til at standse udviklingen af bosættelser på den besatte Vestbred har givet både israelere og palæstinensere en barriere, begge parter kan bruge – og har brugt.

Nu står Obama med en af sine

BAGGRUND

største udfordringer på kort sigt. Han er ydmyget af Netanyahu og skal afværge et diplomatisk nederlag i FN til september. Efter den tvivlsomme forsoning mellem det palæstinensiske selvstyre på Vestbredden og Hamas i Gaza, risikerer USA at stå over for kravet om FN's generalforsamlings godkendelse af en palæstinensisk stat. Sker det, risikerer USA at stå diplomatisk isoleret på Israels side og sætte en betydelig del af den prestige og goodwill over styr, som Obama og hans sikkerhedspolitiske team har bygget op.

Med de iranske bestræbelser på – formentligt – at udvikle kernevåben, med de pakistanske institutioner truede og med et pakistansk-amerikansk forhold, der nærmest bygger på mistillid, med den arabiske verden i et opbrud, vi ikke kender resultaterne af, har USA's regering talerkenen fuld. Dertil kommer den underliggende debat, som Obama og hans team også er ved at tage hul på: hvordan udvikler USA en national sikkerhedsstrategi, der bygger på USA's egen styrke og kvaliteter?

I foråret skrev Mr. Y – pseudonym for kaptajn Porter og Oberst Mark Mykleby fra marineinfanteriet – deres tankevækkende *A National Strategic Narrative* – en opfølgning af

George Kennans berømte papir, der gjorde 'containment' til fundamentet i den amerikanske strategi over for Sovjetunionen. Et papir som deres bliver hverken skrevet eller offentliggjort uden politisk accept fra deres topledelse. Mr. Y argumenterede, at USA tager fejl i sine prioriteter, at statens budget er forkert sat sammen, at amerikanerne bruger deres ressourcer forkert, og at USA har overreageret i krigen mod terror. De skrev også – hvad Obama bruger som tema i sine budskaber – at USA investerer for lidt i sine kvaliteter, i sin ungdom, i sin talentmasse, i sin konkurrenceevne, i sin fremtid, og at USA skal se sin styrke og indflydelse på den globale scene, ikke gennem sin evne til at knuse trusler militært, men gennem inspiration, sin konkurrenceevne og åbenhed.

Til november næste år vil vi vide, om Obama har magten, kløgten og den politiske stamina til at overbevise vælgerne om, at han og landet er på rette vej – eller om republikanerne vil være i stand til at gøre Obama til en 'one-period-president'!

Steffen Gram er Danmarks Radios korrespondent i USA.

Retfærdighed for ofre men ikke forsoning

Vibeke Sperling

Udleveringen af Ratko Mladic er en milepæl for retfærdighed, men skærper også etniske splittelser ved at rippe op i gamle som nye sår. Og de involverede stater vægrer sig ved at tage de skridt, som reel forsoning kræver

Serbiens udlevering af den krigsforbrydersigtede bosnisk-serbiske general Ratko Mladic til krigsforbryderdomstolen i Haag vil tjene retfærdighed for ofrene og deres efterladte og fremme afdækningen af sandheden om krigen i Bosnien-Hercegovina. Men det vil næppe bidrage til forsoning, hverken internt i Bosnien eller mellem Serbien og Bosnien endsige mellem Serbien og Kroatien.

Udleveringen til Krigsforbryderdomstolen for det tidligere Jugoslavien i Haag blev modtaget med stor glæde blandt bosniakkerne (muslimerne), der led de største tab under krigen 1992-95. Men det skabte vrede blandt de serbere, der ser Mladic som helt. Reaktionerne imod var dog stærkest i Republika Srpska, den

serbiske del af Bosnien-Hercegovina. I Serbien var demonstrationerne overraskende afdæmpede, selv om nylige meningsmålinger havde vist, at 51 procent af serberne var imod udlevering af Mladic til Haag. Efter pågribelsen af Radovan Karadzic i 2008 udbrød der straks demonstrationer. Der gik flere dage, før der blev kaldt til demonstration i Beograd for Mladic, og de forløb mere fredeligt, selv om Mladic altid har været langt mere populær end Karadzic.

Og det lille flertal, som vendte sig imod udlevering af Mladic, ser næppe alle Mladic som helt. En stor del af dem mener, at serbernes lidelser under krigen i det tidligere Jugoslavien får for ringe opmærksomhed i forhold til ikke mindst bosniakker-

nes lidelser. Den side af reaktionerne i Serbien bør tages alvorligt.

Om følelserne i Bosnien skrev Gojko Beric, kommentator for Sarajevo-avisen *Oslobodjenje*: "Dette er et delt land uden en eneste fælles sag, hvor dialog er umulig og et land, hvor hver side har sin sandhed om krigen".

Og således kan sagen Mladic ikke fremme forsoning i Bosnien.

Serbiske følelser

Den tidligere bosnisk-serbiske leder, Biljana Plavsic, leverede dog i et sjældent interview til det serbiske nyhedsmagasin NIN i juni et lille bidrag, da hun opfordrede Mladic til at erklære sig skyldig og tage sin straf: "Mladic bør påtage sig sin del af skylden ved FN's krigsforbryderdomstol og dermed rense det serbiske folk".

Men Plavsic frikender delvist Mladic for den værste forbrydelse, som han er anklaget for: massakren på omkring 8.000 bosniakkiske mænd og drenge i Srebrenica i 1995. "Jeg siger ikke, at han var skyldig i begivenhederne i Srebrenica, da nogen i det internationale samfund havde brug for den massakre", siger den nu 80-årige Plavsic. "Dengang vidste jeg ikke, hvad der skete i Srebrenica". På vej tilbage fra Bihac i det vestlige Bosnien så hun på TV, at Mladic udstedte ordrer i Srebrenica. "Jeg spurgte mig selv: Hvad er dog dette?"

Til spørgsmålet hvorfor hun som Republika Srpskas daværende præsident ikke spurgte Mladic selv, siger hun: "Jeg ved, hvad slags person Mladic er. Det var ikke muligt at ringe til ham og spørge: Hvad har du gjort?"

Plavsic afsonede selv seks år af en dom på 11 års fængsel for at have spillet en ledende rolle i forfølgelse af kroater og bosniakker under krigen i Bosnien 1992-1995. Hun blev løsladt før tid i 2009.

Plavsics indlæg i debatten om Mladic tæller særligt, da hun er den højst placerede i det tidligere Jugoslavien, som har taget ansvar for forbrydelser under krigen i regionen.

I interviewet påpeger hun korrekt, at Mladic må hjælpe serberne ud af anklagen for kollektiv skyld ved at vedkende sig sit personlige ansvar. Men hun bidrager også til myternes tågeslør i serbernes bevidsthed ved at gøre et katastrofalt svigt fra FN-styrkerne, der kunne have hindret massakren, til et udslag af at "nogle i det internationale samfund" ønskede, at den skulle ske.

Serbiens præsident Boris Tadic sagde, da Mladic blev pågrebet: "I dag lukker vi et vanskeligt kapitel i vort lands historie, som vil bringe os nærmere til fuld forsoning i regionen".

Umiddelbart skærpede det imidlertid kun de etniske konflikter, og Tadic begik den fejltagelse i mange serberes øjne primært at se det som et skridt nærmere EU-medlemskab.

Han burde i stedet have fremhævet Mladics forbrydelser, så udleveringen kunne bidrage til større selvran-sagelse blandt serbere.

Og regeringens glade budskab til serberne om at de nu var kommet et svømmeskridt nærmere EU, troede de færreste serbere på. "EU finder bare på nye betingelser", lød det som et omkvæd i Beograds gader i de dage.

Veteraner lig udskud

Et nødvendigt element i en forsoningsproces må være erkendelse af eget medansvar, men det viger Serbien tilbage for, når det gælder krigsforbrydelser i Bosnien. Krigsveteraner behandles reelt som udskud, fordi staten ikke vil kendes ved dem.

Denne skribent mødte flere veteraner, dagen før Mladic blev udleveret, blandt andre Ivan Krajlj, serber opvokset i Bosnien, der meldte sig frivilligt til at slås for serberne i 1993.

Ivan kæmpede ved den serbiske enklave Krajina i Kroatien. Han mødte aldrig Ratko Mladic, men i stedet den notorisk brutale serbiske krigsherre Arkan, hvis deling kom Ivans til hjælp.

Om sin grund til at gå frivilligt i krig, siger Ivan: "Jeg havde fundet min bedstefars dagbog. Han var lokal leder for Titos partisaner under Anden Verdenskrig". Bedstefaderen havde efter ordre fra Tito likvideret

en deling cetnikker, royalistiske serbere, der også kæmpede imod nazisterne. "Jeg besluttede mig for at rette op på den historiske katastrofe, at serbere kæmpede mod serbere. Kroatiske fascister (de såkaldte Ustasja, der støttede nazisterne. Red.) havde nedbrændt vores landsby tre gange", fortæller Ivan.

Vi mødes på en cafe i Novi Sad i Serbiens nordlige provins Vojvodina, der i Serbien huser relativt flest serbiske flygtninge fra Kroatien, Bosnien og Kosova. Ivan fortæller: "Engang skulle vi igennem et mineret område, hvor flere af mine kammerater mistede ben og arme, andre livet en af de grufulde nætter. Mine medkæmpere gik i panik, en tog min riffel og stak af. Jeg stod tilbage med to granater, som jeg kastede imod kroaterne. De skreg vildt, for de troede, at vi alle var døde".

En anden nat gjorde den dengang 20-årige Ivans deling holdt under en kroatisk offensiv og ventede på mineryddere: "En minør, der havde sagt, at vi kun måtte gå i hans fodspor, trådte på en mine 20 meter fra mig og blev sprængt i stumper og stykker".

Nej, nej ikke Srebrenica

En veteran, hvorom det hed, at han havde deltaget i den Mladic-ledede massakre i Srebrenica, benægtede det, da vi mødtes: "Jeg var tæt på Srebrenica, men deltog ikke. Alligevel føler jeg dyb skam ved det, som

BAGGRUND

jeg var med til, men Srebrenica, nej, nej”, siger veteranen, der ikke vil citeres ved navn.

Ivan Kralj siger: “Skammen er vores evige følgesvend. Alle serbiske soldater, der ikke meldte sig for pengenes skyld eller for at plyndre, blev misbrugt. Jeg er aldrig kommet over det, og alle de veteraner jeg kender, går ned, kommer på fode og går ned igen”.

Ivan startede på psykologistudier og fik hjælp af Center for Krigstraumer i Novi Sad, hvor han nu selv hjælper andre. Noget af det, som han finder mest meningsfyldt er at deltage i samtaler mellem unge og krigsveteraner: “De unge kan bedst uddannes imod krig af dem, som har været i krig”.

På traumecentret, der har behandlet omkring 9.000 krigsveteraner, siger centerleder Milos Antic til spørgsmålet om de værste tilfælde: “Hver historie er værst. En som har været 24 timer i krig, kan have taget mere skade, end en soldat, der har været med i alle fem krige, Slovenien, Kroatien, Bosnien, Kosova og krigen med NATO i 1999”.

Her i centret mærkes, at krigstraumer ikke kan generaliseres eller behandles som kollektivt fænomen. “Der er selvfølgelig den skillelinje, om man har været tæt på døden. Alt andet er personligt”, siger Antic. Ingen af centrets veteraner har givet sig til kende om at have været i Srebrenica. “Der gemmer sig måske nogle her, men de værste forbrydere

og mest traumatiserede er nok i Republika Srpska”, siger Antic og fremhæver, at Novi Sad sikkert er den serbiske by, hvor flest har demonstreret imod udleveringen af Ratko Mladic til Haag. “Men blandt de omkring 20.000 demonstranter tror jeg ikke, at der var en eneste krigsveteran. Blandt 10.000 demonstranter i Banja Luka (Republika Srpskas hovedby) var der næsten kun krigsveteraner”.

Gamle sår åbnet

Udleveringen af Ratko Mladic åbnede gamle sår fra krigen i 1990'erne og endnu ældre. Mange serbere begyndte igen at tale om kroatiske nazister, Ustasjas forbrydelser imod serbere. I juni talte Serbiens præsident Tadic for at udvikle en politik for erindring om de forbrydelser, som sydslaviske folk har begået imod hinanden. En politik, som ikke vil dele kroater, bosniere og serbere, men i stedet forene dem, understregede han.

Men det var ikke Mladics forbrydelser som massakren i Srebrenica, som fik Tadic til at love en sådan politik.

Det var under en mindehøjtidelighed i landsbyen Jadovno i Kroatien for 70-året for likvideringen af omkring 40.000, heraf 38.000 serbere, i de Ustasja-ledede koncentrationslejre, den største Jasenovac og næststørste Jadovno, fra maj til august 1941. For serberne synes det ofte

endnu tættere på end 1990'ernes forbrydelser.

Tadic havde tidligere sammen med Kroatiens præsident Ivo Josipovic været i Vukovar i Kroatien for at mindes krigens ofre der. Det var et stort skridt til officiel forsoning. Josipovic glimrede ved sit fravær i Jadovno, men sendte dog en repræsentant. Både serbiske og kroatiske medier har i år skrevet om forværring af relationerne igen, og Tadic blev væk fra fejring af 20 årsdagen for Kroatiens selvstændighed. Ifølge serbiske medier fordi hans tilstedeværelser ville ophidse serbere, der forbinder Kroatiens kamp for frihed i 1991 med forbrydelser imod serbere. Ikke mindst den blodige uddrivelse af serbere fra det tidligere serbisk dominerede Krajina i Kroatien.

Serbere kan have ret i, at Ustasjas forbrydelser har fået for ringe omtale af vestlige medier og politikere. Men det ville klæde Serbien også at sætte fokus på tidligere præsident Slobodan Milosevics opildnelse af den nationalisme, som udløste krigen i 1990'erne. Serbisk tv kørte dengang billeder fra verdenskrigens kroatiske koncentrationslejre i båndsløjfer og skabte en stemning af, at hvis serbere ikke slog kroater og bosniakker ihjel, ville de selv blive udslettet. Den samme logik ligger bag, at mange serbere stadig ser Mladic som en helt, der frelste serbere. Og der mangler nogle på anklagebænken i Haag: serbiske redaktører, journalister og intellektuelle,

der skabte stemningen af, at efterkommere af ofrene for Ustasja under Anden Verdenskrig måtte blive bøddler for at redde eget folk.

Begges myter

Den side af Milosevics regime vil dagens Serbien ikke vedkende sig. Det er en af de myter, som forhindrer forsoning i regionen. Det samme gør de kroatiske myter, at nutidens Kroatien ikke har noget at gøre med det nazistiske Kroatien.

Den kroatiske præsidents udsending til ceremonien i Jadovno, parlamentsmedlem Vesna Pusic, understregede, at grundlaget for Kroatien i dag er demokrati og antifascisme. Dagens Serbien frakender sig ansvar for Milosevics forbrydelse imod kroaterne, og dagens Kroatien frakender sig ansvar for Ustasjas forbrydelser og ideologi, som i vidt omfang blev videreført af præsident Franjo Tudjman, der med sin nationalisme delte ansvaret for krigen i begyndelsen af 1990'erne med Milosevic.

Bevægelsen 'Jadovno 1941' mener, at Kroatien derfor undlader at efterforske det nøjagtige antal ofre for Ustasja-regimet og at markere stederne for dets forbrydelser imod serbere.

Boris Tadic fremhævede i sin tale i Jadovno grumme eksempler på fortidens spøgelse ved blandt andet nutidens sportsbegivenheder. Kroatiske sportsentusiaster råber "Dræb

BAGGRUND

serbere!” og serbiske råber “Kniv, pigtråd, Srebrenica!” imod bosniakker.

Fornærmende og truende paroler under kampe imellem rivaliserende sportshold hører til dagens orden i det tidligere Jugoslavien. Og det er især tilfældet under kampe imellem kroatisk og serbisk hold.

Tadic sagde, at det var meget svært for ham at komme til Jadovno for første gang nogensinde, fordi hans bedstefar og onkel blev myrdet i koncentrationslejren ved landsbyen. “Jeg er her med min mor, men hendes søster, min tante kunne ikke finde styrke til at komme”, sagde han.

Men realisering af hans ‘erindrings politik’ kræver, at Serbien og Kroatien finder styrke til at tale åbent om deres staters medansvar. Det venter regionen og omverdenen stadig på.

Fint at Tadic mindes ofre for også Anden Verdenskrig. Men reel forsoning er umulig uden alles erkendelse af deres moderne staters medskyld. For EU, som er parat til at optage Kroatien og mere velvillig over for Serbien efter udlevering af Ratko Mladic, er der næppe nogen vigtigere opgave i regionen end at bidrage til udvikling af fælles ansvarlighed for regionens blodige historie.

De bosnisk-serbiske krigsveteraner fortæller, at de kommer bedst ud af det med andre veteraner på tværs af etniske skel. Men det gælder primært med muslimske veteraner. De har meget sværere ved at tale med

kroatiske veteraner, fordi de kun ser sig som tidligere forsvarere af deres land imod en serbisk angrebsmagt, fortæller de.

Kroatiens regeringschef Jadranka Kosor erklærede, da Mladic blev pågrebet: “Som offer for aggression, hylder Kroatien pågribelsen af Ratko Mladic”. Kroatiens opfattelse af sig selv som kun offer er en af mange nationale myter, som plager regionen og forhindrer forsoning.

Retssagen imod Mladic vil sandsynligvis ikke rokke ved de etablerede myter i regionen. Det kan formentlig først ske, når de tidligere krigsførende lande selv gennemfører krigsforbrydersager imod de mindre fisk, som stadig går frit omkring og lever normalt trods deres forbrydelser under krigen. Der bør formentlig også en lokal Sandheds- og Forsoningskommission til. Et tidligt serbisk forsøg på at etablere en sådan i 2003 brød sammen i uenighed om mandatet.

Serbiens EU-optimisme

De store smil er fremme hos Serbiens viceregeringschef Bozidar Djelic i regeringsbygningen i Beograd. Han er nu i sikkerhed imod det tidligere evigt pinagtige spørgsmål: hvorfor er Mladic ikke fanget. “Vi kan koncentrere os om fremtiden, efter at Mladic er bragt til Haag”, siger Djelic, der har ansvar for Serbiens integration i EU. Serbien krævede straks efter pågribelsen af Mla-

dic, at EU sætter en dato for start på forhandlinger om Serbiens optagelse i EU. Er det ikke for optimistisk?

“Man kan jo ikke være sikker i dagens Europa. Vi ved, at vi skal gennemføre mange reformer for at stå så stærkt som muligt, men en dato er nødvendig for at holde Serbien på EU’s dagsorden”.

Til det forhold, at det er en udbredt opfattelse i Serbien, at Mladic kun blev pågrebet efter pres fra EU, siger Djelic:

“Det må gøres mere klart, at vi ikke ser det som et element i Serbiens integration i EU, men som udtryk for vores respekt for folkeret og retfærdighed”.

Men hvorfor er myten om Mladic ikke slået ihjel, når Serbiens ledere har haft 16 år til det?

“Vi må informere bedre om Mladics konkrete forbrydelser. Men folkestemningen i Serbien er præget af, at omverdenen ikke taler om de mange uskyldige serbere, der også blev slået ihjel. Bitterheden over det er skærpet af Mladic-sagen. Retfærdigheden fremstår som selektiv for serbere”.

Blandt de mange teorier om, hvorfor Mladic ikke blev fanget tidligere, er at han kan vidne om den serbiske stats medskyld for massakren i Srebrenica. Mladic var højststående officer på den serbiske hærs lønningsliste, så hvordan kan Beograd hævde, at Serbien ikke var medskyldig i hans forbrydelser?

“Også Bosnien erkender nu, at

Serbien ikke var medskyldig i massakren i Srebrenica. Vores parlament vedtog sidste år en fordømmelse af massakren, og Tadic har været i Srebrenica to gange for at undskylde”.

Og Serbien henholder sig til, at den Internationale Straffedomstol (ICC) har kendt Serbien skyldig for ikke at gøre nok for at forhindre blodbad, herunder massakren i Srebrenica, men har frikendt Serbien for aktivt medansvar.

Srebrenica fortabt

Den bosniakiske borgmesteren i Srebrenica, Camil Durakovic, håber at pågribelsen af Mladic vil medføre, at Serbien må vedgå sit medansvar.

“Vores håb er nu, at krigsforbryderdomstolen i Haag drager den konklusion, at Serbien var medskyldig. Alle må erkende, at Serbien var direkte involveret i alt, som skete i det tidligere Jugoslavien. Kun ved at identificere de involverede institutioner kan vi overvinde dem og komme videre”. Men her må domstolen i Haag skuffe borgmesteren, da den kun kan dømme enkeltpersoner – ikke stater.

Durakovic fortæller, at der har været meget stille i Srebrenica, siden Mladic blev arresteret. “Her har ikke været en eneste demonstration. Byens serbere er skamfulde og går sjældent ud i disse dage. Men forsoning handler nu om økonomi, der knytter folk sammen, som alle nok

reelt ønsker”. Borgmesteren fortæller, at der nok er verbale sammenstød imellem byens serbere og bosniakker, ikke fysiske. “Men vi bosniakker er reelt uønskede i Srebrenica, som jo er del af Republika Srpska”.

Før krigen havde Srebrenica 37.000 indbyggere, heraf 28.000 bosniakker, resten serbere og enkelte kroater. Nu er her lidt over 7.000 indbyggere, over 4.000 heraf er serbere. Durakovic blev sikret valg, da også flygtninge har stemmeret. “Men det er en midlertidig ordning. Når den stopper, bliver vi bosniakker stemt ud”.

Der er mange tillukkede huse i Srebrenica, ejet af bosniakker, som af følelsesmæssig grunde ikke vil sælge dem, men tøver med at vende tilbage.

Durakovic tegner en cirkel med en streg igennem: “50 procent af flygtningene er for bange til at vende hjem. 20 procent er integrerede andre steder og vender aldrig hjem, resten vil gerne, men deres huse er ikke genopbygget og de kan ikke få arbejde”. Af 6.250 ødelagte huse er kun 2.000 genopbygget, den internationale hjælp er dalet markant, og Republika Srpska blokerer for jobskabelse som fx et større sundhedscenter, som borgmesteren viser tegninger til på sin væg.

Ifølge Durakovic diskrimineres bosniakkerne, centraladministrationen i Banja Luka favoriserer byens serbere.

Den arbejdsløse serber Miodrag siger: “De fleste af byens serbere går stille med, at de nok støtter Mladic. Jeg ser ham som en grusom forbryder, men begrebet folkemord misbruges om Srebrenica. Folkemord er likvidering af også alle kvinder og børn, som Hitler gjorde”.

Miodrag gik i sjette klasse, da bosniakkerne stemte for selvstændighed, og krigen brød ud: “Jeg husker afstemningsdagen, for der var stemmested i vores nabohus. Lige efter var vi i totterne på hinanden i klassen, selv om muslimske og serbiske børn ikke havde kendt forskel på hinanden få dage forinden”.

Mladic i batterifabrikken

Menja Djokaz mødte Mladic ‘derovre’, fortæller hun og peger på en fabriksbygning på den anden siden af vejen ved mindeparken for ofrene i Srebrenica lidt uden for byen. “Det var en batterifabrik, hvor hollandske FN-styrker bragte os hen, da vi var fanget her i dalen af serbisk ild. General Mladic kom så tæt på mig, som du er nu, og sagde med sit rævesmil, at han ville få os i sikkerhed”.

Srebrenica var den fjerde rigeste by i Bosnien før krigen, da området er rigt på mineraler, men den står nu arret tilbage. Den skinnende sol gør ikke det trøstesløse indtryk mindre. Et uendeligt trist sted, omkranset af betagende smukke bjerge. Det er ikke de stadig ødelagte huse, som skæmmer mest, men de mærkbare

sjælelige sår. En by forkrampet af en smerte, som ikke vil gå væk.

Blandt de ubehagelige spørgsmål for Serbien er, hvorfor det tog så lang tid at fange Mladic, selv efter at den politiske vilje skulle være til stede. Blandt andet i betragtning af hans dårlige helbred i de seneste år og af at han skal have besøgt serbiske hospitaler, er det svært at tro, at serbiske myndigheder ikke kendte til hans færden.

Serbiens regering viste mod, da den pågreb ham, i betragtning af at den væsentligste grund til at tidligere ministerpræsident Zoran Djindjic blev myrdet i 2003 var, at han udleverede Slobodan Milosevic til Haag. Djindjic tog på sin vis samarbejdet med Haag mere alvorligt end Tadic. Djindjic opfattede det ikke som bare en forpligtelse at udleverede krigsforbrydere, men han mente, at det var i Serbiens interesse at bryde med den voldelige fortid og den kultur af straffrihed for kriminalitet, som den historie havde skabt.

Djindjic bombarderede bevidst serberne med sandhed om krigene for at få dem til at vedkende sig og bearbejde historien. Tadic og den øvrige nuværende ledelse er mindre tilbøjelig til at dvæle ved fortiden og har tilsyneladende altid været mest interesseret i Mladic som bytteobjekt til at fremme Serbiens interesser internationalt og især med henblik på EU-medlemskab.

Til spørgsmålet hvad regeringen gør for at fremme forsoning, siger

viceregeringschef Bozidar Djelic: "Nationalt tv har bragt mange dokumentarfilm om forbrydelserne, og mange vil nu følge for at få fokus på kontakt til den enkelte borger, også i nabolandene". Pågribelsen af Mladic gør det muligt for regeringen nu at intensivere arbejdet for forsoning med naboerne, siger Djelic, der godt ved, at der er langt igen. "Min generation er den sidste, der har et net af venner i de andre lande i det tidligere Jugoslavien", siger den 45-årige Djelic. "Vore børn må have det bedste tilbage fra Titos Jugoslavien. Serbien har gjort sit for alle uskyldige ofre. Vi skal ikke have en ny runde af had".

Om EU siger Djelic: "Serbien er tilbage i en klassisk form for integrationsproces efter udleveringen af Mladic".

Også den udbredte korruption kan bedre bekæmpes, nu hvor Mladic er i Haag, understreger Djelic: "Vi har arresteret mange også fra regeringspartier for korruption, og efter at jagten på Mladic er succesrigt afsluttet, kan samtlige sikkerhedstjenestens kræfter gå til bekæmpelse af organiseret kriminalitet og korruption".

Mod til at vende tilbage

I Srebrenica er Dzelaludina Pasic blandt dem, "der har fundet mod til at vende tilbage", fordi hun mener, at hun skylder sin far og andre ofre for massakren i 1995 at leve, hvor de

døde. Hun gik i femte klasse dengang og har skrevet om batterifabrikken: "Vi tilbragte natten i batterifabrikken. 11. juli siger FN-soldater, at vi skal til Tuzla. Far står i anden række ved vejen og vi stiger på bussen. Han siger, at alt bliver godt, men hans øjne fortæller noget andet. Jeg græder og skriger, men min far bliver". Hun ser ham aldrig igen.

I Beograd kæmper Center for Kulturel Afgiftning, der har eksisteret siden Milosevics tid, for forsoning ved hjælp af oplysning om forbrydelserne gennem udstillinger, teaterforestillinger og film om krigen i det tidligere Jugoslavien. Centerleder, teaterinstruktør Borka Privicevic, siger: "Udleveringen af Mladic kan kun medvirke til forsoning, hvis erkendelse af serbisk medskyld påtvinges borgerne ovenfra som i Tyskland efter nazismen. Det har vi endnu ikke set tegn på fra vores regering, som prioriterer ønsket om EU-medlemskab over den vigtigste opgave: at rense det serbiske samfund ved at se svinehunden direkte i øjnene".

Retsopgør og forsoning

Massakren i Srebrenica i 1995 er kaldt den værste krigsforbrydelse i Europa siden Anden Verdenskrig. Folkedrabet i Rwanda i 1994 overskygger Srebrenica som en af de største menneskelige tragedier siden Holocaust med mellem en halv og en hel million dødsofre.

Både i Rwanda og Bosnien var det forbrydelser af et omfang, der i sig selv gør forsoning mere end svær. Og kan retsopgør bidrage til forsoning? Frederik Harhoff, dommer ved Krigsforbryderdomstolen for det tidligere Jugoslavien, mener, at domstolens bidrag til forsoning i regionen er "begrænset, fordi domstolen hverken har haft mandat eller midler til at bidrage konkret til forsoning på det lokale plan. Men på det overordnede plan har domstolen ydet en vis retfærdighed, fordi ofrenes lidelser er blevet hørt og anerkendt i det internationale retssystem".

Forsoning må ske lokalt, siger Harhoff: "Vi kan blotlægge en del af sandheden så konkret, som det nu er muligt i en straffesag, hvor der i sagens natur altid vil være meget, der ikke bliver sagt. Vi kan fastslå, hvem der begik forbrydelserne, og vi kan sætte navne på nogle af ofrene og omstændighederne, som har stor betydning for de efterladte. Men konkret forsoning kræver en målrettet indsats i lokalområdet".

Harhoff nævner et stjerneeksempel fra en lille landsby i Bosnien med 20 serbiske familier på den ene side og 20 muslimske på den anden side af den lille å. Efter krigen var der ingen kontakt over vandløbet, indtil en gæv kone sagde "Nu kan det være nok" og gik over åen for at spørge, om der var noget, hun skulle købe med, nu hun alligevel skulle til byen.

“Det er først, når den ene part rækker hånden frem, at der skabes bevægelse i lokalsamfundet”, siger Harhoff, der mener at forsoningsprocessen i Rwanda “er noget længere fremme”. Men det er efter hans opfattelse ikke så meget i kraft af den internationale domstol for Rwanda, “men snarere, at der eksisterer et net af lokale domstole, de såkaldt gacaca-domstole, hvor landsbyens ældre og kloge sætter sig sammen på torvet og afgør konflikter”.

Disse lokale domstole har behandlet over 1,2 millioner sager i et land, hvor de fleste dommere og advokater enten var dræbt eller flygtet. Der findes derimod kun et centraliseret domstolssystem for krigsforbrydersager i det tidligere Jugoslavien. Og krigsforbryderdomstolen for Rwanda har i et vist omfang kunnet give erstatning, bl.a. til genopbygning af huse, “som vi ingen ressourcer har til her i Haag”, siger Harhoff.

I det tidligere Jugoslavien høres ofte, at forsoning ikke er mulig, medmindre alle skyldige pågribes, så efterladte ikke skal risikere at møde dem på gaden.

Frederik Harhoff siger, at det er en illusion: “Forsoning handler jo

netop om, at folk skal kunne møde hinanden igen med oprejst pande. Derfor er det ikke nok bare at bure alle gerningsmændene inde. Forsoning er en mental proces, der handler om komme videre i livet. I øvrigt har der fra starten været en arbejdsdeling, så kun de mest overordnede gerningsmænd skulle retsforfølges at FN-domstolen i Haag, resten lokalt”.

Efter udleveringen af Ratko Mladic til Haag står konflikten om Kosova tilbage som den største politiske forhindring for serbisk EU-medlemskab. At Kroatien nu er accepteret som parat, kan fremme Serbiens sag. Kosova trækker den anden vej. Serbien henholder sig til, at flere EU-medlemmer ikke anerkender Kosova, så det ikke kan stilles som betingelse, at Serbien gør. Men Serbien har fået tilstrækkelige vink med vognstænger fra de store i EU til at det må vide, at fuld normalisering af forholdet mellem Serbien og Kosova er en betingelse for, at nogen af dem kommer i EU – Ratko Mladic eller ej.

Vibeke Sperling er udenrigsmedarbejder ved Politiken og redaktør af Udenrigs.

Taiwan i kort snor

Anders Jerichow

Hvis taiwanerne ikke accepterer Beijings dogme om ét og kun ét Kina', vil supermagten på fastlandet fortsat true med sine våben

Var det ikke vor tidligere statsminister Poul Schlüter, der opsummerede sine indtryk fra et besøg i folkerepublikken Kina sådan, at "de er jo meget ... kinesiske"? Umuligt at komme udenom. Meget kinesiske. Det er de også i ø-samfundet Taiwan, men hvad straks mere kompliceret er – de er også meget 'taiwanske'. Og det er de ikke meget for at høre ovre på fastlandet.

Måske er det noget med ulykkelig kærlighed. Kina er forelsket i Taiwan, men Taiwan er ikke for alvor forelsket i Kina. Og Kina vil ikke nøjes med at være gode venner – det vil forenes i sjæl og legeme. Men hvordan er det nu: Kan man tvinges til kærlighed? Kan Taiwan?

Eller også er det noget med ondt i selvpfattelsen. Selv en supermagt kan ømme sig, hvis en lilleput joker den over tærerne. Taiwan laver ikke andet.

Kinas Kommunistiske Parti hævder inde på fastlandet, at kinesere har det bedst under styring oppe-

fra – Taiwan viser til overflod, at dets egne kinesere trives storartet med demokrati.

Det store fastlands-Kina med 1,3 milliarder indbyggere forsøger 'for folkets egen skyld' at opretholde censur. Det lille Taiwan med 23 millioner minder om, at i hvert fald ø-kinesere har det strålende med ytringsfrihed. Kina vil gerne have monopol på at repræsentere 'kinesere' over alt. Men Taiwan provokerer hele tiden, allerede ved at være 'meget kinesisk' – bare på en irriterende, vellykket måde.

Jaushieh Wu og Tang Shaocheng, to venesæle forskere på Chengshiu-universitetet uden for Taipei, vil ikke acceptere en henvisning til Stockholm-syndromet – dét med, at gidsler risikerer at blive forelsket i deres gidseltager.

Tang Shaoucheng vil slet ikke mene, at hverken han selv eller Taiwan er et gidsel. Men at han er vild med Beijing ovre på fastlandet, dét skal ikke være nogen hemmelighed.

Således ikke kollegaen Jaushieh Wu. Han er bare glad for sin frihed i Taiwan.

De er forskere på samme universitet. Landsmænd i samme samfund. Vælgere i samme demokrati. Og deres samfund har alle en stats karaktertræk – en regering, en folkevalgt regering i modsætning til de totalitære magthavere på fastlandet, et eget forsvar med egen værnepligt, et eget politi, et eget uddannelses-system, en udenrigspolitik med egne repræsentationer over det meste af verden, en fed økonomi, en masse grisefarmere, der ligesom de danske ikke aner, hvad de skal stille op med gyllen, en gevaldig opsparing og 23 millioner indbyggere, hvoraf det helt overvejende flertal absolut ikke drømmer om at blive regeret af Beijing.

Taiwan provokerer hele tiden – allerede ved at være ‘meget kinesisk’, bare på en irriterende, vellykket måde.

Og så er deres samfund alligevel ikke en stat, ikke et uafhængigt medlem af FN. For dét vil magthaverne inde på fastlandet ikke tillade. Så bliver de ikke bare skuffet – de bliver i ravende krigshumør.

Men det skal vi, omverdenen, slet ikke blande os i, siger Tang Shaoucheng, den Beijing-tro af de to forskere. Han er godt træt af, at verden udenfor – ikke alene uden for Taiwan, men uden for det, han kalder Kina, som i hans øjne omfatter Taiwan – stikker sin næse i kinesiske an-

liggender. Nævn bare Nobels fredspris, der sidste år gik til forfatteren og systemkritikeren Liu Xiaobo inde på fastlandet, så ligner Tang Shaoucheng én, der netop har sat tænderne i en overgæret dessert.

Helt sådan ser den anden forsker, Jaushieh Wu, ikke på sagen. Han synes, det er en stolt fornemmelse, at han og kollega Tang Shaoucheng i al åbenhed kan være så fundamentalt uenige – det ville de ikke kunne i Beijing. Han pointerer, at Taiwans indbyggere ifølge alle målinger føler sig mere og mere som taiwanere, ikke som en del af fastlandet, og de har absolut ingen ønsker om at komme under bosserne i Beijing.

Det er hans Beijing-tro kollega Tang Shaoucheng ikke faktisk uenig i. Men hvem ved, hvad fremtiden bringer? Han anbefaler, at man ikke forveksler det politiske med det kulturelle. For kulturelt er Taiwans indbyggere kinesiske, ingen tvivl om det. Politik er noget andet, og det skal Kina nok finde ud af selv. Siger Tang Shaoucheng.

Talkshows som trækplaste

Ja, politik er noget andet. Det synes den million kinesere, som årligt besøger Taiwan, også. “Hvad vil du gætte på, at de ser som deres største fornøjelse i Taiwan”, spørger Janushieh Wu. “Du gætter det ikke – talkshows!

Yes, talkshows. Det er blevet den store dille for turisterne fra fastlan-

BAGGRUND

det at se taiwanske tv-shows, hvor magthavere bliver grilllet for åben skærm. Mageløst, dét sker ikke hjemme i Beijing.

Set fra Taipei kan det hele forekomme lidt uvirkeligt. Midt i byen står skyskraberen '101', der indtil sidste år var verdens højeste, men også med skyskrabere er der altid én, der vil prale af en større, nu i Dubai. Men alligevel.

Taipei har alting, kan alting. For tyve år siden var det her, man lavede plastikdippedutter, hvis man ikke blev i sine rismarker eller sin grise-sti. I dag laver man høj-elektronik. Dengang for tyve år siden var der samlebåndsfabrikker i hver en baggård. I dag udvikler man tingene i Taiwan, men får produceret sine sager i lavlønssamfund, også inde på fastlandet, hvor Taiwan faktisk er blandt de største investorer i kystprovinserne.

I dag er der højhastighedstog i Taiwan, og togene kører til tiden. Der er offentlige biblioteker og børnevaccinationer, desværre også dødsstraf, tonsvis af gadekøkkener, ludere og lommetyve. Det hele er præcis så dynamisk, som det vel må være, når man kører med en økonomisk vækst på nærmere 11 end 10 procent om året.

Det ligner godt nok en stat.

Nu kunne der selvfølgelig stikke noget under ... de taiwanske kinesere kunne sidde på al 'kinesisk' olie, alt ordentlig drikkevand, de bedste mineraler, det historiske land?

Nej, nej, nej. Det er ikke til at øjne en rationel, kun en psykologisk eller en forsmået stormagts grund til, at Beijing nægter at lade de 23 millioner på Taiwan få selvbestemmelse og slippe ud af fastlandets greb. Taiwanerne har ingen af de ressourcer, Kina mangler. Slet ikke de råvarer, som Beijing støvsuger andre samfund, fx i Afrika, for at skaffe sig.

Vi snakker om en beskeden subtropisk ø, mindre end Danmark, men med en uoverskuelig mængde bjerge, 100 bjergtoppe over tre kilometers højde, og lige som Fastlands-kina afhængig af olie og alt muligt andet udefra.

Tre generationer er vokset op i de 64 år, siden øen blev behersket fra Beijing – og Beijing havde tidligere kun haft magten over øen i fire år. Før dét var Taiwan besat af Japan i et halvt århundrede. Men tre generationer er det siden, at nogle hundrede tusinde 'borgerlige' kinesiske nationalister flygtede ud til den forrevne ø, halvanden hundrede kilometer fra kysten, fordi kommunisterne vandt borgerkrigen og tog magten på fastlandet. Til gengæld tog flygtningene magten over de seks millioner taiwanere, der boede på øen i forvejen.

Nogenlunde samtidig tog Finland imod store bølger flygtninge fra Karelen, som Sovjetunionen besatte. Gør Finland i dag krav på Karelen? Nej. Vil flygtningene hjem? Næh, det vil de ikke. Og det vil de sidste kinesiske overlevende fra flugten fra

fastlandet næppe heller i dag. Der er for længst bygget nye huse, nye byer, hvor flygtningene kom fra; de gamle nøgler duer ikke. Og børnebørnene til de fastlandskinesere, som i 1949 drog ud til Taiwan, giver aldrig udtryk for, at de vil tilbage til det, som bedsteforældrene forlod.

For tyve år siden opfattede kun 20 pct. af befolkningen sig som taiwaner snarere end kinesere. I dag er det over 50 procent, der ser sig selv som 'taiwanere', og kun fem procent insisterer på at kalde sig 'kinesere'.

En lang række andre nye stater er i mellemtiden dukket op på verdens kort. Senest har det sydlige Sudan – hvor Kina henter store mængder olie – løst sig ved folkeafstemning. Andre nye stater: Bangladesh. Eritrea. Østtimor. Store og små og mange flere. Det tidligere Jugoslavien er splittet op i Slovenien, Bosnien-Hercegovina, Kroatien, Makedonien, Montenegro, Serbien, Kosovo. Og verden råber på en ny stat i Palæstina. Hvad er så problemet i Taiwan, om man må spørge?.

Taiwanerne føler i dag, at de har fået et trygt sted at kalde 'hjemme'.

Men nogle, fx Taiwans Folkelige Demokratiske Parti, synes det er et problem, at Kina truer med raketbombardementer, hver gang partiet taler om uafhængighed.

Andre synes, det er et problem, at Taiwan ikke kan modernisere sin forfatning og slet ikke dens paragraf 4, der stadig taler om 'ét Kina',

skønt ethvert skolebarn ved, at der er i hvert fald er to – for så rumsterrer de med våbnene inde på fastlandet igen.

Det er ikke kun paragrafrytteri. I vinter skulle 14 taiwanere udvises fra Filippinerne – der ligesom de fleste lande ikke anerkender Taiwan – som (derfor) sendte dem lige i favnen på myndighederne inde på fastlandet. Hvad skulle de dér?

Republic of China

Vel, nu er det måske heller ikke for smart, at det regerende parti på – eller i? – Taiwan selv taler om 'ét land' i sine statutter, og at Taiwan officielt kalder sig 'Republic of China' og således historisk har gjort krav på at repræsentere hele Kina med fastlandet og Taiwan og hele molevitten. En kende overmodigt.

Dertil er der to ting at sige. Det ene, at ikke engang nationalist- og regeringspartiet Kuomintang længe taler om ét Kina, fordi det synspunkt ikke har vælgernes gunst. Det andet er, at Taiwan slet ikke kan tage et andet navn, finde en ny nationalmelodi og lave en ny grundlov.

Der er ikke aktuelt, siger Tang Shaocheng. Det må vi ikke, siger Jaushieh Wu. For så truer Kina igen.

Taiwan er blevet alle fornægtelsers moder. I de første 30-40 år sagde Taiwans regering under Kuomintang-partiet – som dengang oprettholdt en undtagelsestilstand og selv skulle presses til demokrati – nej til

BAGGRUND

kontakt med fastlandet, nej til forhandlinger og nej til kompromis. Og de gamle magthavere med en fortid og en tabt borgerkrig på fastlandet gik rundt og håbede, at kommunisterne inde i Beijing en dag ville bukke under.

I 1987 gav man første gang de gamle veteraner fra borgerkrigen grønt lys til at besøge familie på fastlandet, og demokratiet satte frø. I dag kommer 3.000 fastlandskinesere hver dag den anden vej – til Taiwan, og de gamle nej'er er ændret til tre nye, som i dag udgør den officielle terrorbalance mellem Fastlandskina og Taiwan – nej til genforening, men også nej til uafhængighed og nej til brug af magt.

Sagt på anden vis: Hvis bare taiwanerne holder bøtte med, at de i al diskretion har etableret en stat, og undertrykker 'u-ordet' – *uafhængighed* – så vil Beijing udskyde princippet om genforening og lade våbne-tie.

Pudsigt måde, i øvrigt, at hævde et familieskab: "Hvis I bliver for selvstændige, slår vi jer ihjel!"

Faktisk har Taiwan én skat, Kina gerne vil have. Den står i National Palace Museum i Taipei. Tusindvis af de ypperste kunstgenstande, som kinesiske kejsere i århundreder lod indsamle til deres egne fornøjelse i den hemmelige by i Beijing. Bronze, porcelæn, billedkunst, keramik, ædelstene, en fabelagtig samling af

de mest uvurderlige kunstgenstande, som havde en ejendommelig skæbne på fastlandet. Kejserne ville have kunstsakten for sig selv helt indtil begyndelsen af 1900-tallet. Under de to japansk-kinesiske krige var hele den prægtige samling pakket ned. Den blev kørt rundt i sikre byer i omkring tredive år, før nationalisterne tog alle kasserne med den kinesiske kulturarv med sig ud til Taiwan.

Tyveri eller kulturværn

Tyveri, siger Beijing. Taiwan siger: I skulle hellere prise jer lykkelige, at vi passede på skatten – under den kommunistiske kulturrevolution i 1970'erne ville Maos kone og hendes venner have smadret disse kulturværdier på fastlandet.

Nu præsenteres samlingens ufatteligt mange sager på skift; vil man se det hele, skal man forbi flere gange om året i en halv snes år. Kunne man forestille sig en handel: Beijing får skatten eller dele af den – og Taiwan får sin frihed?

Ingen stiller spørgsmålet, ingen tilbyder et svar, hverken hér eller dér.

Det er vist meget kinesisk. Men også taiwansk.

Anders Jerichow er kronikredaktør på Politiken. Han var i foråret 2011 inviteret til Taipei af Taiwan.

Siden sidst

Det er snart fem måneder siden et dengang enigt Folketing gav samtykke til, at Danmark med mandat i FN's resolution 1973 skulle stille et militært bidrag til rådighed for en international indsats i Libyen med henblik på at beskytte civilbefolkningen – altså en klassisk humanitær intervention.

Og hvordan er det så gået? Ja, som det fremgår af flere af artiklerne i dette temanummer om det arabiske oprud, så har situationen i Libyen i de forløbne måneder udviklet sig til en regulær borgerkrig mellem de internationalt støttede oprørere og Gaddafi-loyale styrker, selv om udgangspunktet altså var en humanitær intervention for at afværge en statsmagts overfald på egen befolkning.

I skrivende stund er situationen mere eller mindre fastlåst. Der er her i begyndelsen af august meldinger om, at oprørerne rykker tættere på Gaddafis højborg Tripoli, men de er ifølge major Lars Cramer-Larsen fra Forsvarsakademiet ikke stærke nok til på nuværende tidspunkt at indtage byen. Han udtalte til DR.DK/nyheder den 8. august at oprørshæren har klart momentum, men at det mere er på grund af den effekt

som NATO har påført Gaddafis styrker, end på grund af reelle militære fremskridt udført på jorden af oprørshæren. Og selv om oprørshæren styrkes, er det ifølge Lars Cramer-Larsen ikke sikkert, at kampene nogensinde når hovedstaden.

Fortsat fuld opbakning

Skal man tro Cramer-Larsen, er der altså ikke meget der tyder på, at Gaddafi er på vej til at kaste håndklædet i ringen og overgive sig.

Ikke desto mindre er der – bortset fra Enhedslisten, der sagde fra allerede i slutningen af marts – fortsat fuld opbakning til at forsætte den danske indsats i Libyen i hvert tilfælde frem til 1. oktober, hvor NATO vil revurdere indsatsen. Det fremgik ved et statusmøde, som udenrigsminister Lene Espersen, forsvarsminister Gitte Lillelund Bech og udviklingsminister Søren Pind i begyndelsen af august havde indkaldt partierne bag indsatsen til.

Og omkostningerne, de beløber sig ifølge Gitte Lillelund Bech til 447,5 millioner kroner ved udgangen af juli måned. Det beløb dækker også den løn det fastansatte personale alligevel skulle have haft, og de

flyvetimer piloterne alligevel skulle være fløjet. Til gengæld er en række merudgifter til løn og drift endnu ikke registreret og derfor heller ikke betalt. Forsvarsministeren kunne desuden oplyse, at alene ammunitionen – dvs. de bomber, som danske F16-fly har kastet – koster 185,9 millioner kroner.

EU-trioen

Den 1. juli indtrådte Danmark sammen med Polen og Cypern i EU's såkaldte trio-formandskab. Som forberedelse hertil har de tre lande gennem det seneste stykke tid arbejdet sammen om at udarbejde en fælles dagsorden – 'trio-programmet' – som også giver et fingerpeg om, hvad der kommer til at dominere den danske dagsorden, når Danmark overtager formandskabet den 1. januar 2012, selv om den endelige prioritering først fastlægges og præsenteres senere.

I slutningen af juni gav udenrigsminister Lene Espersen ved et møde arrangeret af Europa-Nævnet og Udenrigsministeriet en grundig gennemgang af de politiske hovedområder under det danske formandskab. Blandt de mange, svære emner der skal tackles, nævnte udenrigsministeren bl.a. den økonomiske krise, revitalisering af det Indre Marked, miljøet, styrket samarbejde på det retlige område og EU's globale rolle.

Store og svære problemer, som

man nok kunne have forventet ville give anledning til analyser og ophevet politisk debat. En hurtig inter-
netsøgning på nøgleord som 'Danmark EU-trio' og 'Danmark EU-formandskab' gav imidlertid kun ganske få 'hits' fra aviser og den æterbårne presse – så *hvis* der har været analyser og debatter, har de i hvert tilfælde ikke fundet vej til medierne. Og det selv om EU i øjeblikket står over for den måske største krise siden Maastricht-traktatens ikrafttræden i 1993.

Der må være en grænse

Til gengæld kom et andet EU-relateret emne til at fylde mere end tilstrækkeligt – både i den politiske debat og i medierne. Som man kan læse i 'Verdenshavet og Frederiksholms Kanal' endte aftalen om øget grænsekontrol, der af regeringen blev betragtet som en ren ekspeditionssag, nemlig ikke kun på forsiden af de danske, men også de internationale aviser.

Kravet om øget grænsekontrol har længe været en af Dansk Folkepartis mærkesager, og i foråret blev det den pris regeringen måtte betale for at få støtte til sin økonomiske 2020-plan, der bl.a. indebærer at efterløns- og pensionsalder sættes op. Aftalen herom blev af selv samme parti udråbt som en stor sejr og fejret med lyserød champagne. Som Kristian Thulesen Dahl sagde til *Politiken*: "Denne aftale indeholder for os

både noget praktisk i forhold til at bekæmpe grænseoverskridende kriminalitet, men der ligger også noget symbolsk i, at vi kommer tilbage til, hvordan tingene var for ti år siden”.

Hvad en del af os tænkte, nemlig at der vist var gået valgkamp i foretagendet, kom EU-eksperten, professor Marlene Wind – i måske lidt for bramfrie vendinger – i et interview i TV 2 News til at sige højt: “Det er, som jeg vurderer det, ren og skær valglæsk. Det handler om, at man kæmper om nogle vælgere, og man appellerer til den laveste fællesnævner og den indre svinehund.”

Det var for meget – selv for nogle af dem, der sædvanligvis taler varmt for ytringsfrihed, og efter samråd med leder af Institut for Statskundskab ved Københavns Universitet, Lars Bo Kaspersen, besluttede Marlene Wind indtil videre at holde en pause fra medierne.

Skal Danmark ud?

EU's krise og den danske EU-politik har også givet super-europæeren, tidligere udenrigsminister Uffe Ellemann-Jensen, anledning til eftertanke. For ham var grænseaftalen nærmest dråben, der fik bægeret til at flyde over. I en kommentar i *Berlingske* den 23. juni funderer Ellemann-Jensen over det paradoksale i, at

Danmark “fjernt fra Europas sydlige bløde bug.... som i forvejen har meldt sig ud af fællesskabet på en række områder, og har krævet undtagelser fra samarbejdet. Et land, hvis borgere insisterer på at kunne købe sommerhuse hos alle de andre, men som ikke selv vil lukke nogen ind. Et land, der ikke er med i den fælles valuta, forsvarssamarbejdet, det retlige samarbejde, politisamarbejdet ...” nu også synes det er nødvendigt at kræve nye ordninger for at beskytte sine grænser.

Og i ulvetimen mellem lys og mørke, der hvor skyggerne danner skræmmende billeder, overvejer den tidligere udenrigsminister at melde sig ind i Folkebevægelsen mod EU og aktivt arbejde for at få Danmark meldt ud af EU – ikke for Danmarks skyld, men for Europas!

Heldigvis bringer morgenlyset og solskinet Uffe Ellemann-Jensen på bedre tanker, og han beslutter sig for at vi fortsat skal klamre os til det fællesskab, vi er en del af. Forhåbentlig fortsætter han også med at være en tydelig stemme i debatten om EU, for det ville være for meget at skulle undvære både ham og Marlene Wind.

Brita Vibeke Andersen er cand. scient. pol., fuldmægtig i Det Udenrigspolitiske Selskab og redaktør af Udenrigs.

Hovedværker om den kolde krig

Mette Skak

Den for alvor interesserede i den kolde krig og den danske side af sagen gør klogt i at anskaffe *begge* disse hovedværker. Skal man vælge, bør det være Rosenfeldts

John T. Lauridsen et al. **Den kolde krig og Danmark. Gads leksikon.** Gads forlag, 2011, 768 s.

Niels Erik Rosenfeldt: **Verdensrevolutionens generalstab. Komintern og det hemmelige apparat.** Gads forlag, 2011. 432 s.

Danske historikere forsker for de flestes vedkommende i Danmarkshistorien. Ja, hvem ellers? Vi kan da ikke forvente at udenlandske historikere vil bruge tid på det. Så enkelt er det måske. Men når emnet vitterlig er internationalt – som nu den kolde krig – er provinsialismen yderst problematisk. Politikerne fra såvel højre som venstre fløj har deres store medansvar for at låse historieforskningen fast i nationalt snæversyn. De har bevilget så den ene, så den anden kulegravning af

den kolde krig i Danmark. Den kommercielle krone på dette værk er Gads leksikon. Lad det være sagt med det samme, at det er et tungt og lærd værk, som bestemt er værd at læse.

Den kolde krig udgjorde sidste halvdel af det tyvende århundrede, som den britiske venstrefløjshistoriker Eric Hobsbawm kalder for *The Age of Extremes*. Den kolde krigs altafgørende ekstremisme – leninismen – får læseren imidlertid uendelig lidt at vide om, fordi synsvinklen er Danmark. Danmark blev – måske på et hængende hår – sikret en stilfærdig og hyggelig kold krig under den amerikanske atomparaply som medlem af NATO. Følgelig er der en ti sider lang og i sig selv læseværdig artikel om NATO, mens Warszawapagten spises af med godt to, ganske vist oplysende sider.

Men Warszawapagten blev først oprettet i 1955, og da der intet opslag er om Sovjetunionen som trussel fra dag et, blot en artikel om Danmarks forhold til Sovjetunionen forfattet af en ekspert på forholdet mellem Danmark og USA, lades læseren – ikke mindst den unge læser uden forhåndsviden – fuldstændig i stikken. Der går kort sagt Yankie Bar (s. 80) i emnet den kolde krig, fordi der hertilands forskes i metermål i *amerikanisering*.

Derimod leder man forgæves efter opslagsordet *sovjetisering*; Lenins ord for hvad verdensrevolutionen gjaldt, og som derfor principielt også var hans tro følgesvend Stalins dagsorden for Danmark. Artiklen ‘Sovjetunionen, Danmarks forhold til’ får slet ikke konkretiseret, at det formentlig var på et hængende hår, at Danmark ikke fik samme skæbne som den østlige halvdel af Europa – besættelsen af Bornholm nævnes blot.

Det måske afgørende drama lå i de allierede troppers indbyrdes slutspil under nedkæmpelsen af Tyskland i maj 1945, hvor den sovjetiske feltmarskal Rokossovskij (ham er der intet opslag om) lå med sine styrker ved Lübeck og var klar til at rykke nordpå og erobre Jylland. Kun det forhold, at Montgomery fik nys om sagen og besluttede at overflødiggøre denne fremrykning med sine kontra-troppebevægelser, fik kvalt det militære tilløb til en politisk sovjetisering af Danmark.

Enhedsforhandlingerne

Et andet afgørende drama var enhedsforhandlingerne mellem DKP og Socialdemokratiet; en sag, der førhen optog forskerne, men som her ikke værdises et selvstændigt opslag – stoffet gemmer sig i artiklen om Danmarks Kommunistiske Parti, altså DKP. Her står der lakonisk: “Forhandlinger med Socialdemokratiet om sammenlægning brød dog sammen i sommeren 1945” – uden at nævne, at det skyldes stærke socialdemokratiske antikommunister som Hans Hedtofts vilje til at styre fri af kommunisternes omklamring.

Ellers kunne det være gået som i det østlige Tyskland, hvor socialdemokratiet aldeles ufrivilligt blev opslugt af kommunisterne under Komintern-veteranen Walter Ulbrichts ledelse. Helt i tråd med Stalins bestræbelser sagde han i maj 1945: “*Es muss demokratisch aussehen, aber wir müssen alles in der Hand haben*”. DKP-artiklen omtaler med rette SED (Sozialistische Einheitspartei Deutschlands) som det østtyske kommunistparti, for det var realiteten.

Med andre ord snyder man læseren for afgørende indsigt i ‘enhedsforhandlingerne’ som magtovertagelse under dække af antifascistisk enhed, patriotisme osv. ved at gøre sammenslutningsforhandlingerne til en parentes i DKP’s historie. For selv om DKP ikke havde held til at snigløbe den danske demokratiske styre-

LITTERATUR

form, var og blev partiet en realpolitisk trussel. DKP-artiklen indeholder ingen krydshenvisninger til fx Morten Møllers artikel om Mogens Fog. Den kunne ellers have bragt læseren lidt på sporet af det drama, der udspillede sig bag kulisserne ved befrielsen i 1945, om Danmarks storpolitiske skæbne.

Møller står bag en meget rost biografi om Fog med lange, saftige citater, der dokumenterer Fogs mummespil med sit DKP-ståsted. Møller påpeger, at Fog fra foråret 1943 – dvs. samtidig med Kominterns formelle nedlæggelse; mit indskud – var “uformel leder af den tværpolitiske, men kommunistisk ledede modstandsorganisation Frit Danmark” samt at han blev en hovedaktør i Frihedsrådet og senere minister for særlige anliggender. Møller fortsætter: “Fog havde under modstandskampen nedtonet sin kommunistiske holdning for at fremme DKP’s ønsker om en tværpolitisk folkefront”. Fogs kontakter til Komintern og hans høje anseelse i Moskva gør, at man roligt kan tolke dette som aftalt spil på linje med Kominterns øvrige fjernstyring af kommunisterne andre steder. Den ophørte ikke med Kominterns formelle nedlæggelse i 1943, som Stalin gerne ville forlede folk til at tro.

Skævvridning

Men redaktørerne bag Gads leksikon om den kolde krig har end ikke

svunget sig op til at bringe en artikel om Komintern, kun en om det anderledes bovlamme Kominform, som man allernådigst har overladt til den russiskkyndige sovjetolog og historiker Erik Bach Nielsen. Her kan man sige, at ikke bare provinsialismen, men også mainstream-periodiseringen af den kolde krig spøger som skævvridning af værket. Den indledende oversigtsartikel gør den kolde krig til noget, der begyndte i 1945, nærmere betegnet 1947. Det baner vejen for, at den sovjetiske kolde krig såsom oprettelsen af Kominform kan beskrives som svar på Marshall-hjælpen og Truman-doktrinen. Underforstået: det er USA, der har hovedansvaret for den kolde krig; Sovjetunionen var reaktiv og gav blot igen med samme mønt. Sagen er nemlig, som opslaget om Kominform viser, at af og til føler redaktørerne det nødvendigt at forlade det provinsielle perspektiv og give os udvalgte glughuller til den verdensomspændende kolde krig. Godt for det, men udvalget af almene koldkrigs-opslag giver blot indblik i den nyere danske koldkrigsforskning og slet ikke den internationale forskning.

Der er fx intet opslag om Igor Gusenko og hans opsigtsvækkende afhopning til Canada i september 1945; noget, der ellers optog sidenhen jf. den danske bog *Russisk spionage i Canada* fra 1947. Gusenko afslørede den omfattende sovjetiske spionage i USA og afslørede dermed

Stalins dobbeltspil. Det gjorde ham afsindigt rasende, og hans hævn og paranoia var i grunden det, der udløste det kolde krig, hævdes det i et erindringsværk fra en ansat i GRU, den sovjetiske militære efterretningstjeneste. Selve GRU har værket her et opslag om, men ikke et om Venona, det program for afkodning af den sovjetiske spionage i USA, der var en stor sag i amerikansk koldkrigsforskning, fordi den sovjetiske spionageoffensiv viser, at ikke alt var McCarthyistisk hysteri.

McCarthyisme er der naturligvis en grundig artikel om, men den oplyser intet om, hvad der var hysteri og hvad der var virkelighed – fx at Rosenberg-ægteparret begge var sovjetiske spioner. Det er rigtigt, at McCarthy intet vidste og blot fantaserede om kommunistiske spioner, for på det tidspunkt, hvor han slap sin hetz løs, var jagten på de virkelige spioner – i modsætning til hans indbildte af slagsen – gået ind.

Den såkaldte anden kolde krig dækkes blandt andet ind via opslag om fx dobbeltbeslutningen samt Able Archer, NATO-øvelsen fra 1983, som her fremstilles som om Sovjetunionen for alvor blev opskræmt, samt at Reagans erkendelse heraf blev et vendepunkt i den kolde krig. Den ansete amerikanske koldkrigsforsker Mark Kramer, gæsteprofessor på Aarhus Universitet i 2008, har imidlertid sandsynliggjort, at Able Archer blev gjort til en stor sag af Sovjetunionen uden at være

det. Hans forskning i den sovjetisk-østeuropæiske oprustning omkring 1951 torpederer myten om fraværet af en sovjetisk militær trussel i form af et uprovokeret angreb (ss. 597-598; se dertil min artikel i *Udenrigs* vol. 64, nr. 1, 2009, ss. 56-64).

I overordnet perspektiv er det fatalt, at dette koldkrigsværk gør sig blind for, at Sovjetunionen var en hypermilitaristisk økonomi, der hvilede på en blanding af politiske og militære angrebsplaner mod Vesten. Det har den polsk-tyske forsker Bogdan Musil forsket indgående i. Opslaget 'rustningsindustri' handler helt latterligt om det danske fnug af en rustningsindustri, hvorimod vi ved fra russiske rustningsøkonomer med insiderviden fra en fortid i GRU, at Sovjetunionen var ét stort militærindustrielt kompleks. Rustningsbyrden var '100 pct. af BNP' som Vitalij Slijkov har udtalt i en samtale med mig.

Som det er fremgået af min kritik er det mindst lige så fatalt, at værket i virkeligheden er blindt for leninismen som politisk-ideologisk trussel. Herom kan man læse George F. Kennans klassiske X-artikel fra 1947, som man passende kunne have oversat til dansk og bragt under bogstavet X, der ikke er repræsenteret med noget opslag. Derimod omtales Cubakrisen, hvor der dvæles ved den danske vinkel, hvorimod det forbigås, at Fidel Castro ville have Khrusjtjov til at trykke på knappen til raketterne og ikke bøje af.

Postrevisionistisk tilgang

Der er lange og sjove artikler om tegneserier samt om udviklingsbi-stand og velfærdsstaten – knap så sjove, men faktuelle. Der er gode, relevante artikler om såvel Blekinge-gadebanden som venstreradikale grupper og rene pudsigheder som opslaget om Hans-Jørgen Lem-bourn. Der er nemlig intet opslag om den sovjetiske nobelpristager Aleksandr Solsjenitsyn, der med al respekt var den, der gjorde Lem-bourn berømt – som vært for Solsje-nitsyn, hvis værker åbnede omverde-nens øjne for de sovjetiske koncen-trationslejre Gulag-øhavet. Men Gu-lag er der heller ikke er noget op-slag om. Ja, vi får sandelig ikke me-get at vide om den kolde krigs eks-tremisme østpå – for opslaget om Kina handler nemlig kun om Dan-mark og Kina.

Alligevel ville man være et skarn, hvis man ikke tilkendte Gads kold-krigsleksikon blivende værdi som en opdateret dansk efterkrigshistorie garneret med udvalgt almindannel-se om den kolde krig. Værket er en milepæl som udtryk for den postre- visionisme, der samlet set kendeteg- ner den nyere danske koldkrigshi- storie. Postrevisionismen er en til- gang, der af frygt for ikke at blive tendentiøs alligevel ender med at blive det. Det lyder kryptisk, så det må forklares nærmere.

Postrevisionismen er de senere år- tiers forsøg på et formulere en gyl-

den middelvej mellem venstrefløj- ens åbenlyst uholdbare revisionisme og højrefløjens politisk forkætrede traditionalisme (også kaldet orto- doksi). Sidstnævnte lagde skylden for den kolde krig på Sovjetunionen med dens iboende ekspansionstrang og aggressive ideologi, dvs. leninis- men, hvorimod revisionismen lagde skylden på USA og dets skjulte dags- ordener. Blandt redaktørerne place- res Poul Villaume i dette opslags- værk i feltet mellem (udogmatisk) revisionisme og postrevisionisme, hvorimod bidragydere som traditio- nalisten Bent Jensen korrigerer hel- heden i retning af den midtsøgende postrevisionisme.

Det, der er selve postrevisionis- mens svaghed, er dens underliggen- de ubehag ved at tage klar stilling i spørgsmålet om ansvar i den kolde krig. Den gør det med kliniske be- tragtninger om, at skyldsspørgsmå- let er irrelevant. For ifølge postre- visionismen havde ØstVest-konflikten rod i det såkaldte sikkerhedsdilem- ma, dvs. den iboende usikkerhed mellem stater pga. mangel på infor- mation om hinandens hensigter.

Begrebet sikkerhedsdilemma brin- ges på bane af Villaume i hans indle- dende overordnede analyse af den kolde krig s. 28. Ligeledes bruger han postrevisionismens signalord struktur (“Den kolde krig må forstås som en stor historisk struktur”, s. 11) samt metaforer som koldkrigs- spiralen (s. 15). Ikke desto mindre har Robert Jarvis – den politolog,

der for alvor har bragt sikkerhedsdilemmaet ind i den almene sikkerhedspolitiske litteratur – lagt afstand til sikkerhedsdilemmaet som nøgleargument. Det sker i artiklen ‘Was the Cold War a Security Dilemma?’, trykt i *Journal of Cold War Studies*, (2001). vol. 3, no. 1, winter, pp. 36-60. Pointen hos Jervis er, at forestillingen om symmetri mellem parterne ikke holder. Sovjetunionen var aldrig nogen status quo-magt og stræbte ikke efter sikkerhed i gængs og opnåelig forstand modsat USA.

Ikke en systemkonflikt

Postrevisionismen for ikke sige revisionismen kommer til udtryk i, at Villaume gør den kolde krig til “en systemkonflikt mellem et kapitalistisk, kolonialistisk og demokratisk Vesten og et planøkonomisk, diktatorisk og totalitært Øst” (s. 15).

Umiddelbart lyder det sobert og balanceret, men det er en vildledende balance. Det østlige synderegister med diktatur og totalitarisme søges i Villaumes formulering opvejet af Vestens koloniale synderegister. Vestlig kolonialisme behandles via opslagene ‘afkolonisering og kolonisering’, Algerierkrigen samt Vietnamkrigen.

Til gengæld leder man forgæves efter de baltiske skovbrødres guerillakrig mod den sovjetiske overmagt samt ukrainernes, hviderussernes, polakkernes væbnede modstand for ikke at tale om general Vlasovs Russiske Befrielseshær ROA. ROA omta-

les ret åbent og ærligt i Rusland i dag. Så i praksis lastes Sovjetunionen ikke for sin kolonialisme og imperialisme, selv om Villaume s. 15 omtaler de russiske historikere Su-bok og Pleshakovs tese om det revolutionær-imperiale Sovjetunionen. Som der ovenfor er givet eksempler på, er stofvalget og til tider indholdet i de enkelte opslag tendentiøst navnlig i sine fravalg.

Den kolde krig var ikke nogen klinisk, symmetrisk systemkonflikt. Den var ligesom Anden Verdenskrig et eksistentielt opgør mellem diktatur og demokrati – hvor Sovjetunionen altid repræsenterede proletariats *diktatur* under dække af folkedemokrati, antifascisme, fred og andre til lejligheden opfundne plusord. Koldkrigen var med Samuel Huntingtons begreb et *clash of civilizations*, et sammenstød mellem retsstaten og slyngelstaten eller udtrykt med lidt mere lokalkolorit: et sammenstød mellem den retskafne nordiske velfærdsstat og det røde byzantinske nomenklaturavælde. Det vidste de nordiske socialdemokrater; derfor havde de et intenst antikommunistisk samarbejde, som Johnny Laursen glimrende beskriver i artiklen om nordisk efterretningssamarbejde.

Verdensrevolutionens generalstab

Det andet og reelt mere fyldestgørende værk om den kolde krig, der her skal anmeldes, er Niels Erik Ro-

LITTERATUR

senfeldts bog *Verdensrevolutionens generalstab. Komintern og det hemmelige apparat*. Ganske vist indgår den kolde krig ikke i titlen og er heller ikke den egentlige genstand for analysen. Men alligevel mener jeg, at denne monografi bidrager væsentligt til folkeoplysningen om den kolde krig på en måde, som Gads leksikon slet ikke gør.

Rosenfeldts speciale som historiker har internationalt format; han har skrevet disputats om de dunkle og konspiratoriske grene og rutiner i Stalins magtapparat. Han skal have megen tak for i denne bog at have helliget sig formidlingen af sin uhyre viden om organisationen Komintern som den side af apparatet, der havde direkte brod mod omverdenen og dermed også mod det danske politiske system. Komintern anså sig selv for at være verdensrevolutionens generalstab, dvs. en verdensomspændende Blekingegadebande med forgreninger og forbindelseslinjer overalt på kloden, herunder en overgang et vigtigt kontor i København.

Analysen følger to parallelle spor, dels analyseres Kominternapparatets udvikling, dels kobles dette bureaukratiske stof sammen med analyser af Kominterns hegemoniske partilinje på vegne af alverdens kommunistpartier kaldet sektioner samt den overordnede internationale udvikling, som Komintern søgte at udnytte. Indimellem er der blevet plads til sideblikke på den danske

og den øvrige skandinaviske kommunisme, som Rosenfeldt skriver.

Denne klart sekundære vægtning af det nationale danske og nordiske stof er helt igennem forsvarlig, eftersom det fine ved bogen herved bliver dens konsekvente placering af DKP's samt enkelte kommunisters og sympatisørers gøren og laden i den overordnede sammenhæng, hvor stoffet hører hjemme. Denne bog får således fortalt, hvad der var på spil i den kolde krig – nemlig om muligt at gribe magten eller i hvert fald at presse de kapitalistiske demokratiers samfundsudvikling og sikkerhedspolitik i den retning, Sovjetunionen ønskede. For det stod fra starten klart, at det var Kreml, der havde magten over Komintern, ikke omvendt. De berygtede 21 optagelsesbetingelser fra 1920 var Lenins påhit som middel til at sikre jernhård disciplin og hensynsløshed, herunder viljen til at bruge ulovlige metoder, ja om nødvendigt terror.

Stalins 'forfinelse' af Lenin gik ud på endnu mere konsekvent at gøre Komintern til de sovjetiske efterretningstjenesters forlængede arm samt at ophøre med at indkalde organisationen til verdenskongres, da først den bedrageriske folkefronts linje var lagt i 1935 i samråd med Kominterns nye leder, bulgareren Georgi Dimitrov.

Mange tolker dette skridt som bevis for, at Stalin hellere ville opbygge 'socialisme i ét land', nemlig Sovjetunionen, og lægge verdensrevolutio-

nen på hylden – det er fx den tolkning PET-kommissionen anlægger, påpeger Rosenfeldt s. 143. Men hans egen analyse peger på, at Stalin snarere havde set det smarte i at kombinere mellemkrigstidens nødvendige kamp mod fascismen med kampen om magten selv i de ikke-fascistiske lande. Stalins ordrer lød følgelig på at nedtone leninismen og proletariatets diktatur til fordel for patriotisme under slagordet ‘nationale fronter’ parallelt med, at Komintern blev nedlagt (s. 364). Sovjetunionen selv ophørte i maj 1943 med at bruge Internationale som nationalsang, og Stalin gav den russisk-ortodokse kirke friere tøjler senere samme år; et sammenfald, som amerikanske koldkrigsforskere har gjort mig opmærksom på.

Ny viden

Rosenfeldt fornyer vor viden om Komintern ved at pege på mindre kendte aktører såsom bolsjevik-veteranen Jelena Stasova – foto s. 87. Hun var en typisk Komintern-apparatjik, der delte sin tid mellem at hjælpe det tyske kommunistparti med at organisere dets hemmelige arbejde i 1920’erne og senere at opbygge Stalins lige så hemmelige informationsapparat.

Det er dette Komintern-perspektiv, som bogen anlægger på sin udredning af den danske kommunist Arne Munch-Petersens skæbne. Han var kurer for det såkaldte OMS, som

igen var det hemmelige nervecenter i Komintern og helt penetreret af det sovjetiske hemmelige politi. Da Stalins terror ramte Komintern, gik det ikke mindst ud over OMS’erne, fordi det var OMS, der forfalskede pas og sendte kodede meddelelser, Komintern-agenter, penge samt våben ud i verden og indkaldte folk til fremmøde i Moskva. Derfor er det pikant, at det var OMS, der i dybeste hemmelighed havde kontor i København i 1930’erne.

Rosenfeldt peger s. 141 ff. på en anden interessant OMS-agent, den danskfødte Georg Laursen, der skiftede efternavn til Moltke, men som ikke må forveksles med Kai Moltke, der også havde sin gang i Kominterns korridorer i mellemkrigstiden. Georg Laursen/Moltke arbejdede for den sovjetiske militære efterretningstjeneste i Kina i 1930’erne og kom fra omkring 1940 til at lede kontoret for Skandinavien i Kominterns hemmelige kadreapparat. Som bekendt lød Stalins tvetydige motto: “kadrerne afgør alt”; ergo bør det ikke overraske, at Georg Laursen/Moltke fortsatte opad i sin sovjetiske karriere som Radio Moskvas danske stemme under Anden Verdenskrig under dækningsnavnet Peter Hansen. Senere sad han i SUKPs centrale apparat og øvede årelang indflydelse på den sovjetiske Norden-politik.

Rosenfeldt giver smagsprøver på Laursen/Moltkes svingen pisker over DKP’erne hjemme i Danmark på vegne af Moskva s. 319 og viser

LITTERATUR

Laursen/Moltkes insiderviden om Alvilda Larsens konspirative arbejde i Sverige i 1943. Da Hitler angreb Sovjetunionen i 1941 evakueredes hele Komintern-apparatet til Ufa, hovedstaden i Basjkirien, og 'Peter Hansen' alias Laursen/Moltke fulgte med som ansat i udlandsinformationstjenesten med det sære navn *Institut nr. 205*.

De hemmelige systemer

Kominterns såkaldte nedlæggelse i maj 1943 var nemlig en fugl Fønix-nedlæggelse. Manøvreren gik ud på at omdanne organisationen til en afdeling direkte underlagt SUKP's Centralkomite. I første omgang skete det under akronymet OMI, senere OVP med en anden kometkarriere, nemlig den allerede da – i Litauen – berygtede Mikhail Suslov i spidsen. Fra 1948 fandt 'Komintern-overvågningen' af kommunisternes gøren og laden sted under betegnelsen OVS. Efter Stalins død genopstod Komintern som SUKP's berømte Internationale Afdeling, som i årene 1954-1986 blev ledet af Komintern-bossen Dimitrovs særlige håndlanger Boris Ponomarjov. Suslov og Ponomarjov var hyppige samtalepartnere for DKP's ledelse, til tider danske ministre under hele den kolde krig. De overlevede begge såvel Stalins som Khrusjtjovs og Bresjnevs luner som generalsekretærer og havde megen magt som chefideologerne bag SUKP's politik heriblandt inva-

sionen i Afghanistan og krigsretstilstanden i Polen.

De hemmelige systemer for kanalisering af partistøtte til DKP og andre – jeg vil tillade mig at kalde dem sådan – *sektioner* af SUKP fortsatte overraskende gnidningsløst trods Anden Verdenskrig og den formelle opløsning af Komintern. Det er fremgår af antologien Morten Thing (red.), *Guldet fra Moskva* fra 2001, der bygger på det såkaldte Fond-89-kildemateriale. Ud over det nævnte Institut nr. 205 fortsatte Komintern uanfægtet sin holdningsbearbejdelse af tyske og andre krigsfanger efter Kominterns formelle opløsning inden for rammerne af det såkaldte *Institut nr. 99*. Instituttet havde den senere østtyske partichef Ulbricht i en hovedrolle – Rosenfeldts bog har et sigende foto af ham i selskab med krigsfanger s. 337. Institut nr. 99 har fx tyskeren Jörg Morré forsket indgående i, ligesom det indirekte beskrives i Wolfgang Leonharts erindringer.

Det mest interessante er imidlertid *Institut nr. 100*, det oprindelige OMS-apparats efterfølger, der fremdeles blev ledet af den sovjetiske efterretningsofficer Ivan Morosov (s. 366). Under Anden Verdenskrig og flere år efter stod Institut nr. 100 for pengeoverførsler, våbenleverancer og hemmelig radiokommunikation (sammen med Institut nr. 205) med partisaner i det tyskbesatte Europa. Det ved vi fra russiske Komintern-eksperter som Grant Adibekov og

Natalja Lebedeva. Deres pointe om Kominterns forøgede styrke og betydning *efter den formelle nedlæggelse* kan i den grad underbygges gennem de aflytninger, som den britiske efterretningstjeneste foretog i krigens sidste år og et par år efter under kodenavnet ISCOT. ISCOT-programmets rådata – de kodede meddelelser mellem Moskva-centret og kommunistiske baser rundt omkring i Europa og i mindre grad Nordøstasien – svandt imidlertid pludselig ind. Det skyldes muligvis, at den berømte spion Kim Philby opdagede aflytningen og beslutsomt afslørede den for sine sovjetiske arbejdsgivere.

ISCOT ophørte næppe, fordi der ikke var mere at komme efter! Rosenfeldt kender tilsyneladende ikke til de enestående ISCOT-kilder, men under alle omstændigheder har han fuld rygdækning, når han s. 367 bebrejder PET-kommissionen dens naive analyse af forbindelseslinjerne mellem DKP og Moskva under og efter Anden Verdenskrig.

For selv om det ikke lykkedes at sovjetisere Danmark eller andre lande i Vesteuropa i 1940'erne var de sovjetiske forsøg herpå hverken halvhjertede eller amatøragtige. Man spillede bevidst på den *soft power*, som den Røde Hær, kommunismen og Uncle Joe pludselig besad, og som nærved gjorde den konser-

vative John Christmas Møller til en dansk Edvard Benes. Benes lagde som præsident i Tjekkoslaviet ryg til de tjekkoslovakiske kommunisters salamitaktiske sovjetisering af landet forud for Pragkuppet i 1948; en magtovertagelse som Kominternspidser som Klement Gottwald stod bag.

Om Pragkuppet kan man desværre ikke læse i Gads koldkrigsleksikon, kun om Pragforåret; men man kan i det mindste læse om Christmas Møller under C, fx at han i maj 1945 chokerede alle ved at erklære: "vi er alle socialister".

Konklusion: den køber, der for alvor er interesseret i den kolde krig og de danske sider af sagen gør klogt i at anskaffe *begge* de anmeldte værker. Hver på deres måde er de hovedværker om den kolde krig. Problemet med Gads koldkrigsleksikon er, at det ikke kan stå alene. Så hvis man som køber er ramt af finanskrisen og skal vælge, bør man måske styre uden om mainstream og bruge sine spareskillinger på Rosenfeldts bog. De er givet godt ud, for Rosenfeldt skriver godt og livligt om sit bizarre emne. Det kan man ikke altid sige om forfatterne i Gads Koldkrigsleksikon.

Mette Skak, lektor ph.d. på Institut for Statskundskab, Aarhus Universitet.

Europas hverdag og pudsigheder

Jan Jakob Floryan

En guided tour gennem det 20. århundredes
Europa, som det er værd at tage med på

Geert Mak: **Europa. En rejse gennem det 20. århundrede.** *Tiderne Skifter*, København 2010, 952 s.

Min bogreol rummer en hel lille samling af europabøger. Lad mig i flæng nævne nogle af dem, overvejende på dansk: tyskeren Hans Magnus Enzensbergers panorerende og kritiske historieskildring: *Åh, Europa*; svenskeren Ingmar Karlssons overvejelser om en europæisk nation: *Europa og folkene*; tjekken Patrick Ouredniks spydigt udleverende: *Europeana*; polakken Krzysztof Pomians kulturhistoriske *Europa i jej narody (Europa og dets folkeslag)*. Endelig skal nævnes danskerne Hans-Jørgen Schanz' vue over de europæiske ideer, der har præget verden: *Europæisk idehistorie*; Jørgen Schmitz' næsten lærebøgsagtige: *Kristendommen i den europæiske kultur*; Uffe Østergårds vidtfavnende og kloge: *Evropa. Identitet og identitetspolitik* og endelig essaysamlingen: *Europa i alle palettens farver*, redigeret

af Simon Emil Amitzbøl og Erik Boel.

Blandt europabøgerne må også nævnes to kirkefyrsters bidrag. Det er tyskeren Joseph Ratzinger (pave Benedikt XVI) om Europas kristne grundvold: *Europa. I suoi fondamenti oggi e domani [Europa. Dets fundament i dag og i morgen]* og den katolske kirkes grundlæggende skrift om kirken og kristenheden i Europa: *Post-Synodical Apostolic Exhortation Ecclesia in Europa of His Holiness Pope John Poul II to the Bishops, Men and Women in the Consecrated Life and All the Lay Faithful on Jesus Christ Alive in His Church, The Source of Hope For Europe*.

Det er kun et udpluk af materialet, og så har jeg slet ikke nævnt den omfattende litteratur, der befatter sig med den europæiske afart, der hedder Den Europæiske Union. Skønlitteraturen, hvor Europa er med, har jeg helt udeladt, for her bliver det rigtig uoverskueligt.

Vi europæere vil gerne læse om os

selv og dreje og analysere Europas væsen. Det er i denne række af vellykkede og mindre vellykkede europabøger, at hollænderen Geert Maks monumentale værk *Europa. En rejse gennem det 20. århundrede* følger sig. Bogen udkom i 2004, er blevet genoptrykt adskillige gange og foreligger nu på dansk.

Transeuropæiske rejser

Mak tager læseren ud på en række transeuropæiske rejser og hans stil er hverken faglitteraturens, skønlitteraturens eller den journalistiske reportages. Eller også er den alle tre på én gang. Den er velskrevet og forenet med den autenticitet, der følger af, at forfatteren selv har været alle stederne og blander sine historisk-politiske analyser med egne oplevelser og indtryk.

Bogen er bygget op over 300 daglige beretninger til det hollandske dagblad *NRC Handelsblad*, som også finansierede den årelange rejse. Kendetegnende for Mak er, at han ikke blot rejser i tiden fra 1900 til i dag, men at han også giver sig tid til at rejse. Her er ingen faldskærmsjournalistik med hurtig udrykning, hurtige indslag og hurtigt ud igen.

Mak flyver ikke. Han tager tog, floddamper og pram. Omslaget til bogen smykkes da også af jernbaneskiner og et sporskifte. En kompliment til designeren Mikkell Henssel. Bogen er udstyret med Europa-kort, hvor rejseruterne, de besøgte byer

(og flækker) og fronterne, hvor det er relevant, er markeret for hvert hovedafsnit. Togrejserne – ofte dag- og nattelange og strabadserende – giver Mak tid til omtanke, analyse og bearbejdning af indtryk, både visuelle og verbale. Dertil kommer, at jernbanerne spillede en central rolle i Europas historie i første halvdel af det 20. århundrede. Det i den grad at Første Verdenskrig blev igangsat og udkæmpet med køreplanerne som en strategisk konstant.

Det gør Mak en del ud af i sin fremstilling af, hvorledes den uopholdelige drift mod krig rullede af sig selv, skønt ingen ønskede krig, og de to fætre, den tyske kejser Wilhelm II og zar Nikolaj II, i et desperat forsøg ville standse katastrofen ved breve til hinanden. Det var dagen, før kanonerne tog over. For alle magterne gjaldt nemlig, at det ville være militært utilgiveligt at nøle og være den sidste til at mobilisere og udstationere millioner af soldater i kampstillinger. Jernbanerne havde kun en vis kapacitet, og det var på forhånd nøje udregnet, hvor mange soldater og hvor meget udstyr de kunne fragte og hvornår.

Den store krig

Første Verdenskrig fylder godt hos Mak og ikke uden grund. Det var en cæsur i Europas og menneskeheds historie. Massekrigen og massebevægelserne var kommet til verden og forårsagede en ny 'Trediveårs-

LITTERATUR

krig” – fra 1914 til 1945. Det synes denne anmelder fornuftigt og berettiget at betragte hele perioden som én lang krig indledt med millioner af menneskers død i de slibrige, rottebefængte og uhumske skyttegrave og afsluttet med igen millioner af ofre, både dem i uniform og dem uden.

Mennesker blev skudt, myrdet, døde i bombernes flammer, af gas eller af sult og udmattelse. På det felt ligner begyndelsen og afslutningen hinanden, men der er tillige forskelle. I Første Verdenskrig var ikke al anstændighed endnu fortrængt af had, krigslyst og sadisme. Da et fransk fly allerede i september 1914 kastede en enkelt bombe over Nürnberg, var reaktionen, at det var ‘uanstændigt’. Antallet af civile tab var da også svindende; cirka 5 pct. af alle ofre. I Anden Verdenskrig var det 50 pct., viser en af Maks tankevækkende statistikker.

Europa oplevede andet end krig i slutningen af 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. Den mest markante og betydende udvikling var bevægelsen i samfundet: Fra land til by, fra fødeegn til USA. Metropolerne voksede med alt, hvad det bragte af sociale spændinger og uro.

Fra Lenin...

Et andet emne, Mak bringer op på interessanteste vis i forbindelse med byerne, er de personer, som de husede. Her er det værd at hæfte sig

ved to personer, hvis gøren og laden han beskriver, og som fik den største (grumme) betydning for verdenen. Den første er Vladimir Iljitj Uljanov. En russer født i en skoleembedsfamilie i provinsen, radikaliseret af politiets drab på hans anarkistiske bror og derefter selv en professionel revolutionær. Bedst kendt under dæknavnet Lenin. Hans revolutionære udskjelser førte ham til årelang forvisning i Sibirien og derefter til sytten års eksil i Zürich.

I al den tid koncentrerede han sine betydelige intellektuelle ressourcer om revolutionen. Utallige er de skrifter, indlæg, erklæringer og programmer, der flød fra hans pen – men de fandt ikke læsere uden for den snævre kreds af indviede og sikkerhedspolitiet. Han blev overrumplet i sit revolutionære svejtsiske elfenbenstårn ved nyheden om Februarrevolutionen i 1917 (efter vores kalender i marts). Lige pludselig var han, den i egen opfattelse mest selvskevne revolutionsleder, ved at blive sat på et sidespor. Kun ét kunne redde ham: Hurtigst muligt at komme tilbage til det kogende Rusland.

Der var blot det problem, at Rusland og Tyskland var i krig med hinanden, og for at komme til det russiske rige måtte man enten igennem det tyske eller østrig-ungarske kejserdømme.

Det var der imidlertid råd for. I den tyske generalstab og efterretningstjeneste har man længe tænkt

på at 'revolutionere' Rusland, som det blev kaldt. Det vil sige svække den russiske kæmpe gennem et in-ternt oprør. Lenin var et af redskaberne, som man fra tysk side koncentrerede sig om. Et plomberet tog fra Basel til Trelleborg bragte Lenin og hans tredivende rejsefæller gennem fjendeland ledsaget af to tyske officerer. Færge til Ystad og videre til Stockholm. Herfra den lange og omstændelige rejse i forklædning til Helsingfors, som det var relativt nemt at komme ind i, og som samtidig havde den fordel for Lenin, at den lå i det russiske imperium. Herfra til Sankt Petersborg, hvor jublende masser modtog ham uden for Finlandsbanegården. Den del af Lenins færd er spændende som en kriminalroman og velkendt.

Hvad man ikke vidste, og hvad der siden blev undertrykt fra sovjetisk side, var, at der efter det plomberede tog fulgte 45 millioner rigsmark i guld. Bolsjevikkerne fik pludselig rigelig med midler og omsatte dem straks og effektivt til kamp mod den borgerligt-demokratiske Provisoriske Regering. Altså det bolsjevikiske kup i november 1917, kaldet Oktoberrevolutionen, var mestendels finansieret af den tyske efterretnings-tjeneste. Planen virkede, den russiske krigsindsats brød sammen, og bolsjevikkerne indgik en fredsftale i 1918 med tyskerne i Brest-Litovsk, hvor de solgte det vestlige Rusland for fred. Senere samme år brød det tyske kejserrige sammen, og Mak

værdiger også den abdicerede kejser Wilhelm i eksil i det hollandske Doorn nogle sider.

...til Hitler

For Lenin blev det først Sankt Petersborg og siden Moskva, hvorfra han ledede borgerkrigen mod De Hvide og bagefter opbygningen af den socialistiske stat. Alt imens det stod på, vandrede en anden mand med store, skuffede ambitioner rundt i Wien. Byen var degraderet fra hovedstad i et imperium til at være det i en af de mindre europæiske stater, Østrig. Han kom fra en familie af lavere funktionærer, hans far var en toldembedsmand i en flække ikke langt fra Wien.

I storbyen forsøgte han at slå igennem som maler og tegner og signerede sine frembringelser med A. Hitler. Det var ikke nogen glanstid for ham. "Dagdrømmer, fattiglem, håbløs kunstmaler" lyder Maks karakteristik af A. Hitler.

Der var dog noget, der optog Hitler i det forarmede og nedslidte Wien. Byen sydede af nationalisme, antisemitisme og det, der senere blev til nationalsocialisme. Mak kan ikke finde nogen klare tegn på, at Hitler var engageret i nogen af disse bevægelser, men han var tæt omgivet af dem i de nedre samfundslag, hvor han færdedes. Der er meget mere spændende at læse om Wien hos Mak både før og efter 1914. Byen fremstår som symbol på det

LITTERATUR

gamle og måske lykkeligere Europas sammenbrud og elendighed, der varede ved til 1945 og for den østlige dels vedkommende frem til 1989.

Massen som den centrale kraft

Fra det moderne Europa står Sarajevo, den jugoslaviske krig og NATOs intervention centralt. Nu troede vi alle, at Den Evige Fred (Immanuel Kant) var kommet, men nej, og sårene er ikke lægt endnu.

Mak dykker ned i politik, økonomi og sociologi. Højest interessant er hans oplysninger kapitel for kapitel om de enkelte metropolvers vækst: Berlin 1 million i 1870, 4 millioner i 1914; London 2,6 millioner i 1850, 7,1 millioner i 1911; Wien 230.000 i 1801 og 2 millioner i 1914 og så 'Paris, det 19. århundredes hovedstad' (Walter Benjamin). Dyk i arkiver giver ham endvidere materiale til at fortælle om den sociale udvikling i storbyerne og ikke mindst den talrige og ikke ufarlige underklasse, der fristede en meget kummerlig tilværelse omkring åbne kloakker, rygende skorstene og i elendige huse eller skure.

På et højere plan inddrager Mak både Walter Benjamin og Elias Canetti – begge såvel forfattere som skarpe iagttagere af samfundet. Inspireret af London henter han fra dem betragtningerne om 'massen'. Hvornår bliver folk til masse? Jo,

Benjamins definition er klar og genkendelig for os alle. Massen opstår, "i det øjeblik, hvor folk på gaden, forbigængere, ikke mere ser hinanden i øjnene". Fra Cannettis *Crowds and Power* henter Mak en beskrivelse af 'masse' som altid voksende, behersket af lighed, søgende tæthed og ustandeligt på udkik efter en retning. Og, føjer Mak til, "massen skulle blive den centrale kraft bag det 20. århundredes historie".

Til sidst et par ord om oversættelsen ved Tove Dueholm Nielsen. Oversættelsen er god, sproget mundret og flydende og al respekt for at have magtet så digert et værk, men et par fejltrin er der. Et af dem er, at det i en opremssning af de europæiske magter omkring 1914 pludselig står *United Kingdom*, mens alle andre landenavne er danske. Længere inde i bogen bruges Storbritannien som navn, og det er inkonsekvent.

Europa. En rejse gennem det 20. århundrede er en *guided tour*, som det er værd at tage med på. Der skal også lyde anerkendelse til forlaget Tiderne Skifter for denne og andre udgivelser i samme klasse. De er tegn på, hvad Sovjetunionens sammenbrud har haft og har af betydning for, hvad vi europæere kan lære om os selv.

Jan Jakob Floryan er cand.scient.pol. & art.

Bognoter

Cvitanic, Marilyn : **Culture and Customs of Croatia.** *Greenwood 2011, 234 s.* ISBN: 978-0313351174.

Kroatien kom ud af krigene i det tidligere Jugoslavien i 1990'erne som uafhængig stat, men ikke som en ny nation. Kroatien har tidligere være en selvstændig enhed, et kongedømme for omkring 900 år siden. Bogen giver en indfødts syn på landet, der for første gang siden 12. århundrede har frihed til at bygge på egne traditioner i skabelse af sin politiske, filosofiske og kulturelle identitet. Et samlet overblik over kroatiske kunst og kultur og de historiske facts, som har indflydelse på nutidens kroatiske liv.

Chary, Frederick B.: **The History of Bulgaria.** *Greenwood 2011, 222 s.* ISBN 13: 9780313384462.

Bogen påviser, at Bulgarien som nu er en østeuropæisk leder inden for videnskab og teknologi samt vedvarende energi og kommunikationsinfrastruktur såvel som storeksporthør af mineraler og metaller, er vokset markant økonomisk og politisk i de sidste to årtier. Chary beskriver med start i det 9. århundrede landets kulturelle, politiske og sociale historie over 13 århundreder. Hovedvægten lægges på moderne tid, herunder Bulgariens rolle under Anden Verdenskrig, den lange periode under kommunistleder Todor

Sjivkov og myriaderne af forandringer under postkommunismen.

Derfler, Leslie: **The Fall and Rise of Political Leaders: Olof Palme, Olusegun Obasanjo, and Indira Gandhi.** *Palgrave Macmillan 2011, 288 s.* ISBN: B 978-0230107045.

Bogen analyserer arven efter blandt andre Sveriges Olof Palme, Nigerias Olusegun Obasanjo og Indiens Indira Gandhi, hvad de udrettede og de fejltagelser, som deres efterfølgere begik, og som betød, at deres betydning for vurderinger af historiens gang igen blev større efter en tid i delvis glemsel.

El-Mahdi, Rabab og Philip Marfleet (red.): **Egypt – the Moment of Change.** *Zed Press, 2011.* ISBN 978-1848130210.

El-Mahdi var ledende medlem af gruppen *Kifaya!* (Nok!), der startede 3-4 år før protesterne, der førte til Mubarak-regimets fald. Bogen beskriver, at 'ændringens øjeblik' således var langt, og hvordan Kifaya skabte et nyt politisk sprog, som stadig flere egyptiske borgere kunne mødes på. Mange af bidragene er fra aktivister, der beskriver paradokserne mellem ubærlige levevilkår, nye muligheder og neoliberalt tyranni.

Fergusson, James: **Taliban, Historien om verdens mest frygtede guerillahær.** *Turbine 2011, 311 s.*, ISBN: 9788770904858.

Et godt bidrag til forståelse af den tilsyneladende uløselige konflikt i Afghanistan. Fergusson går femten år tilbage i det også dengang kaotiske sydlige Afghanistan. Russerne havde trukket sig tilbage i 1989, og en blodig magtkamp var – til stor skade for den fattige landbefolkning – brudt ud imellem de etniske og religiøse ledere, der kun havde været forenet imod russerne under den fælles betegnelse mujahediner. Så tog en gruppe religiøse og fanatiske studerende sagen i egen hånd og kaldte sig Taleban med missionen at skabe et sharia-styret samfund. 18 måneder efter havde de taget kontrol med Kabul.

Friedman, George: **The Next Decade. Where we've Been...And Where we're Going.** *Doubleday, Stratfor 2011, 288 s.* ISBN: 978-0385532945.

Forfatteren inviterer læserne til at overveje to temaer: Det første er begrebet utilsigtet imperium, hvor han argumenterer for, at USA blev et imperium, ikke fordi det ønskede det, men fordi historien gik sådan. Det andet tema er derfor om, hvordan imperier styres og overlever. USA blev skabt imod britisk imperialism, som også har skabt nutidens dilemma. Forfatteren forudsiger at de næste ti år vil se en massiv transformation globalt. Krigene i den islami-

ske verden vil tage af, og terrorisme blive noget, som vi lærer at leve med. Verden går fra tider, hvor finanskriser dominerer, til tider, hvor mangel på arbejdskraft vil begynde at dominere.

Glidden, Sarah: **How to Understand Israel in 60 days or less.** *Vertigo 2010, 208 s.*

I rækken af dokumentarserier om Israel og Palæstina er her et bidrag fra den amerikanske tegner Sarah Glidden. Glidden, der sympatiserer med Palæstina, tog med på en to måneders tur. En rejseberetning i streg og tekst med historiske, kulturelle og politiske essayelementer. Norsk *Le Monde Diplomatiques* skriver i sin anmeldelse: "Glidden jagter desperat efter objektive sandheder, men finder dem ikke. Hun finder heller ikke løgne. Bare mange forskellige sandheder. Det er frustrerende både for hende og for os, men for os gør det rejsen allermest interessant og nuancerende. De fine akvareller giver tegneserien en harmonisk og paradoksalt postkortindpakning, men hendes streg illustrerer samtidig det skitseagtige i tankeprocessen, som hun inviterer os ind i".

Hamm-Brücher, Hildegard: **Und dennoch...Nachdenken über Zeitgeschichte – Erinnern für die Zukunft.** *Siler 2011, 176 s.* ISBN 9783886809851.

En stor dame i tysk politik ser til-

bage på tiden efter nazismen frem til i dag ud fra sit store livstema: Læren af historiens fejltagelser er at styrke demokratiet og forsvare friheden. Hamm-Brücher har beklædt flere ministerposter, viceudenrigsminister under Hans-Dietrich Genscher, og i 1994 kandidat til præsidentposten for FDP, hvor hun tabte til Roman Herzog. Hun har siden 1945 været en markant fortaler for, at tysk demokrati må baseres på erindring, som også er hovedtema for bogen.

Hashemi, Nader og Danny Postel (red.): **The People Reloaded: The Green Movement and the Struggle for Iran's Future.** *Melville House 2011, 464 s.* ISBN: 978-1935554386.

Bogens bidrag er skrevet af historikere, journalister og politiske aktivister i og uden for Iran. Blandt historikerne er Ervand Abrahamian og Hamid Dabashi, blandt aktivisterne afdøde storayatollah Montazeris student Ayatollah Mohsen Kadivar, Nobelprisvinder Shirin Ebadi og politologen Hossein Bashiriyeh, der blev fyret fra Teherans Universitet i 2007. Bogen giver en indføring i Irans nuværende politiske situation, de sidste par år med den Grønne Bevægelse og den historiske baggrund samt detaljer og nye fortællinger om dramaet, der har udfoldet sig under og efter præsidentvalget i juni 2009.

Hsiao, Andrew og Audrea Lim (red.): **The Verso Book of Dissent: From Spartacus to the Shoe-Thrower of Baghdad.** *Verso, London 2010.* 384 s. ISBN: 978-1844674480.

En antologi om revolte og modstand imod ortodoksi og undertrykkelse igennem tiderne og på tværs af alle kontinenter. Bogen viser, at deres stemmer har givet ekko fra det gamle Grækenland til Kina og Egypten, herunder fra dissidenter blandt forfattere og filosoffer fra islam til judaisme, arabiske slaveoprør og oprør imod osmannerne i middelalderen.

Kissinger, Henry: **On China.** *Penguin 2011, 586 s.*, ISBN: 978-1594202711.

Kissinger var ikke bare den første amerikanske udsending til det kommunistiske Kina, men fortsatte bestræbelserne for samarbejde med landet med over 50 rejser dertil igennem fire årtier. Tæt på 88 år gammel beskriver han dette lange forløb. I det omfang Washington og Beijing nu forstår hinanden, kan det i vidt omfang tilskrives Kissingers indsats. Under hvert skridt på vejen udviklede han 'strategiske koncepter' til at overvinde konflikter og gensidig frygt. Som præsident Richard Nixons nationale sikkerhedsrådgiver, siden hans udenrigsminister, det samme for Gerald Ford og siden 1977 som særlig formidler har han været konstant optaget af at overvinde det, som han har anset for kinesernes legitime frygt for USA's ind-

blanding i interne kinesiske affære, og amerikansk fordømmelse af Kinas brutale undertrykkelse af etnisk, religiøs og politisk systemkritik.

Power, Timothy J. og Matthew M. Taylor (red.): **Corruption and Democracy in Brazil. The Struggle for Accountability**, *University of Notre Dame Press 2011*, 328 s. ISBN: 978-0-268-03894-6.

Verdens fjerdestørste demokrati, Brasilien, har været plaget af korruptionsskandaler i de seneste år. I en række essays analyseres ansvarligheden og manglen på samme i nationale og lokale institutioner, deres styrker og svagheder og muligheder for forbedringer. Det ses i lyset af mange nylige reformer på mikro- og makroniveau i landet. Bogens første del undersøger relationerne imellem repræsentative institutioner, valgdynamikker og den offentlige opinion. I bogens anden del undersøges ansvarligheden i ikke-folkevalgte institutioner.

Sharafutdinova, Gulnaz: **Political Consequences of Crony Capitalism, inside Russia**. *University of Notre Dame Press; 2011*. 312 s. ISBN: 978-0268041359.

Bogen udforsker sameksistensen imellem 'crony capitalism' og traditionelle demokratiske institutioner og valg i Rusland efter kommunismens fald. Valg skal normalt sikre, at regeringen er ansvarlig over for vælgere og muliggøre, at de kan vælge

en regering, der tager hensyn til deres behov. Men i det postkommunistiske Rusland har demokratiets institutionelle form ikke ført til det forventede resultat. I stedet er de demokratiske institutioner i vidt omfang blevet devalueret og miskrediteret i sammenhæng med 'crony capitalism', hvor uformelle grupper dominerer politikudviklingen og får særbehandling fra staten, og markeds kræfterne ikke styrer akkumuleringen og fastholdelsen af rigdom. Sharafutdinova påviser gennem tæt overvågning af valg i to regioner, Nisjnij Novgorod og delrepublikken Tatarstan, at 'crony capitalism' har gjort valg til en særlig intens kamp imellem eliter.

Woodward, Bob: **Obama's Wars**. *Simon & Schuster 2010*, 464 s. ISBN 1439172498.

Spørgsmålet blev stillet ved udgivelsen, om den offentlige interesse gavnes, når en siddende amerikansk præsidents krigsrådslagning blotlægges med al tvivl og mentale reservationer for et publikum, der nødvendigvis også omfatter USA's fjender. Woodward producerer vanen tro medrivende og til tider afslørende læsning. Det spøgelse, som plager krigen i Afghanistan, ligner spøgelse, som fastlåste Lyndon B. Johnson i Vietnam. Bogen rejser spørgsmålet, om dette er en krig, som Barack Obamas administration føler, at den ikke har råd til at tabe, men heller ikke aner, hvordan den skal vinde?

Det Udenrigspolitiske Selskab

er en almennyttig, uafhængig forening, grundlagt i oktober 1946. Selskabets formål er at fremme kendskabet til og interessen for udenrigspolitiske spørgsmål. Selskabet tager ikke stilling til noget politisk problem. Kun redaktion og forfattere

hæfter for de i Selskabets publikationer offentliggjorte meninger. Som medlem kan optages enhver, hvis medlemskab skønnes gavnligt for Selskabets formål. Institutioner og virksomheder kan optages som kollektive medlemmer.

Selskabets protektor

Hans Kongelige Højhed
Kronprins Frederik

Selskabets æresmedlemmer

Henrik Henriques

Selskabets bestyrelse

Merete Ahnfeldt-Møllerup,
arkitekt, p.hd.
Victoria Bernstorff, *B.A.*
Ingelise Bogason, *cand.mag.*
Michael Ehrenreich, *redaktør*
Uffe Ellemann-Jensen,
tidl. minister, Selskabets formand
Peter Foss, *formand Foss A/S, civ.ing.*
Troels Frøling, *generalsekretær*

Christian Herskind,

adm. direktør, cand. jur.
Kjeld Hillingsø, *generalløjtnant*
Zubair Butt Hussain, *cand.polit.*
Anne E. Jensen, *cand.polit.*
Anne Knudsen, *chefredaktør, dr.phil.*
Suzanne B. D. Lassen
Steen Langebæk, *landsretssagfører*
Anna Libak, *journalist*
Mogens Lykketoft, *MF,*
tidligere minister
Samuel Magid, *cand.jur.*
Siegfried Matlok, *chefredaktør*
Ida Nicolaisen, *seniorforsker*
Herbert Pundik, *journalist*
Vibeke Sperling, *journalist*
Niels Thygesen, *professor, dr.polit.*

Selskabets bibliotek

er et specialbibliotek inden for udenrigs- og international politik i bred forstand med begrænset offentlig adgang.

Bibliotekets samlinger omfatter
– Danske og udenlandske tidsskrifter
– Diverse håndbøger og bibliografier.

Besøg efter aftale på tlf. 3314 8886.

udenrigs

66. årgang

Grundlagt af Erik Seidenfaden og Steen Gudme

Udkommer april, august og december

Redaktionen af dette nummer sluttet 11.08.2011

Abonnementspris 250 kr., institutioner 400 kr.

Udgiver

Det Udenrigspolitiske Selskab

Amaliegade 40 A, DK-1256 København K

Telefon 3314 8886, fax 3314 8520

E-mail udenrigs@udenrigs.dk

www.udenrigs.dk

Redaktion

Vibeke Sperling (ansvarshavende)

Brita Vibeke Andersen

Redaktionskomité

Ib Faurby

Nanna Hvidt

Anne Knudsen

Anna Libak

Mette Skak

Anna von Sperling

Martin Selsøe Sørensen

Frede Vestergaard

Uffe Østergård

Direktion

Klaus Carsten Pedersen

Sekretariat

Brita Vibeke Andersen

Produktion

Skagen Bogtrykkeri og Rounborgs grafiske hus

Omslagsill.: Per Marquard Otzen

ISSN 1395-3818